

UTAZÁS
BRAZILIÁBA

ÉS VISSZA.

IRTA

SZENDRŐI GEÖCZE ISTVÁN.

I. KÖTET.

PEST,
LAUFFER VILMOS KIADÁSA.
1870.

Ugyanazon kiadóhivatalban megjelent és kapható:

Gróf Forray Iván utazási albuma Olaszország, Malta s Egyiptomból legnagyobb magyar diszmű. Ára 100 frt.

Hamos Gusztáv és Kubinyi Lajos uti jegyzetek nyugot europa fővárosaiban 185²/₃-ban. Ára 1 frt.

Heckenast-Bajza Lenke, Nyugat-Europa utilevelek. Ára 1 frt 20 kr.

Szemere Bertalan. Utazás Külföldön. I. kötet. Németföld, Franciaország. II. kötet. Nagy-Britannia s Irland, Németalföld, Belgium, Rajnavidék, Helvétia 4 frt.

Xántus levelei Éjszakamerikából 3 frt 18 kr.
— — utazás Kalifornia déli részeiben 3 frt 20 kr.

UTAZÁS
BRAZILIÁBA

ÉS VISSZA.

IRTA

SZENDRŐI GEŐCZE ISTVÁN.

I. KÖTET.

PEST,
LAUFFER VILMOS KIADÁSA.
1869.

128739

Fest, 1869. Fudnyánszky Béla nyomdájától.

Az első kötet tartalma:

Tengeriút Genuától Rio Janeiroig.	1.
Elindulás Genuából.	3.
Az első est a tengeren. Óvrendszabályok a hajón. Fekvő helyem. Vízszivárgás a hajóba. Nyomorúságos élelmeztetés. Corsica és a hyèresi szigetek. A csellék (delphineek.) .	7.
A lioni (oroszlán) öböl. A baleári szigetek és a spanyol partok. Murcia, Carthago. . .	19.
Granada partjai. Balancero csolnakok. Átmenet a gibraltári szoroson.	21.
A madeirai, canári, cabo verdei szigetcsoportok. Vihar Cabo Verdénél.	25.
Áthatolás az egyenlítőn. Egyenlítői megkeresztelés. Szélcsend. Tengeri betegség. Az egyenlítői éj.	29.
Repülő halak. A forró éghajlati esti felhők. A kis argonauta. Halászat. A parányhalak. A tengeri madarak.	35.
A délamerikai partok.	41.
Cabo Frio, Rio de Janeiro. Ácsorgás a kikötő	

előtt. Czápák. Vontató gőzös. Mámoritó virágillat.	43.
A rio de janeiroi kikötő. Monte da Assucar. Az erődök. Szigetek.	48.
A város fekvése.	51.
Braziliáról általában.	53.
Kiterjedése. Éghajlata. Rio Grande, vagy Brazília Magyarhona. A Lancierok. A Xarque.	55.
Brazília hegyrendszere. Fővölgyei. Lakossága. A gyér népesség okai. A színesek és fehérek közti házasság. A különféle színű népfajok. Jog és társadalmi egyenlőség, tekintet nélkül a színre. Indiánok.	60.
Brazília szabadelvű alkotmánya. Jó pénzügyi viszonyok. Honvédelmi rendszer. Nemzetőrség. Kis állandó sereg. A sereg és nemzetőrség a paraguayi háboru kitörésekor. Önkéntesek szedése. Hazafias áldozatok. Tengerészet.	66.
Rio de Janeiro.	73.
Bemenet a kikötőbe. Gyümölcsöt áruló néger esolnakosok. Mandioca kenyér. Ambulans konyha a kikötőben. Alagosta. Cachas ital. Erdei fű-thea.	75.
A kiszállítás nehézsége a sok boszantó formaságok megtartása miatt. Szerecsen kalauz. Hivatalnokok. Bureaucratia. A brazíliai zászló és czimer. Sárga láz.	80.
A vám mint Brazília főjövedelme. Egyéb jö-	

- vedelmek. Roppant kávé kivitel. Egyéb ki-
 vitel. Az alfandega (vámépületek). Az ott
 dolgozó rabszolgák. . . . . 85.
- Kiszállás Rioban. A meglepő tarka-barkaság a
 városban. A nép és urak viselete. Koldu-
 sok. Tejárusok. Gyaloghintók. Sétalovaglá-
 sok. Gyümölcs árusnők. Rabnők. Delnők
 és színes nők. Fényüzés, pipere. A színes
 úrhölgyek feltűnni vagyása. . . . . 89.
- A szerecsen nők. A középosztályú színes nők. A
 kék szemű Mineirák. A fürtös hajú s deli
 alakú Cabucák. . . . . 95.
- Aranyműves boltok. Chero. Fumo (fekete do-
 hány) és cigarettok. Egy csoport chinai kuli
 a hal piacon. A hal- és gyümölcspiacz. Cse-
 megék. Teknős béka zsiradék. Tropicus ég-
 hajlati gyümölcsök. Momao. Mango. Az at-
 tól támadó betegség, és orvoslása. Banana. 97.
- Az 1 $\frac{1}{4}$ mértföldnyi vízvezetés. Az alkirályi pa-
 lota. A császári palota. A kosárban fekvő
 néger koldus. Santa Teresa kolostor. A pa-
 pok rabszolgái és rabnői. A papok világias
 életmódja. A '»papasszonyságok.« . . . 107.
- A »Quartel aristocratico.« Izletes villák, par-
 kok és a nagyszerű növényzet. Egyházi
 alamizsnát kéregető elegans ifjak. . . . 112.
- Látogatás O. Th. senatornál A bájos vendég.
 Szíves fogadtatásunk. A házi úr atyai szí-
 vélyességgel megismertet bennünket a bra-

ziliai viszonyokkal. Kereskedelem. Gyarmatviszonyok Brazília, Laplata és Uruguayban. Brazília főgyarmatai.	115.
A jardim publico. Nagyszerű kilátás a kert erkélyéről. A gyarmat hivatalban. A gyarmatosok elszállásoltatása.	125.
Csolnakazás S. Antonio szigetre. Az agg néger története.	129.
A s. antonio kolostor. A sziget belseje, növényzete. Brazíliai indolentia egyrészt, nemzeti önérzet másrészt. Ciri tengeri pókok. Halászat. Cormorán madarak.	135.
Nyugtalan éj. Serenada. A rabszolgák táncza. A portugál zene jellege. A Lafarnicha gyík. A barata bogarak.. A hörgő kakas.	145.
Bemenet a városba. Rio nevezetesebb épületei. Utak. Vasutak.	151.
Kirándulás gőzösön Nichteroy városba. Négerbál, csata tánczok. Visszatérés a szigetre. Az esti fürgeteg.	154.
A roppant hőség. Enjenho Velho külváros. Tropicus növényzet. A Jaqueira kenyérfa és gyümölcse. A »kigyók szigete.« A fellegvár. Hajóda (dock) a sziklában. Hajógyár. Kitűnő fák. A paroba fa. Fegyvertár.	161.
Elindulás Santa Catarinába. Találkozás egy volt garibaldista bajtárssal. Santa Catarina partjai. A santa catarinai tengerszoros.	167.

Jelentékenyebb sajtóhibák.

19.	lap	felülről	1.	sor	<i>spanyo</i> olv. spanyol.
19.	„	„	6.	„	<i>31</i> olv. 21.
33.	„	alulról	11.	„	<i>protoculum</i> olv. protocollum.
39.	„	felülről	12.	„	<i>mind</i> olv. mint.
46.	„	alulról	5.	„	<i>290</i> olv. 200.
49.	„	„	7.	„	<i>hosszúranyuló</i> olv. és hosszúranyuló.
65.	„	felülről	7.	„	<i>emberevő</i> olv. emberevő Guaranik,
66.	„	alulról	6.	„	<i>prerogativákhoz</i> olv. praerogativákhoz.
82.	„	felülről	12.	„	<i>Teixeira</i> olv. Texeira.
85.	„	alulról	8.	„	<i>forintot</i> olv. ft. st-get (font sterlinget.)
85.	„	„	4.	„	<i>frtra</i> olv. fontra.
85.	„	„	3.	„	<i>forint</i> olv. font.
87.	„	„	11.	„	<i>hallattszanéék</i> olv. hallatszanék.
88.	„	felülről	1.	„	<i>bosszantatás</i> olv. boszantás.
96.	„	„	5.	„	<i>szep</i> olv. szép.
105.	„	„	11.	„	<i>megnélküli</i> olv. magnélküli.
105.	„	alulról	10.	„	<i>zöld és a lágy</i> olv. a zöld és lágy.
108.	„	felülről	3.	„	<i>tökéletsen</i> olv. tökéletesen.
109.	„	„	6.	„	<i>Teres</i> olv. Teresa.
110.	„	„	6.	„	<i>kevésbbé</i> olv. kevésbé.

113.	„ felülről	12.	„	<i>itt</i> olv. itt ott.
114.	„ „	5.	„	<i>selyem ing</i> o. selyem nyitott ing.
116.	„ felülről	10.	„	<i>szertásos</i> olv. szertartásos.
118.	„ „	2.	„	<i>ssorgalmasan</i> olv. szorgalmasan.
118.	„ alulról	4.	„	<i>tisztelet</i> olv. tiszteletet.
119.	„ „	10.	„	<i>melyről</i> olv. mellyel.
122.	„ „	1.	„	<i>terület</i> olv. területet.
126.	„ felülről	8.	„	<i>keleli</i> olv. keleti.
127.	„ „	3.	„	<i>állottam</i> olv. állhattam.
135.	„ „	7.	„	<i>Ajaki</i> olv. Ajkai.
139.	„ alulról	2.	„	<i>birtokában</i> olv. birtokában van.
141.	„ felülről	7.	„	<i>veszve</i> olv. elveszve.
146.	„ „	11.	„	<i>ütennyel</i> olv. ütenynyel.
147.	„ alulról	2.	„	<i>jelentkezik</i> olv. jelenkezik.
148.	„ „	8.	„	<i>boszadály</i> olv. borzadály.
151.	„ felülről	8.	„	<i>leudület</i> olv. lendület.

A tengeri út.

Genuától Rio de Janeiróig.

Elindulás Genuából.

„Fel a horgonnyal! végre itt van az észak-keleti szél!”

E szavakat a genuai kikötőben állomásozó „Santa Catherina” három árboczos hajó kapitánya, 1864. január 13-kán viradatkor a hirtelen öröm azon izgatag hangján kiáltotta, mely emberi lényünknek sajátságos jellemzője oly pillanatban, midőn hosszas, türelmetlen várakozás után, a tétlenség nyomasztó hatása alul végre felszabadulva, a kitüzött cél felé vezető utra kelhetünk.

Ily izgatottság rezgi át a gyermek hangját, ki örülve édes anyja felé repez; ilyen a sóvárg-

va vágyó szerelmes szavát, melylyel keblére siető kedvese nevét kiejti; a győztes vezérét, ki intézve és figyelemmel kísérve a csata folyamát, egyszerre csak feledi a tábornoki hidegvért s lelkesülten felkiált „miénk a győzelem!”

A tengerésznek minden érdeke, gazdagulása vagy tönkrementése, dicsvágya, jövője — hiába — főleg az elemekhez, a szelek szeszélyéhez van kötve. Ez az ő bányája, ez az ő vetése. Csoda-e tehát ha élénk örömkialtással üdvözlí a fuvalni kezdő szellőt, reményei megvalósításának eszközét, bár az halálba is viheti?!

Hat napja már hogy hajónk indulókészen horgonyzott, csupán alkalmas szélre várva; s így az indulás percze, mely bár egy hosszú és fáradalmas utnak vala kezdete, reám nézve is, mint utasra nem lehetett érdeknélküli.

A hajón általános tevékenység uralkodik, — a horgony mihamar a hajó elejének oldalán mutatkozik, mint a felröppenni készülő madár körme, mely szárnyait próbálgatja. A fehér vitorlák egyenkint dagadni kezdenek, s a tengerészek, primitív s egyhangu ugyan, de talán ép ezért némi különyszerű mélázatot keltő hor-

gony- és vitorla-dala hallatszik: mintegy a távolban elhangzó bucsufeleletül a parton álló egy-két rokon s hű barátnek, kik a hajóval indulókhoz s az enyésző távol felé sietőkhez kendő intésekkel küldik „Isten hozzád“-jaikat.

Az északkeleti szél mindinkább erősebb lön, s az oceáni grif, mely engem is előttem ismeretlen vidékekre vala viendő, már teljesen kiterjesztette fehér szárnyait, s a habloescsanás mindinkább erősebben hallatszék.

Hazám rég nem látott téerein szülemllett talán ez északkeleti szél, gondolám — s e gondolat annyi édes emlékkal tölté el lelkemet, midőn a partoktól mind messzebb távozánk.

A természetet zsibbadtságából felüditő hűs szél, a nem rég még Notus köde leplezte Apeninek felett azur kékre varázsolta a léget, előkészítve így méltólag a nap örök-ifju fényének reggeli utját. A piros hajnal bájai lassankint halványulni kezdének, s nemsokára aranylángsugarak áramlata koronázta azon amphitheatrumi bérczkörletet, mely ölébe zárja Genuát, a Dóriák e városát, még mindig büszke márvány palotáival és bájos kertjeivel.

Bucsut vevék a szép Olaszhon földjétől, mely mint második hazám mindig kedves emlékű lesz előttem, épugy Sicilia és Nápoly vérmezeinek vadrózsaival, s Calábria dalzengzetes, bérczövezte völgyeivel, mint Lombardia dús téreivel, s a Lago Maggiore festői szigetkéivel s partjaival a ticinói havasok lábánál.

A szél közép erővel fuvalt, hajónk egész nap rendes, ütenyszerű neki szökkenésekkel szeldelte a liguriai habokat, s este felé a Riviera di Ponente hosszában már mintegy három mértföldnyire oldaloztuk a savonai hegyeket.

A rövid téli nap mihamar szálló félen volt.

A halászok kettős pille szárnyu kis esolnakaikat már a part felé kezdék irányozni, esti tanyájukra viendők nappali fáradalmaik jutalmát. A hajó ormánya irányában biborsugarait mindinkább a habtömegbe meritő nap, mintegy jelezni látszott ki tudja hány hétig követendő utunkat, a hesperidák régiói felé. Kelet felé sűrű ködfátyol ereszkedett, mintha az e tájékhöz kötött emlékeket sietne eltakarni.

Az első est a tengeren. Óvrendszabályok a hajón. Fekvőhelyem. Vízzivárgás a hajóba. Nyomorúságos élelméztetés. Corsica és a hyèresi szigetek. A esellék (delphineek).

Élvezem tehát a tengeri ut első estéjét a zaj nélkül haladó vitorlás hajón.

A kapitány a szokásos „Ave Maria“ harangszó elhangzása után összehívja a matrózokat, s közli velök egyszer mindenkorra a megtartandó nappali és éjjeli szolgálati rendet, s a használandó jeleket.

„Ave Maria“ után a hajón a legnagyobb esendnek kell uralkodni, s gyergyát égetni csupán a kapitány szobájában szabad.

A nyolcz tengerész, ide nem értve az irnokot, mestert, ujonczot, és szakácsot, két részlegbe van beosztva. Ezen osztályok egymást minden négy órában felváltják. — nappal

azonban ha sürgős munka vagy vihar van, mind a nyolcz matrónak dologhoz kell látni.

A tengerészet óragépíleg rendezett hajó szolgálata, minden ridesége daczára is, megnyugtató, mondhatni költői benyomást gyakorol az utasra. Csillagos vagy sötét viharos éj lepje bár az oceán végtelen felületét, a szolgálatban levő négy ember közül, egy mindig a hajó orrában őrködik, s a hajó elején levő nagy harangon felel az épen kormányozó matróz által a kis harangon adott óraütésre. Ő a hajó éber szeme, mely az éj sötétével küzd, hogy minden közeledő hajót idejekorán jelezhessen. Ő tőle függ a hajó s az azon levő emberek biztonsága, létele!

A világ összes tengerészeténél általánosan elfogadott szokás, egész éjjel egy zöld lámpát a hajó jobb oldalán, és egy vereset a hajó bal oldalán égetni.

E kis elővigyázat elhanyagolása miatt már sok hajó elveszett. A kapitány egy 2—3 hónapos utnál megkimélhet ugyan, ha fősvénykedik, pár forintnyi értékű olajat, de koczkáztatja a reá bizott emberéleteket, a hajót és

vagyont, mert főleg egészen sötét éjjeleken ez az egyedüli óvszer két hajó véletlen összekötése ellen, mi pedig mindkettő menthetlen elsüllyedésével végződik.

Az Oceánon még ugyan kevésbé veszedelmes e krajezáros takarékoskodás, mert ott néha négy-öt hétig se látni hajót, de a földközi tengeren alig mulik el nap, hogy tiz-húsz hajót is ne látna az ember különböző irányokban haladni.

A hives, de csillagtényes est bekövetkezővén, éjjeli ketreczem elfoglalásához láttam; mert alvó helyemet ágy névvel tisztelni meg, valóban travestia lenne.

A hajó orrában egy csappanó fenyű-deszka ajtócskán bebujva, s az ahoz támasztott fahágcsón, egy sötét helyiségbe lemenve, négykézláb tapogatózva kelle megkeresni négy szál deszkából összetákolt ketreczemet, hova ügygyel-bajjal befészkelődve, ki lehetett ugyan nyújtózkodni, de nem egyik vagy másik oldalra fordulni.

Összes ágyi ruhám egy kukoricza héjjal vékonyan megtöltött szalmazsák volt, mit Ge-

nuában utolsó két frankomért vettem, — takaróm fekete zuáv köpenyem, párnám pedig majd a jobb, majd a bal karom.

A hűséget minél inkább megközelítő képet ohajtván nyujtani tengeri utamról, nem tartom mellőzhetőnek az ily átélt prosaicusabb részletek megemlítését sem.

Az élet ugyanis sokkal tarkább, semhogy bárhol is a költészet prósa nélkül feltalálható volna.

Sehol sem áll ez annyira, mint épen egy tengeri utnál, hol minden perczen költészet és igen is prósai valóság érintkeznek.

Nem hiszem tehát, hogy hibát követnék el, midőn a tengeri ut kényelmetlenségeit minél hivebbben igyekszem leírni, történjék az bár a költészet illusiójának rovására.

„Amica poesis, sed magis amica veritas!“ Columbus például emlékirataiban a hűséget, lett legyen az bár egyszerű prósai előadása a látottak s tapasztaltaknak, soha se rendelte alá a poeticus csillogási vizketegnek. Sőt maga a költők valódi nagyja is Shakespeare, egy vagy más élénkebb eszménye erősebb előtün-

tetésére szükségesnek találta, éppen a prósai valóságból meríteni comicus s nem ritkán trivialis ellentéteket.

Levontak-e ezek az eszményítés nagyságaiból? Nem. Sőt éppen azért, mert éles ellentétek valának, még emelék azok magasztosságát.

Pedig ő eszményeit létező valóságokra, s nem pusztá képzeletre építé, mert lelkében rég megvitató azon kérdést: „miben van több „valódi eszmény, a képzelmi költészetben-e, vagy „az élő költészetben, t. i. az életben magában?“

Ő látta a véghetetlen eszmét azon örökös erőben, mely a mindenségben uralkodik, és azt mozgásban tartja, az összegyűtem azon éltető principiumában, mely a falevelet növeszti, a villámokat szórja, s a naprendszerek egyensúlyát és harmoniáját biztosítja!

Pedig ezen örökös erő, akár a világegyetemben, akár e földön, csakis az életben találja észlelhető kifejezését, a melyet vizsgálva, mindenesetre inkább közeledünk a költészet forrásaihoz, mintha azt beteges idealismusban keressük.

Az élethez fordulok tehát én is, s ügyelve egyedül az aethetica által vont korlátokra, utazásom prózai fáradaimainak leírását sem fogom elhanyagolni.

Csappanós ajtajú hálóhelyem az első két hétben legalább azon előnyt nyújtá, hogy a majdnem légmentesen elzárt hajóüregben levén, éjjel nem fáztam, s az eső, mely az első napokban igen gyakori volt, nem vert.

Nem sokáig élvezhetém azonban e hálóhelyet.

Ócska hajónkba, mely a genuai kikötőben másfél évig vesztegelt — elannyira, hogy oldalain már apró csigafészkek képződtek — a faredvesedése következtében víz szivárgott be, mi ugyan mindennap rendszeren kiszivattyuztatott, de mégis mindig maradt benn némi víz-üledék. E pállott víz bűzhödt kigőzölgése annál dögleletesebb és türhetlenebbé tette a léget hálóhelyem körül, minél beljebb haladtunk a meleg éjhajlatba. Ehez járult még az épen fekvő helyem mellé tekeres alakban tett horgonyláncz iszap és rozsdá szaga, mely

aztán csakugyan kiállhatatlanná tévé e szurdékban való maradást.

A meleg éjhajlat alá érkezve tehát, nem maradt egyéb hátra, mint az egész uton, — vihar nem vihar, — a fedélzeten hálni, majd a hives szél, majd az eső által háborítatva, majd a matrózok által riasztatva fel álmomból, kiknek gyakran épen azon helyről kellett a vitorlák irányát változtatni, hol magam éjjelre meghuztam.

Még legtöbb nyugalmat találtam, a szállítások és szerencsétlenségek esetére a hajó közepéhez kötelekkel erősített nagy tartalék csolnakban. Sokszor annak egyik vagy másik oldala alá feküdtem, hol legalább annyira mennyire az esőtől védve valék, főleg ha oldalszéllel haladtunk, az olasz tengerészeti nyelven úgynevezett „vento di bolina-“val, mely sajátkép a legjobb szél, mert 45 fok alatt kapván a hajó oldalát, mind a három árbocz összes vitorláinak jut belőle, míg ha a szél a menetirány felé fuj, a hátulsó árbocz vitorlái a szelet az első két árbocz vásznai elől felfogják. Oldalszél alkalmával a szélalatti, vagyis

azon oldalon, a mely felé a hajó támaszkodik, nyugalmasan lehet aludni, míg a szélelteni emelkedett oldalon az ember mindig ki van téve annak, hogy forró ábrándos álmait egy hirtelen bevágó hab hűti le.

Nem tudnám megmondani, mi boszantóbb egy hosszú tengeri utban, az éjjeli álmatlan-kodás-e, vagy a nappali nyomoruságos élelmeztetés?

Sokszor három-négy napig is egyebet nem ettem, mint a regelire adott kis darab sajtot, mert az ebédre főzött sós hus, mit a kapitány előbbi braziliai utjában, tehát több mint két év előtt Rio Grande-ben vásárolt be, már annyira meg volt romolva, hogy abból a legerősebb eczettel se valék képes enni, pedig mindig kerültem a finnyássági szenvedéseket, s volt idő, midőn a siciliai hadjáratban napokig éltem nyers csigán, a kis tengeri „cappá-“n, nyers paradicsom almán, és a figuedino-cactus émelygős édes gyümölcsén, — e két éves hus azonban, megvallom minden gastronomicus hősiségemen kifogott.

Még szerencse volt, hogy a kapitány min-

den másodnap, szárított tőkehalat főzetett, mely sulyokkal megpuhítva, huszonnégy óráig áztatva, s aztán puszta vízben egyszerűen megfőzve igen izetlen ugyan, de legalább nem undorító.

Kávét, bort, theát minden héten csak egyszer kaptunk, daczára annak, hogy az olasz tengeresz-egészségügyi szabályzatok a kapitányoknak szigoruan meghagyják, mindenkinek ki hajójukon Amerikába utazik, hetenkint három adag bort adni. Némely kapitány azonban a takarékos-ságot egész a csalásig viszi, gondolva, hogy a szegény utas örül, ha rendeltetési helyére szerencsésen megérkezhetik, nem pedig hogy még panaszkodni, perlekedni futkározzék az illető consulhoz.

Az emberi természetben fekszik, hogy bajosan tűri ugyan a szenvedéseket, kellemetlenségeket, de egyszer azokon átesvén, feledni iparkodik. Nem mellőzhetek itt el egy comicumot felemlíteni.

Egy „sarkantyus“ utastárs, kinek ez első tengeri utja volt, már az első napokban belefáradván a sok kényelmetlenségbe, főleg pe-

dig a valóban nyomoruságos élelmezésbe, méltó türelmetlenségében így kiáltott vala fel: „én bizony Gibraltárnál tovább nem megyek, ott kiszom a partra, s bepanaszlom a kapitányt a consulnál.“

Ezt komolyan el is határozá, azon nauticai erős meggyőződésben, miszerint Gibraltárnál a szoros legfőlebb oly széles, mint a Tisza Tokajnál.

Hagytuk őt e boldogító hitben.

Nagy volt azonban keserű csalódása a valóság terén, látva hogy a tengerszoros még legkeskenyebb részén is, a Punta de Ciris és Punta de Frayle között, mintegy $1\frac{2}{3}$ mértfnyi széles, és látva a sebes tengerfolyam zöldes habárját, melyben a czápák úgyszólván törzsökös lakosok.

Tengeri utunk második reggelén az éjféltájban igen megerősödött északkeleti szél büszkén dagasztá vitorláinkat, s minden órában $2\frac{1}{2}$ mértföldet*) haladva, a Corsica és hyères-i szigetek közti vizeken ébredtem fel.

---

*) A vitorlás hajó legnagyobb sebessége 3 geographiai mértföld egy óra alatt; de ily sebessége csak vihar alkalmával van.

Tüstént siettem a fedélzetre, élvezni a fris tengeri léget.

A felkelő nap sugarai arany csillámokban törtek meg a hullámok tetején fel-fel pezsgő hófehér habokban. Egy-egy csoport cselle (delphin) játszi viczkándoza emelé a tiszta fényű tengeri reg nyílt képét, mintegy portyázó hada Neptunnak, rajonkint keresve habfel-hable a kis ajók hal ezereit.

A csellék a vizmög legkedélyesebb lakói. Uszás közt négy-öt lábnyira vetik ki magukat a vízből, versenyezve egyik a másikan keresztül, s egy-két mázsányi súlyuk okozta nagy ütődéssel esnek vissza a habokba, leirván előbb egy két-három ölnyi ivet a levegőben.

Különösen szeretnek villámsebesen uszva, és előhaladás közben a vízből gyakran felszökkenve, a hajó orrához jönni, s néha egy két óráig is mindig a hajó közelében játszva, az előtt jobbra-balra uszkálni, még akkor is, midőn a hajó a legsebesebben halad, mintegy azzal versenyezve.

Oly sebesen viczkándoznak s usznak ösz-

szevissza, hogy habár mindig közel maradnak a hajóhoz, mégis minden halak közt legnehezebb azokat szigonynyal eltalálni, mert egy másodperczig sincsenek nyugton egy helyben s a szigonyzó nem képes azokat czélba venni: sokszor aztán elvesztve türelmét, a szigonyt utánnok hajítja, természetesen többnyire eredmény nélkül, — vagy legfőlebb hátokat találja, hova az, vaskeménységű bőrük miatt be nem furódhatik, — pedig néha oly erővel hajítatik a szigony, hogy fa rudja ketté törik az ütődéstől.

A cselle husa megehető ugyan, de meglehetősen kemény. Az igen fiatalnak husa nem oly kemény, de ezt még sokkal bajosabb kiszigonyozni, mert ez még fürgébb, és a szigonynak nem nyújt oly nagy czélpontot.

A lioni (oroszlán) öböl. A baleári szigetek, és a spanyol partok. Murcia. Carthago.

Változó idővel, sokszor szélesend által boszantatva folytattuk utunkat a veszélyességéről hírneves lioni öböl előtt.

Január 31-kén haladtunk el Menorca sziget és Barcelona között. 22-kén Majorcát láttuk, és másnap a S. Antonio fok előtt hajókáztunk, balra hagyva Ibica és Formentera szigeteket, bizarr égnek meredő szikláikkal, mik Valencia csendes vizei felett a szálló nap bitorába öltözött rémcolossusok gyanánt tűnnek elő.

Murcia partjai előtt vitorláztunk már, s Cartagena látása lelkem elé varázslá a romokban porladozó egykori Carthago emlékét, — Hannibal ifju tűzlelkü erélyét, míg azt polgártársai kalmár irigykedése, a capuai deliciák, s a sze-

relem édje meg nem ingaták. A szerelem, mely Camoes szerint az erős sziveket elgyengíti, mint épen a cannesi hősről oly találólag énekli, e majd boldogító majd átkos érzelem hatalmáról beszélve:

„E tu Peno prospero tambem o sentisti,
„Depois que a vil moça de Apulia visti!“

(És te szerencsés feníciai szintén érezted azt, a mint az apuliai gonosz leányt láttad.)

Mint az ó kor elviharzott századainak egyes ködképei tüntek elő képzetemben Eucharis esdeklő csáb tekintete, s Scipio ingadozatlan nagy lelke.

Hol van a büszke Carthago, mely a világ kincseit palotáiba gyűjté össze, királynéja a tengereknek?! mely előtt még a mindig győzedelmes római sas is nem egyszer reszketett!

Pormaradványait Murcia és Tunis kopár partjairól szórja a tengerbe a szélroham, — azon tengerbe, melyből e kalmárnép gazdagságát merité, hogy előbb utóbb egy kitartó katonanemzet zsákmánya legyen, mig ezt is önbünei és elkorcsosulása más nép rabszolgájává nem tevék.

Granada partjai. Balancero csolnakok. Átmenet a gibraltári szoroson.

Nem sokára a gatai fokot, majd Almeirát, Motrilt és Malagát láttuk a derült egü Granada partjain, itt ott egy balanceróval (hinta bárka) találkozva, mely narancscsal megterhelve, árboczkáján dagadó három vitorlával Marseille felé tartott.

Azon napokban midőn a szél lanyhább, a hajó reggel s este mindig közelebb tart a partokhoz, felhasználandó a nap kelte és szálltakor szülemelő, s a partok tájékán majd gyengébben majd erősebben lengedező földi szelet (vento da monte); míg ellenben az éj előhaladtával mindig messzebb kell a parttól távozni, részint mert éjfél tájban a tengeren a legcsendesebb időben is támad némi, habár rövid

ideig tartó szellőeske, mit a hajónak szintén fel kell használnia, — részint óvatosságból, hogy egy hirtelen felkerekedő vihar, a hajót éjjel a sziklás partok mellett közel ne kapja.

Január 27-kén érkeztünk a gibraltári szorosba, mely a hajókázónak valóban festői látványt nyújt, az Algeciras és Gibraltár által övedzett, s hajóerdővel telt kikötő, az úgynevezett Majmok hegye (Monte de los monos), a szorost uralgó sziklai sasfészekkel, az afrikai parton Ceutával, a nagy csoportokban ideoda szálló minden fajú és nagyságú halász madarakkal, s az itt tanyázni különösen szerető cselle rajokkal.

Az itteni tengerfolyam sebessége némelykor több mint egy mértföldnyi egy óra alatt, — ha tehát a szél sebessége ennél kisebb, akkor a hajókat az áram visszasodorja. Sokszor 40—50 hajó is vesztegel a szoros belsejében, várva egy oly erejű szelet, mely a sárgás zöld színű tengerfolyam áráját legyőzni képes.

A mily nehéz azonban az atlanti tengerre kihajókázni, ép oly könnyű a bejövetel, mivel a Tarifa és Tanger között a szorosba toluló

víztömegek, gyakran teljes szélesendben is behozták a hajót, sőt néha még akkor is, ha a tengerfolyamnál kisebb erejű ellenszél fúj.

A legjobb északkeleti széllel épen nap-szállatkor hatoltunk át a szoroson, a minden hajót számon kérő erőd előtt.

Üdvözöltük azt az olasz lobogóval, s színek szerinti zászlócskákkal felelénk kérdéseire: honnan jövünk? hova megyünk? mikor indulunk? mi a hajó neve? mivel van megterhelve? Viszont kapitányunk jelezte a kérelmet, miszerint sürgönyözzék a genuai hajótulajdonosnak, hogy mikor hagytuk el Gibraltárt.

A fellegfelt est végkép leszállott, mikor a szorosból egészen kiértünk.

Az európai partok mindinkább a homály ölébe tűntenek el, s előre haladván az Atlant éji felhőktől barna habjai felett, csak olykor olykor volt még látható a tarifai világító torony elhaló fénye, mintha búcsupillantása volna a távol sötétjéből azon világrésznek, mely szülőföldemet is, s így mindazt keblében rejti, mi az életben előttem kedves.

Meglátandom-e még a hont, mely hosszú

sivár évek óta vár felvirulásra? Mikor üdvözlendem gyermekkorom kedves emlékhelyeit? hol minden bokrot, minden fát ismerek!

Elfeledve az európai continensen átélt, nálam is mint annyi másnál tengernyi szenvedéseket, a búcsu pillanatában csakis a vajmi kevés boldog napokra emlékezém.

Szeretteim felé még egy Isten hozzádot küldék azon tenger sötét habjairól, mely azoktól most már végkép elválasztand, s mintha búcsuintésemre enyéim nevében még egyszer felelne, láttam még kelet felé az európai tűz utolsó fellobbanását, s aztán már csak a sötétben pezsgő habok zürje fölött tévedezett tekintetem.

*A madeirai, canári, cabo verdei szigetcsoporthok. Vihar
Cabo Verdénél.*

Gibraltáron túl majdnem az egyenlitői vizekig, az északkeleti földforgásiszél ohajtásunknak megfelelőleg kitartó volt.

Február 2-kán hagytuk el a madeirai, Porto Santo, Ilha de Fora (külső sziget) és Desertas szigeteket.

5-én voltunk a canári szigetek közt, balra hagyván Lencerolát, Fuerta Venturát, jobbra a régiek által legmagasabbnak tartott Tenerifa hegycsucst, Gomerát, és a fok számításokról sokáig híres Ferro szigetet.

Már 9-kén reggel a cabo verdei (zöldfoki) szigetek előtt hajóztunk, minden órában $2\frac{1}{4}$ mértföldet téve.

A hajósok a Cabo Verde szigetcsoporthoz

környékét époly veszedelmes helynek tartják, mint a Jóreménység fokát, az itt igen gyakori erős szélrohamok miatt, mint e tájat hajónk kapitánya is „domicilio delle burrasche“ — viharok tanyájának, találóan nevezé el.

S. Antoniot, S. Vincentót, Santa Luciát S. Nicola, Sol, Boa Vista, és S. Jagót elhagyva, a legdélőbb Fogo, és Brava szigetek mellett is elhaladtunk, midőn a már különben is erősen fuvó szél, néhány percz alatt bőszi viharra nőtte ki magát.

Senegambia partjai felől fürgeteges zugás hallatszott, s a tombolva nyargaló hullámok mint dióhéjat hányták vetették hajónkat.

Az ég egészen elsötétült, s fekete felhők üzék egymást neki vadult szélparipáikon.

Ily hangverseny még ismeretlen volt előttem, mely borzadalmas accordját a köteleken zúgta el: füttyölve a vékonyabbakon sopranóból, a vastagabbakon pedig és az árbocon mély bassusból.

Egy tőlünk mintegy másfél mértföldnyire kúzködő amerikai hajó, középső árbozca kettétörésével fizette meg azon angol-szász merész-

séget, hogy még ily Istenitéletben is négy vitorlát behuzatlanul hagyott, — míg olasz kapitányunk szerencsésebb vala e két óráig tartó szélvészben, mert hiven nemzete óvatos jelleméhez, minden vitorlát jó előre behuzatott s csakis a hátulsó árboczon hagyatta fenn a kormányvitorlát, — azt is félig összehúzva, s így majdnem „csupasz árboczczal“ utaztunk.

A csupasz árboczczal való hajózás alatt a tengerészek azt értik, midőn a vihar oly rendkívüli, hogy egy vitorlát se lehet fenthagyni, — midőn maga a vihar a legnagyobb sebességgel hajtja a hajót, csupán azon lökerő által, mit a szél az árboczokra és a hajó oldalára gyakorol.

Egész a cabo verdei szigetekig sajátkép még mindig csak parthajósok voltunk. Ezentul már arra sem számolhattunk többé, hogy szigeteket fogunk látni.

Columbus szavai szerint most már a „mare tenebroso“ — borongós tenger — volt az, mely mindennapi látványunk lőn.

Europából a Délamerikába való menetelre legkedvezőbb levén január és február hónapok,

— (valamint viszont az Európába hajókázásra július és augusztus) — folyvást a legjobb szélnek örvendtünk.

Áthatolás az egyenlítőn. Egyenlítői megkeresztelés. Szélcsend. Tengeri betegség. Az egyenlítői éj.

Február 17-kén érkeztünk az egyenlítő alá. Nehéz volt azonban az ahozi közeledés. A 10-dik északi foktól ugyanis egész a 4-ig, hol már a délkeleti földforgási szél régióiba érkezünk, — majdnem mindig szélcsend volt, és tulajdonkép csakis az itt gyakori, de pár percz alatt megszűnő esős szélrohamok, és azon szél segélyével hatolhattuk át e viztájat, mely egy-egy félórára este és reggel páhogott.

A nappali forróságot időközönként nagy záporosók enyhíték. Alig hogy kissé kiderült, már látni volt más oldalról a közelgő villámos fellegeket.

A hajósok e hirtelen támadó s igen veszedelmes egyenlítői viharokat „fekete oszlop“ néven ismerik.

A mint a távolból a legkisebb fekete felhő mutatkozik, a vitorlákat azonnal be kell vonni, mert a vihar hihetetlen gyorsasággal érkezik meg, rémitő zugás, villámlás és menydörgéstől kísérve. A mily gyorsan támad azonban, époly hamar el is mulik, s aztán megint a legteljesebb szélcsend áll be, bár a felzaklatott hullámok még egy ideig azután is háborognak.

Az egyenlítő alatt szokásban van annak öröme, hogy a vonalat a hajó szerencsésen elérte, a matrózoknak apró ajándékokat adni, az általuk kiállott és még kiállandó fáradalmakért. Ez némi tréfával is van összekötve, miután ily alkalommal szokás szintén az utasokat kissé leönteni, hogy a nagy hőséget könnyebben eltűrjék. E tengeri megkeresztelés azonban lassankint már kimegy a divatból.

A melegség legkellemetlenebb, nagyobb szél utáni csendben. A tenger habjai még nem esillapultak le, bár a legparányibb fuvalom is már rég megszűnt. A hajó nem haladhatván előre, jobbra balra hajlong oly erősen, hogy oldalán sokszor a hab is bevág, mintha nagy

szél volna. A vitorlák, miket ilyenkor nem huznak be, hogy egy hamar érkező szelet azonnal fel lehessen használni, a hajó ingása következtében jobbra balra kelepelnek, erősen csapódva az oldalrudak s az árboeczhoz. A hajón, hol ily időben árnyékot sehol nem találni a a lég kiállhatatlan rekedt, — s jaj annak ki tengeri betegségre hajlandó, mert az szélesendben kinosabb, mint a legdühösebb viharban is.

Én különösen igen sokat szenvedtem a tengeri betegségben, melyből csak is utunk vége felé üdültem fel tökéletesen.

Midőn egyszer még az europai partoknál kérdeztem kapitányunkat, hogy mi a tengeri betegségnek az orvossága, mosolyogva a száraz földre mutatott e szavakkal: „abból egy négyszög öl.“ Egyébiránt minden kapitány tartozik hajóját gyógyszerházzal ellátni, s előforduló betegségeknel a tengerészeti orvosi könyv szerint orvosságot adni, egyszersmind a betegek külön és jobb élelmeztetéséről is gondoskodni. Ha valaki utközben meghal, huszonnégy óráig még a hajón tartatik, s aztán jegyzőkönyv felvétele s a kapitány által végzett halotti szertartás

után Neptun birodalmába bocsáttatik le, hol a hullámok mélyében aluszsza ki földi álmait.

Semmi sem volt kinosabb betegségem alatt, mint az égető szomj, miután csak nagy ügygyel-bajjal tudtam egy kis ivóvizhez jutni. Az olasz kapitány ugyanis még abban is tulságig fösvénykedett. Pohárba soha se adott vizet senkinek, hanem ha valaki megszomjazott, nádszopókán kellett a vizet a hordóból szüresölnie, hogy valamiképp pazarlás ne történjék. Valahányszor eső jött, mindig sajátságos finom mosolylyal mondá „ma ingyen kapunk fris vizet az ég felhőiből“ — s csakugyan midőn az ég felhői megeredtek, egy nagy és homoru alakban kifeszített viaszkos vásznon mindig annyi esővizet fogott fel, hogy még nekünk is adott belőle pár vederrel. Ilyenkor aztán mindenki, ki betegen nem feküdt, egyszersmind fehér ruhája kimosásához fogott, ama böles elv szerint: „magad uram ha szolgád nincs.“

Az éjjel nappal nem szünő forróság igen rosz hatással volt idegeimre, és sokszor szintén jólesett, ha a záporosó fekvő helyemet is felkereste. Négy tengeri utat tettem már, de még

oly erősen soha se ve'tt elő a tengeri betegség mint itt az egyenlítő tájékán, mit részint a fojtó légű szélsend, részint pedig, sőt leginkább az okozta, hogy e hosszú útra már Genuából betegen indultam.

Egyszer különösen már annyira voltam, hogy három napig folyvást szokott helyemen, a csónak alatt feküdtem, s gyomrom már annyira el volt gyengülve, hogy még a kapitány által küldött levest sem valék képes magamhoz venni. A szédülés és dermetegség egy oly sajátságos nemét éreztem, mely majdnem eszméletemtől fosztott meg, s már-már azt hittem, hogy én reám is a protoculum és tengerbedobatas bús sorsa vár.

Azonban szerencsémre a harmadik nap este támadt hives keleti szél idegeimet jótekonyan felfrissité.

Mintha ujjászülettem volna, annyira jobban éreztem magam e hűs éjjeli légben.

Nem győztem gyönyörködni az egyenlítői tiszta éj csillagzatain, melyek itt oly varázsfényben ragyognak az ég sötétkék homorúlatán.

Bívíös sugaraik hosszú és széles fényvonalakban hajlongnak az oceán mozgó keble felett, melynek hullámai ezerszeresen mint óriási csillárok tükrözik vissza az ég e fényözönét, s messze-messze ellátszik a fényziporkás kék lángbarázda, melyet az éj esöndében haladó hajó neptuni ekéje hasít.

Önkénytelenül eszembe jutott e bájos éjen Petőfi verse:

Óh természet, óh dicső természet,
 Micsoda nyelv merne versenyezni véled,
 Mentül jobban, mennél inkább hallgatsz
 Annál többet, annál szebbet mondasz!

*Repülő halak. A forró éghajlati esti felhők. A kis ar-
gonauta. Halászat. A parányhalak. A tengeri madarak.*

Első édes álmomból egy kis repülő hal zavart fel, mely ajakimhoz ütődve, mellettem erősen csapkodott a hajó fedélzetén.

E kis halak egyik hullámból a másikba repülnek, s messziről kis madáresoporthoz hasonlítanak, 1—2 ölnyi magasságban és 20—30 ölnyi távolságra is szállongva a zúgó tenger felett.

Habár a melegebb tájakon mindenütt található, főtanyájok mégis leginkább az egyenlítő vizei.

Gyakran megtörténik, főleg éjjel, hogy egy-kettő közülök röppenése közben a hajóra esik, honnan többé vízi hazájába vissza nem

térhet, mert vergődésében a hajó párkánya a lecsúszástól visszatartja.

Itt már csakugyan elmondhattam volna, hogyha nem is a sült galamb, de legalább a hal a számba repült, miután az épen ajakimhoz ütődött.

E kis halacsókák rendkívül jó ízűek, de ugyancsak soknak kellene közölnök a hajóba repülni, míg egy ebédre való kitelnék. Az egyenlítő nyugalmas vizeit áthatolva, erős, csak időszakonként csillapuló keleti széllel haladtunk.

Gyönyörűek ez égtájakon azon aranybibor és szivárvány színvegyületű nyugati felhők, melyek a nap leszálltakor s még azután is néhány perczre annak sugarait a legtündéresebb fényben, mint megannyi varázsfátyolon át tüntetik a néző szemei elé.

Idomzatukban minden perczen változva, majd rémképet, majd koronát, majd Corregio-féle bájcsoportozatot képeznek, majd egy a tengerből felmerülő arany fürtös habléány bűvalakját veszik fel.

Ép oly meglepők nappal szélesendes idő-

ben a mindenféle alaku és színü puhanyok és vízi virágok.

Legszebb ezek közt a hajósok által kis gályának nevezett Venus csigája, vagy más néven Argonauta. Ez azonban csak szeles időben mutatkozik.

Azt hinné az ember, hogy valóságos, a tenger színén uszó kagyló. Lila és rózsaszínü legyező alaku vitorlái segélyével halad a tenger hullámain, mintha egy kis láthatatlan kormányos ülne benne.

Néha kis hálóval sikerült egyet kifogni, de mire kezembe akartam venni, vízzé vált mulékony állománya, mint a pusztá gondolat!

Minél inkább közlekedtünk az amerikai partokhoz, annál jobban kezdtem üdülni, s már csak olykor-olykor éreztetett velem a tengeri betegség némi kis szédelgést.

Sokszor szórakozás kedvéért, időmet halászattal töltém.

A tengeri halak általában sokkal mohóbban kapják be a horgot, mint az édes víziek.

A horogra, mely a hajóhoz hosszú zsineg-

gel van megerősítve, csupán egy darab vásznat vagy papírt szokás tenni. Az oceánban lakó hal mindent, mi a vízben mozog, kis halnak néz, s azt rendkívüli mohósággal bekapja. — Sokszor, hogy a halakat a horoghoz közelebb csaljuk, kis apró papirdarabokat göngyölitettünk össze, azokat a hajó melletti habokon elszórva, s nem kis mulatságunkra szolgált, midőn egy horogra került skomber halat felbontva, gyomrában az „Augsburger Allgemeine Zeitung“ egy ismeretes magyarfaló cikkét találtuk, mely még e szegény halnak is oly megemészthetlen volt!

Némely halak mindig a hajó eleje körül uszkálnak, ezek közül a kisebbeket a hatágu kis villa szigonnyal, a nagyobbakat pedig a közönséges lándzsa szigonnyal halásztuk.

Vannak ismét oly halak, melyek mindig a hajó hátulját követik, ezeket csak horoggal lehetett kifogni.

Néha félóra alatt 8—10 halat is fogtunk, míg máskor öt-hat nap alatt egyet se.

Leggyakoribbak voltak a skomberfélék, főkép a tövises hátú és farkú Caranx-ok, az

élénk színű aranyos coriphén, a tinhal (thynus) a veres uszonyos — ragyogó pettyes holdhal, (lampros guttatus) a kardhalból (Xiphias) né-mely kisebb példány s a folyvást a hajó mel-lett úszó csikos kalauzhal (Naucrates ductor).

Ez utóbbiról a hajósok azt tartják, hogy a czápákat a hajóhoz vezeti, mely aztán ezen kalauzi szolgálatáért, martalékját vele meg-osztja. Innen tengerészi neve „piloto“ hajó-kalauz.

Semmi sem lepett meg úgy e rengeteg víztömegben való útamban, mind a bogár kicsi halak miriádnyi csoportja, melyet gyakran a hajó körül láttam; mert bár szoros értelemben vett csodák a természetben nincsenek, de min-denetre bámulatos, mily óriási a parány-halak szaporodása az Oceán kellő közepében, hol a nagyobb halak és annyi mindenféle ten-geri állatok által folyvást pusztittatnak.

A tengeri pacsirtának, s a kis barna vész-madárnak fő táplálékát e kis halak képezik, melyeket vihar alkalmával a torlódó hullámok fehérre tört habjaiból kap ki, reggeltől estig fecskeszzerű sebes röptében keringve a hajó kö-

rül, miglen éji nyugvás végett a vízszinre ül. s fejecskejét szárnya alá rejtve, habágyán pihen ki napi fáradoalmait.

Az oceán kisebb nagyobb halászmadarai, csak is azon időre vonulnak a szigetek szikláira, mely kicsinyeik felnevelésére szükséges.

A délamerikai partok.

---

*Cabo Frio, Rio de Janeiro. Ácsorgás a kikötő előtt.
Czápák. Vontató gőzös. Mámoritó virágillat.*

Azonban utunkban mindinkább előre haladtunk.

A körhatod-fokmérő (sextant) már a 23-ik déli szélességi fokot jelzé, s az időmérő az amerikai partok közelségét mutatá, s csakugyan mindennap jobban és jobban észrevehető volt száraz földhőzi közeledésünk.

A tenger még ugyan folyvást megtartá tiszta azur kék színét, de már olykor itt ott látni lehetett a tengeri gyösz szálait, mely a parti sziklákról érkezett; majd egy idáig nem látott amerikai barna parti halászmadár, egy eltévedt fűszál, egy náddarabka, majd a várt partok irányában támadt esti felhők, melyeknek

fénye fátyolozottabb, ködösebb mint az oceáni felhőké — tudaták velünk, hogy hosszú utunknak immár vége felé járunk.

Mindennap iparkodtam feltedezni a napszállati felhők közt a rég ohajtott szárazföldet, de az is mint minden, mit az ember erősen vár, épen akkor tűnt elő, midőn gondolatim másutt jártak.

Mártius 10-kén délután két órakor elmerengve hallgatám a tengerészek által énekelte azon költői emlékü dalokat, melyek a sici-liai szabadságharczi időkre emlékeztetének, midőn a hajó árboczáról már rég vizsgálódó vén matróz e szavakat hallatá: „Ecco la terra!“ (Ime a föld!) s valóban nyugat felé mindinkább tisztábban körvonalozott alakban tűntek elő Brazília partjainak távolból kékellő hegyei.

Öt órakor Cabo Frio (hideg fok) elé érkeztünk, s mihamar a világ egyik legszebb panorámája terült el szemeim előtt: Rio de Janeiro környéke.

Épen napszállatkor voltunk a kikötő előtt.

E festői partok arany fénynyel bevont kúpalakú hegyei, szeszélyes csoportokban mutaták a tropicus óriási erdőnövényzet felséges pompáját, míglen a kikötő előtti kősziklás szigetek, körülszállongva mindenféle fajú vízimadarak ezereitől, melyeknek e szirtek éjjeli tannyául szolgálnak, zord ellentétet képeztek a pálma és coccus koszorúzza bájos partokkal.

Már be is hatoltunk a kikötőbe, hol az est homályában a csillagár és a városban meggyújtott gázlámpák, mint megannyi ingó tűzsugár hajlongtak a pálmaszigeteket szeliden verdeső habokban, — midőn egyszerre a szél mely hajónkat beviendő volt, megszűnt, s a kikötőből kiözönlő apály által visszatereltetve, leeresztett vitorlával töltöttük az éjet Rasa és Tucinha szigetek közt, több más vitorlás hajóval együtt, melyek a világ különböző részeiből megérkezve, szél hiánya miatt be nem mehetének.

Éjjel sokáig a czápák vizsgálásával mulattuk magunkat.

Az atlanti tengerben talán csakis a fran-

czia Cayenne partjainál van több czápa, mint Rio de Janeiro vizeiben.

Egyik hajótól a másikhoz úsznak csapattól s könnyen észrevehetőek. Mindig a víz felszínén uszva, nappal a hátukon levő taraj a vízből kilátszik, míg éjjel az itt már megforditva (t. i. növésénél ☾ fogyásánál ☽ alakban) mutatkozó hold világánál, a tükörsima tengerben a víz villódzása uszó irányukat, fénylő kékes szalagban jelzi.

Ha a hajóról egy darab csont vagy kétszersült a vízbe löketik, egy percz alatt öthat ily falánk tengeri ragadozó is, villámsebességgel rohan a bevetett tárgyra.

A szélesend egész éjjel a legkevésbé sem háborítotték. A legparányibb habfodrocska se árulá el a várt szél közeledését.

Reggel mintegy tíz óra tájban egy kikötőbeli vontató gőzös ajánlá fel szolgálatát. Kapitányunk sokalta a 290 mil reist, (egy mil reis = $126\frac{1}{2}$ o. é. krajczár) — s így jó szél reményében maradánk.

Délután rövid időre a partok felől enyhe szellő kezdett páhogni. E kis habgyű-

rük felett játszó lágy zephirre ellehetett mondani, hogy „nyugat virága szárnyain repül.“ Kedves, idáig előttem ismeretlen illattal tölté el a napfényes tengeri léget, s valami megmagyarázhatlan mámorral, mondhatnám gyönyörérettel hatott idegeimre. Telhetetlen voltam e millió virágillat csóközönét magával hozó szelid fuvalom éldelésében. Dél-Amerika tündéri Florájának volt ez első üdvözlése.

Mihamar azonban ismét a legnagyobb szélcsend állott be, s hajónkat mozdulatlanul találta az éj leszálló leple.

A rio de janeirói kikötő. Monte da assucar. Az erődök. Szigetek.

Csak másnap indulhatánk gyöngge déli széllel, a világ egyik legszebb kikötőjébe behatlandók.

Ezen, a viharok ellen teljesen biztosított zárt öböl, melyről 1531-ben január 1-jén Dom Martim Alfonso de Souza azt hívé, hogy az valamely nagyobb folyam torkolatja, mint neve is mutatja „Rio de Janeiro“ — „Januáriusi folyam,“ — délről való bejárásától kezdve, az északi partjain fekvő Serra dos Orgaosig három mérföld hosszú, északkelettől pedig délnyugatnak több mint két mértföldnyi széles, — kebelébe fogadja az Inhomerim folyót s vagy harmincz más kisebb nagyobb folyócskát és patakot.

E folyóvizek minden oldalról sűrűn benőtt partok közt közelednek, ezen a természet nyílt képét tündériesen előtűntető terjedelmes vízmedenczébe, mely a nagy Governador — s számos más kisebb nagyobb — szigetet kebelébe zárja. Ezek közül a legkisebb is a forró éghajlat dús növényzetével van ellátva, s a pálma- és coccus csoportok mint óriás bokréta-k lebegnek a sziklákat nyaldosó habok felett.

Napszállat tájban hajókáztunk át a mintegy 800 lépés széles bejáráson, a két kis félsziget egymásfelé nyuló csúcsai közt.

A nyugati félsziget partján emelkedik a 690 láb magas, lecsapott tetejű czukorsüveg alakjával bíró Monte da assucar (czukorhegy.) Keleti oldalán kopár s egészen megmászhatalan meredek, természetes obelisk gyanánt jelezve a kikötő bejárását, hosszúranyuló sötét kúp árnyat vetve a tengeröbölre, midőn a nap hanyatlóban van.

Ezzel szemben a keleti félsziget tengerbe nyuló csúcsán, a kikötő bejárását Santa Cruz már legujabban védőrrel ellátott erőd uralgja. A habzó tenger szikláira épített bástyák előtt

oly közel haladtunk el, hogy a szokásos kérdéseket szabad szóval kaptuk és azokra szabad szóval feleltünk.

A nyugati félsziget majdnem legszélső csúcán van Sao Joao erőd, és a bejáráson túl Lages szigetke, négyszög erődde alakitva, 54 ágyuval.

A város fekvése.

A szűk bejárást e három erőd védelmezi öszpontosuló tűzével, s ez ódon védenyeket — különösen mi Lagest és Sao Joaot illeti — csakis az ujabbkori erődítészet kívánalmai szerint kellene átalakítani, hogy e vízszoros a nagyobb hajóhadak ellen is teljesen biztosítva legyen.

A mily kitünő védképességü elemekkel bir a kikötő, ép oly előnyös a város kereskedelmi fekvése.

Alig fél mértföldnyire a kikötő bejárástól, a nyugati parton egy csonka négyszög alakjában előrenyuló, s homlokzatával északkeletnek néző földnyelven építve, három oldalát a kikötő vize övedzi s így ugyanannyi

oldalról nyitva áll a tengeri közlekedésnek, míg a négyszög délnyugati része a belvidék gazdagságaival köti össze.

Rio de Janeiro, melynek alapja alig 311 év előtt tétetett le a portugallok által s csak 1763-ban lőn Brazilia fővárosává, Dél-Amerika városai közt mind gazdagságra, mind népeségre az első helyet foglalja el. Jelenleg már majdnem 400,000 lakossal bir, kiknek ugyan csak mintegy $\frac{3}{7}$ -ede fehér.

Braziliáról általában.

---

*Kiterjedése. Éghajlata. Rio Grande, vagy Brazília
Magyarhona. A Lancierok. A Xarque.*

Mielőtt Rio de Janeiro és Santa Catarina vidékeivel közelebbről foglalkoznám, szabatosabb tájékozás kedvéért nem leend talán fölösleges, egy átlagos futó pillantást vetni a braziliai császárságra, azon elv szerint: hogy az egésznek szem előtt tartása, az egyes részek megítélhetését mindig könnyebbé teszi.

A 147,624 négyszög mértföld terjedelmű braziliai császárságot, mely Dél-Amerikának két ötöd részét képezi, az Amazon vagy helyesebb néven Maranhao (mond Maranyon) torkolatjára eső egyenlítő, két igen is egyenlőtlen részre osztja.

Míg a kisebbik rész az egyenlítőtől északra

csak 66, annak hosszában pedig 315 mértföldre nyulik, addig az egyenlítón túl eső rész 495 mértföldre nyulik le délnek, — keletől nyugatnak pedig 578 mértföldre.

Ez óriási, a magyar birodalomnál 24-szer nagyobb földterületen a forró s mérsékelt égöv majd minden változatai feltalálhatók. Míg délen a gabnadás Rio Grande (Sao Pedro do Sul) tartományban a téli hónapokban már fagy és havaz, az Amazon iszapos partjain a sárgalázt és más halálvész okozó rekkenő hőséget, a majdnem mindennapos zuhatag esők mérséklük, vakító s az ég felhőit mintegy lángözönbe borító villámok kíséretében.

Brazília éghajlata legtermészetesebben általában öt főrésze osztható:

Az északi esős éghajlat, vagyis az egyenlítőtől északra fekvő rész, hol mint Guyanában majdnem örökös eső, s a száraz napok után esővel felérő nagy harmat fejleszti azon buja tenyészetet, melyet csakis a melegség, nedű és a föld szűz termő erejének nagymérvű összetalálkozása képes létrehozni. Az esőzés e vidékeken a téli hónapokban januártól—júliu-

sig majdnem folytonos, s a záporosók a száraz évszakban is gyakoriak.

A déli esős éghajlat vagyis az Amazon fővölgye, úgymint az Alto Amazonas és Grao Para. E tájak époly esős éghajlatúak, mint az előbb említett rész, csak-hogy itt a téli hónapok juliustól decemberig tartanak. Ez idő alatt az alsó Amazon vidékét, a kajmánok ez ős hazáját, a kiáradott folyamok összevegyülő vizei valóságos özönnel borítják el, s csak itt-ott tűnik elő mint zöld sziget egy egy emelkedettebb földrész a mért-földekre terjedő árvizből.

Az Amazon torkolatjánál 107—108 mért-földnyire is felhatol a tengerdagály, leküzdve a kihömpölygő habokat, miért is a folyam e részén a vihar époly veszedelmes, mint magán a tengeren.

Sokkal kevesebb már az esőzés közép Braziliában; itt a legesősebb hónapok martius, aprilis, május, augusztus és november.

Még ugyan tropicus, de már sokkal enyhébb éghajlatuak Sao Paulo, Santa Catarina és Parana tartományok. Itt

az esők nyárban is gyakoriak, s az e vidékeken már igen hives esős évszak, csak augusztusban kezdődik s novemberig tart.

Egészen mérsékelt europai éghajlattal bír a gazdag Rio Grande tartomány. E tájék Braziliának egyedüli gabnatermő vidéke. Az életmodort és terményeket tekintve, Rio Grande magyar alföldünkhöz igen hasonlít, mint azt egy parlamenti képviselő valóban igen jellemzőleg „A Hungria do Brazil“ vagyis Brazilia Magyarországnak nevezte el. Legelőin ezerek és ezerekre menő gulyákat és méneseket őriznek a teljesen nomád életet élő Lancierok, kik a világ legjobb természetes lovasai közé tartoznak. Ős portugál öltözeteket tarka csíkos bőszebásu ponche (mond ponse) fedí. Ez nem egyéb mint egy széles, kerek, gallér és ujjak nélküli köpeny. Elöl semmi nyílása nincs, úgy hogy csak alulról lehet belebujni. Nap és eső ellen e köpeny és a széles kalap védi őket. Bő és térden felül színes sálakkal körülcsvart nadrágjukat magas és széles száru és túlságosan nagy, felkötő sarkantyukkal ellátott csizmába gyúrik, nagyobbrésze azonban csak

meztelen lábra köti a sarkantyut. Kezében karkés és pányvával, mivel rendkívül ügyesen tud bánni, a Lanciero néhány percz alatt tízezer ló közül is kifogja a legvadabb csikót. A gulyások a napon szárítják az ezerenként levágott szarvasmarha húsát, mely a kereskedésben Xarque és carne secca név alatt ismeretes, s Rio Grande dúsgazdagságának főforrását képezi. A Xarque igen ajánlatos a tengerészeti számára. Évekig eláll, kevés helyet foglal, s csaknem oly izletes eledeleket lehet belőle készíteni, mint a fris husból. Az összes brazíliai tengerészeti ezen szárított hússal láttatik el.

Brazília hegyrendszere. Fővölgyei. Lakossága. A gyér népesség okai. A színesek és fehérek közti házasság. A különféle színű népfajok. Jog és társadalmi egyenlőség tekintet nélkül a színre. Indiánok.

A Dél-Amerika nyugati partjain véghosszszant menő Cordilleráknak majdnem közepén levő titicacai fennsíkbold nyúlik ki azon rendetlen kanyarulatokat tevő s több helyütt megszakított hegyláncz, melynek főiránya kelet felé tartva, Bolivián és Brazilián keresztül a Sao Roque foknál éri el az atlanti tengert.

Ezen hegyláncz két óriási medenczének szolgál válaszfalul: az Amazon és Laplata vízvölgyeleteinek.

Számos elágazásai közt legnevezetesebb az, mely a Pireneos hegycsomóbold a Tocantín és Parana forrásai közt kezdődvén, Serra

da Matta da Corca és folytatásában Serra de Camastra név alatt délkeletnek tart a Sao Francisco s Para forrásai közt, és Sao Joao del Rey-től nem messze, éri el az úgynevezett „Braziliai hegylánczot“

Ez utóbbi a déli szélesség 10-ik fokától az atlanti tenger partjával, többé-kevésbé párhuzamosan egész a Laplata folyam torkolatáig lenyúlik, keskeny keleti lejtőjének vizeivel az atlanti oceánnak adózva.

A Cordilleráktól kelet felé tartó főhegyláncz északi része, tudniillik Paracatu-tól egész Sao Roque-ig és a braziliai hegyláncz északi része, keretül szolgál a hosszú Sao Francisco völgynek. Ezenkívül ezen főhegyláncz még két befelé hajlott karalaku hegyhuzamot küld észak felé, melyek a Parana-hyba völgy falait képezik.

Brazilia összes lakossága nem sokkal haladja meg a tíz milliót.

A népesség ez aránylag igen kis számának oka abban keresendő, hogy az anyaország, a kis Portugal, — saját birtokait sem képes

benépesíteni. Benguela, Angola, Mozambique és Goa népessége napról napra lejobb száll.

Brazília már e században, lassan növekedő lakossága számát németországi kiköltözöttelkel iparkodott emelni, mi azonban szintén lanyhán foly, részint mert a németek inkább szeretnek észak-Amerikába menni, részint mert Braziliába nem is annyira a valódi német földmivelő nép, hanem inkább csak a nagyobb városokban foglalkozás nélkül élődő szegényebb néposztály vándorol ki, — kik Európában se sokat foglalkozva a földmiveléssel, Braziliában még inkább esetleneknek érzik magukat, és sokszor öt-hat év is eltelik, míg kellőleg beokulnak az ültetvény-munkába. Azon kis előleg, mit a kormány ad, mihamar elfogy, — némely része az embereknek nyomor és betegségben vész el, vagy a városokban mint cseléd, hordár tengődik, vagy épen az éhenhalás elől katonának, matrónnak áll be, úgy hogy az Európából érkezett gyarmatosoknak négy öt év mulva csakis fele-harmada marad meg a gyarmatokban.

Azokban a mily nehezen emelkedik a te-

lepek népessége, melynek egyik főoka az is, hogy aránylag igen kevés nő jó Európából a kivándorlottakkal, époly kedvező hatással van a lakosság általános növekedésére a fehérek és színesek közti gyakori házasság, mit nagyon előmozdit azon körülmény, hogy Braziliában, hol a valódi születési aristocratia is csak néhány régi portugál eredetű nemesi családra szorítkozik, a szín aristocratia, — mely észak-Amerikában oly túlzásra vitetett, még a társadalmi előítéletekben sem létezik. Megszokott mindennapi dologgá vált, hogy szerencsen ügyvéd vagy orvos, kinek talán atyja még rab-szolga volt, Európából oda származott birtokos tőzsér, vagy hivatalnok szőke fürtös leányát vezeti oltárhoz.

Alig van népfaj a földgömbön, melynek typusa Braziliában feltalálható nem volna, az angolai gyapjas fejü négertől egész észak Germania szőszke fiáig, fokozatos átmenetben.

A legkiválóbb színfokozatok: A Criulo*) mely a néger után a legfeketébb. Fényes ar-

---

*) Össze nem tévesztendő az északamerikai kreol-lal.

ezü, s feje gyapjúszerű bodros hajjal van be-
 növe. Afrikai fekete és amerikai indián gyer-
 meke, vékonyabb és magasabb mint az afri-
 kai. A Cafuzo népiesen Mulequi, criulo és
 amerikai indián vérkeverék, még mindig sötét
 fekete színü, de haja már nem annyira gyap-
 júszerű. A Mulatto, indián és mulequi gyer-
 meke, sötét kávé színü, szép rövid göndör
 hajjal. A Mestizo, Mulatto és fehértől szár-
 mazott, s már a rézsínhez közeledik. Ezentul
 aztán fel egész a Brancoig vagyis a legtisz-
 tább fehér színüig, általában minden színár-
 nyalat pardo-nak (barna) neveztetik.

A 10,280,000 népességből 7,680,000 szín-
 különbség nélkül szabad, és minden hivatalra
 képesített, — úgy hogy fekete és színes jog-
 tudor vagy tisztviselő, majdnem csak annyi
 van mint fehér. A rabszolgák, kiknek száma
 2,600,000-re megy, többnyire feketék, de van
 igen sok színes is, sőt a vérkeverődés folytán
 olykor még fehér rabszolgát is láthatni.

A körülbelül 300,000-re menő indián faj
 mintegy száznegyven különböző nyelven be-
 szélő, manzo (szelid vagyis többé kevésbé pol-

gárisult) és brabo (teljesen vad, sőt nem ritkán emberevő) mindenféle nagyságu, arczformájú, sötétebb és világosabb rézszínű törzsre, illetőleg kis nemzetre oszlik.

Sokszor három-négy száz ember már egész külön nemzetet alkot, külön Cacico (király) alatt. Az emberevő Boticudok, a Solimok, Murák, Mundrucuk, Bororok, Cocopithiák, Barocotok, a nagyszakállokról nevezett Barbadok, a már kereskedést is űző Mineirok és a santa catarinai vad Tupinambák számos apró törzset képeznek.

Brazília szabadelvű alkotmánya. Jó pénzügyi viszonyok. Honvédelmi rendszer. Nemzetőrség. Kis állandó sereg. A sereg és nemzetőrség a paraguayi háború kitörésekor. Önkéntesek szedése. Hazafias áldozatok. Tengerészet.

Eltekintve a rabszolgatartástól, melyet a törvényhozás már is néhány év múlva egészen eltörlendőnek nyilvánított, Brazília alkotmány tekintetében a modern államok színvonalán áll.

Az 1823-ki alkotmány szerint négy hatalom állapítatott meg: a törvényhozói, végrehajtói, bírói, s a mérséklő hatalom. Ez utóbbi a fejedelmi prerogatívákhoz tartozik.

A népfelség oly féltékenységgel őriztetik, hogy a császárnak még akkor is a törvényhozó testület engedélye szükséges, ha külföldre akar menni, mint ez 1865-ben történt, a mikor is a császárnak hogy az ország határain

kivül vítt háboru színhelyén megjelenhessen, a nemzet előleges engedélyét kellett kikérnie.

A törvényhozó testület két házból áll, a congressus és a senatusból.

A congressus tagjait a nép választja, — a senatusba pedig a nép jelöl ki minden helyre hármat, kik közül aztán egyet a fejedelem kiválaszt. A választók büntetés terhe alatt kötelesek szavazatukat beadni.

A fejedelem mérséklő hatalma vagy helyesebben szólva, összes praerogatívái abban állnak, hogy a felterjesztett egyének közül a senatorokat kinevezi; hogy a törvények szentesítését ideiglen, tudnillik addig míg a második országgyűlés is azokat helyben nem hagyja, megtagadhatja; hogy megkegyelmezési joggal bír; s hogy végre a rendes időn kívül is összehívhatja a congressust, mely a törvény értelmében minden évben, és ugyan május havában kezdi meg tanácskozásait.

Általán véve tehát Brazília alkotmánya oly szabadelvű, mint a világ bármely köztársaságában, s valóban e fiatal államra bátran el lehet mondani, miszerint mind a köztár-

saság, mind a monarchicus államformának javából állítottta össze kormánygépezetét.

A köztársaságban az elnöki szék betöltésénél előforduló rendetlenségek, Braziliában a monarchicus alakzat által lehetetlenekké vannak téve, a nélkül hogy e miatt a köztársaságokban áldásteljesen virágzó népfelség elve legkevésbé is megcsönkítatnék.

A birodalom virágzó állapotát legjobban bizonyítja az, ha tekintetbe vesszük, miszerint Brazilia daczára annak, hogy a körülötte levő köztársaságok soha nem végződő harcaiban résztvenni kényszerítve látja magát, államadósságai 1861. január elsején mégis csak 160 millió forintra rugtak. Mi ez ily gazdag országnak, aránylag azon összegekhez képest, mikkel az europai államok tartoznak?!

Mi Braziliának honvédelmét illeti, az a kis létszámú állandó hadsereg kivételével, a nemzetőrségi rendszerre van alapítva.

Minden polgár teljes előregedéseig fegyver alá szállitható, de csakis az ország határain belül köteles a hadi szolgálatra.

1864-ben a nemzetőrségi létszám papíron 580,000 volt. Ez a legkisebb rendes létszám.

Béke idején a fegyveres polgárság, az állandó rendőri testületeknek nyújt ha szükséges segédkezet a közcsend és rend fenntartásában, valamint a vad indus törzsek kitöréseinek megfékezésében.

Igy a nemzetőrség pusztán helyvédelmi fegyveres erő levén, nemcsak hogy külháborúra nem alkalmaztathatik, de annak még egyik tartományból a másikba való vitelére, szóval bármennemű mozgósítására is, a congressus engedélye kivántatik. Ilyenkor aztán a mozgósítás perczétől, ellátás és vezénylet ügyében egyenlő az állandó katonasággal, mely béke mint háboru idején a császártól, mint fő hadúrától függ, és sorai részint önkéntesekből, részint besorozottakból egészítetnek ki.

1864-ben a hadseregi létszám papíron állott 22,546 emberből: 15 zászlóalj gyalogság; 7 műszaki század; 4 lovas és 5 tüzérezred; és 358 főnyi törzs és egészségügyi csapat.

A katonaság átlagban véve igen jól van fizetve, s főleg az önkéntesek különös előnyök-

ben részesülnek, miután a polgárság inkább pénzáldozatokra kész, csakhogy háboru idején a fegyveres szolgálattól felmentessék.

1864-ben midőn a paraguayi háboru kitört, és valamennyi „sento praça“ vagyis besorozott katona behívatott, a fentebbi csekély békelétszámot se lehetett összehozni. A paraguayiak északon Matto Grosso és délen Rio Grande tartományban már tűzzel vassal megkezdtek a pusztítást. Ekkor kezdődött nagy sebbel lobbal az önkéntesek szedése. A kormány minden önkéntesnek, ki a háboru tartamára magát a katonai szolgálatra kötelezte 300 mil reist adott. A tartományok, csakhogy a nemzetőrség fegyverbe való hívására ne kerüljön a sor, egymással vételkedtek az önkéntesek kiállításában, részint megtoldva a beállási díjat az önkénteseknek, részint már kiirtott s a háboru végével átveendő földet utalványozva számukra, sok helyütt egyes gazdagabb hazafiak, egész század, sőt zászlóalj önkéntest állítottak ki és szereltek fel saját költségükön, s bár egyeseknek mint az államnak a négy évig tartó háboru alattigen nagy áldozatba

került a hadseregnek csakis főleg önkéntesekből való kiegészítése, mégis inkább ezen áldozat viseltetett el kitartóan, csakhogy a nemzetőrséget ne kelessen az országból kimozdítani, s így a munkás elem elvonása által a földmivelést, ipart és kereskedelmet alapjaiban megingatni.

Brazília összes szárazföldi és tengeri ereje 1867-ben volt 71030 ember. Ebből:

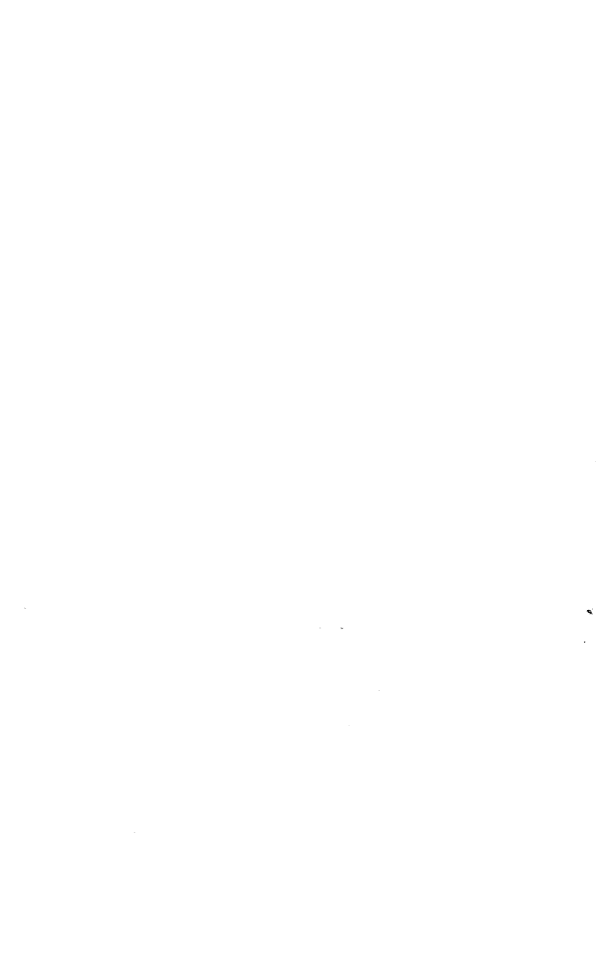
A hadsereg 56121 és pedig: A működő sereg két hadtestben 33575; az egyik működő hadtest 24043, a másik 9532 ember; a tartaléksereg 22546 ember.

A tengerészet állott: 15 vitorlás, 46 gőzhajóból, és 14,909 tengerészből.

Rio de Janeiro.

Bemenet a kikötőbe. Gyümölcsöt áruló néger csolnakosok. Mandioca kenyér. Ambulans konyha a kikötőben. Alagosta. Cachas ital. Erdei fü-thea.

Ezen Braziliáról tett előleges vázlatok után térjünk vissza a rio de janerioi kikötőbe vitorlázó hajónkhoz.

A gyöngge déli szél, melylyel sikerült Lagos erődig hatolnunk, egyszerre megszűnt, úgy hogy kapitányunk utóljára is csak kénytelen volt egy gőzöst venni igénybe azon régi elv szerint „fösvény kétszer fizet“ mert a tegnap még sajnált 150 mil. reist,*) ma mégis csak

---

*) Egy mil reis = 126½ o. é. krajczár. A brazíliai pénzsámítás alapja a reis. A forgalomban legkisebb pénzdarab husz reis (ventim), és így feljebb: 40 reis; 100 reis; 360 reis (pataca); 500 reis (quinhentos); 1000 reis (mil reis); aztán 10 mil reis; 100 mil reis; 1000

meg kellett fizetni, csakhogy egy napot már a kikötő előtt töltöttük el haszontalanul, pedig két hónapi kínos tengeri út után, bizony a legvadabb tengerész is alig várja a pillanatot, hogy partra szállhasson.

A mint az Ilha das Cobras-on (kigyók szigete) fekvő fellegvár, és hajógyár előtt elhaladtunk, és horgonyvetési helyünkhez a város északi részén fekvő Praça dos Mineiros partjához közeledtünk egész gyümölcsárus-csolnakhaddal ostromoltatánk.

A kikötőben öreg néger rabszolgák, kiket uraik egyébre már nem igen alkalmazhatnak mint gyümölcs s más egyéb aprólék árulására, — egymással versenyezve, egy darab fatörzsből készített, vagy bambuszból font vékony lélekvesztőkön, fedetlen fővel s félig meztelenül állva, eveztek egyik hajótól a másikhoz.

A gyümölcsárus négerek, alig hogy beljebb érkeztünk a kikötőbe, mindjárt felénk eveztek, s hajónkat valóságos zár alá vették,

---

mil reis vagyis a conto de reis. Ezenfelül így számítanak 1 conto, 10 conto, 100 conto; 1000 conto stb.

nagy zsibaj közt kínálva bennünket sült hal-
lal, gyümölcsessel, osztrigával, és a brazíliai
nemzeti kenyérrrel: a mandiocával.

A mandioca magában és minden más étel-
lel ehető. Kissé édeses ugyan, de jó ízű. Ré-
szemről csak is a tiszta buza kenyeret és a
rist tartom jobbnak. Mindenesetre egészsé-
gesebb, táplálóbb és izletesebb minden egyéb
pótkenyérnél, — csakhogy természetes, mint
mindenhez ugy ehhez is előbb hozzá kell szokni.
Néhány napig nekem se igen izlett, de csak-
hamar annyira hozzá szoktam, mintha csak
azon nőttem volna fel.

A brazíliaiak három nemét ismerik a
mandioca kenyérnek: a habjából készített sü-
teményt, mely inkább csak nyalánksággul szol-
gál; a mandioca hófehér darát nyers állapot-
jában; és a pirao-t.

Ez utóbbi nem egyéb, mint leforrázott
s pár pillanat alatt felduzzadt, kissé sárgás
színűvé vált mandioca pép.

Maga a mandioca dara készítése igen egy-
szerű. Gyökere meghámoztatván, annak mér-
ges leve kisajtoltatik, — aztán a gyökér a

napon kiszárittatván, kőmozsárban csekély fáradtsággal apróra zuzatik, és tiszta zsákokba eltételek, hol évekig is eláll, a nélkül hogy bárminemű féreg is bele venné magát, vagy hogy idővel jó ízét elvesztené.

A mandioca kevés munka mellett igen jó termést nyújt, s lisztjéből a szükséges táplálathoz sokkal kevesebb kell, mint a gabnane-müekéből, — s így a földnépére, mely eledelet sokszor több napra is kényszerül magával az erdőbe vinni, valamint a katonaságra és a tengerészetre nézve két igen megbecsülhetlen előnnyel bír: ugyanis hogy aránylag kis tért foglal el, és meg nem romlik.

A gyümölcsös csolnakok után jött, de már lassabban evezve, egy kis füstölgő tutaj vagyis az „uszó Laczi-konyha.“ Ez szintén egyik hajótól a másikhoz megy árulgatni a szárított húsból készült eledeleket, sült halat, az ollótlan igen húsos hátú alagosta nagy tengeri rákot, a ciri kis tengeri pókot, mit a gyermekek esténként egy redves pálmaág világa mellett százankint fognak a sekélyes tengerparton, — s egyéb tengeri szörnyecskéket,

fekete bablevest, s a czukornádból készített erős cachas italt, — kávé, theát, s a jóságra ezzel versenyző mathét, vagyis erdei fűtheát.

A mathé Dél-Amerika némely vidékeinek főgazdagsági forrását képezi. A brazíliaiaknak igen kedvencz italuk, miután nem hevít annyira mint a közönséges thea. A katonaság minden két hétben kapja mandioca és mathé adagjait, s minden este az annak leforrázásához szükséges vizet, — innen a közmondás, hogy „a szegény katona vacsorára csak melegvizet kap.“

A kiszállás nehézségei a sok bosszantó formások megtartása miatt. Szerecsen kalauz. Hivatalnokok. Bureaucratia. A braziliai zászló és czimer. Sárga láz.

Bármely szép látványt nyújtott is a kikötő, sziklás és vörös földtalaju szigeteinek forró éghajlati sötétzöld növényzetével; a világ különféle nemzeteinek lobogóival ékesített hajóival; a hadi és vértés hajók, s az ezek közt örökös mozgásban levő kisebb nagyobb bárkák és zászlócskákkal ékesített díszcsolnákkal; mindazáltal fővágyam az volt, hogy mielőbb partra szállhassak.

Azonban ez nem ment oly hamar mint gondolám, s még a hajón beláttam, hogy most az egyszer a formalitások hazájába jutottam.

A kikötőbe érkezve, egy fekete frakkba bújt, magas tetejű kalapos, kész büroaucra-

tává qualifikált szerecsen közeledett hajónkhoz, két rabszolga által hajtott csolnakon, s fontos hivatalos képpel, a nélkül hogy csak „Jónapot“ mondott volna is, csendesen haladó hajónkra felkapaszkodott.

Ez a kikötői kalauz volt, kinek sajátképi kötelessége a hajót állomási helyére vezetni, ki azonban leginkább azért küldetik a hajóra, hogy a horgonyvetés előtt, valami áru vagy embercsempészet ne történjék, mi ugyan magában véve nem épen fölösleges elővigyázat, miután az 1854-ki törvény hozatala óta, mely a rabszolgák további behozatalát eltiltotta, nem egy eset fordult elő, hogy a Mozambique vagy Benguelából leginkább spanyol zászló alatt hozott rabszolgák, mielőtt még a hajó a vámkörbe érkezett, csolnakokon valahol partra szállítottak; a mikor is már késő az utánvizsgálat, hogy ez vagy amaz úr hol vette rabszolgáját, mivel benn az országban a rabszolgavásár még nincs eltörölve.

Kijelölt állomási helyünkre érkezve, a lebocsátásra előkészített horgonyt a hajó orrán már csak egy vékony kötél tartotta.

E kötélnek adott jelre történt elmetszése után a horgony nagy csörtertéssel, mi azonban mindnyájunknak igen kedvesen hangzott, a fenékre zuhantatott.

E pillanatban hajónk mellé egy zöld menyeges disz-bárka érkezett, nyolcz evező néger rabszolgával a braziliai zöld és sárga zászlóval, közepén a császári korona és ez alatt a földgömb a hires demarcationalis vonallal. E jelvény a braziliai portugálokat ma is luzitán nemzeti büszkeséggel emlékezteti a világuralmi vitályra s Nunhez és Teixeira mérnökök nagyszerű térképi csalására, melyet miután annak nyomán a hős portugálok Braziliát megszállották, sem a madridi óvástételek sem a castillan fegyverek többé jóvá nem tehettek.

A bárka hátuljában levő bársony pamlagocskán egy göthös kinézésű öreg mulatto ur ült, egyik kezével írónnal játszva az előtte levő asztalkán, a másikkal pedig félszemüvegét bizonyos haute-volée féle impertinentiával igazgatva, mintha csak a párisi palais royalban tanulta volna. Ez egészségügyi hivatalnok,

háta mögött egy európai eredetű fehér ember állott, nagy alázatossággal tartva a nagyságos úr legyezőjét és egy irótárczát.

A nagyságos úr kegyesen méltóztatott nagyott ásítani, szivarra tüdővést jelező köhögések közt rágyujtani, és hajónk kapitányát szállítani, — megbizva a további teendőkkal, a mellette álló európaiat, ki igen rossz olasz nyelven tévé meg a kérdéseket: van-e beteg a hajón? stb.; azon viszonzkérésünkre pedig, hogy uralkodik e sárgaláz a városban? phlegmaticus egyhangusággal ezt felelé: „Óh nem! A múlt hóban (februárban vagyis az ősz kezdetén) csak mintegy kétszáz ember halt el sárgalázban, — azonban januárban a nagy melegekben bizony vagy nyolczszáz.“

A szerecsen kikötői kalauz, hajónk minden zugocskáját kívül belül a legnagyobb szorgalommal és ügyességgel átkutatgatá, hogy vajon nem talál-e valami csempészett árut, vagy rabszolgát — s habár a hajó könyvébe beírt utasokon, és az olasz szárított, tésztanemüekből és francia vörös borból álló szállitmányon kívül természetesen mit sem talált, még sem

távozott addig, míg egy sárga menynyezetes bárkán két vám hivatalnok oda nem jött, kik közül az egyik kapitányunkkal azonnal a vámhivatalba evezett, a másik pedig a hajón maradt az áruk ellenőrzése végett mindaddig míg azok a partra le nem rakattak.

A vám mint Brazília főjövedelme. Egyéb jövedelmek. Roppant kávé kivitel. Egyéb kivitel. Az Alfandega (vámépületek). Az ott dolgozó rabszolgák.

Semmire sem fordítatik itt annyi gond, mint a vámra, miután az a kormány jövedelmeinek négy ötödét képezi.

Azon adó ugyanis, mit a nép fizet, oly csekély, hogy alig vehető számításba. Az összes telek és házadó nem halad meg 400 ezer forintot, sőt mint később látni fogjuk, a kezdő gyarmatosok, az úgyszólván ingyen birt földhez, még beruházási előleget is kapnak. A bélyegjövedék, vasutjövedelem, rabszolgaadó csak mintegy 550 frtra rúg, — míg a ki- és beviteli vám 4—5 millio forint közt váltakozik.

A kormány jövedelmet tehát a bányákból,

nagyobb földterületek eladásából, de főleg a ki és beviteli vámból húz.

Az évenkénti főkiviteli cikk a kávé, 80—120 millio forint értékig. Rio de Janeiroból évenként annyi kávé vitetik külföldre, mint a földgömb összes többi kikötőiből. A rioi és saopaulói kávéültetvények néha oly dúsan teremnek, hogy a tulajdonosok a kávéérés előtt már egy-két hónappal a városokban ügynököket biznak meg, embereket fogadni fel, kik a kávé harmadába — felébe a fáról leszedjék.

Igy pl. az 1867-dik évben Rio kivitele 90,600.000 forintra rugott, s ebből egyedül a kávé kivitelre 80.700.000 forint esett; és ez akkor, midőn a többi brazíliai kikötők összes kivitelének értéke csak 7.000.000 forint volt.

A kávé után főkiviteli cikkek: a cukor, dohány, gyémánt, feldolgozatlan bőrök, száritott hús, lószőr, emberhajak, rugony mézga, copaiba, jacaranda, salsaparilla, vanilia, fahéj, cacao, thea s egyéb fűszerek, továbbá ris, mandioca és hajó építészeti fa.

A kikötő legnagyobb épületei mind a vámhoz tartoznak, úgy hogy az Alfandega vagyis

a vám épületei és téres. raktárai, egész városrészt képeznek, hol úgyszólván a birodalom kereskedése öszpontosul.

A zaj és sürgés-forgás mit e városrészben az áruczikkeket emelgető ezer meg ezer fekete és más színű rabszolgák véghezvisznek, leirhatatlan.

Majdnem egészen meztelenül, az európai által alig tűrhető melegségben, kettesével sorakozva hordják fejük tetején, a néha két mázsa cukor vagy kávéval telt zsákot, sebes lépéseiket mormogó dalaik ütenyeihez mérve, úgy hogy ha e pokoli zsibaj már messziről nem hallattszanék, terhet hozó és teherért menő hangya oszlopnak nézné őket az ember.

Már délelőtti tíz óra volt, s a hajón mindinkább tűrhetetlenné vált a forróság.

Ekkor még két látogatást kellett bevárunk: a pénzügyőrökét, kik az áruk mennyiségét és minőségét vizsgálják meg, és végre a rendőrségét, mely útleveleinket vivé be a városba azon utasítással, hogy aztán a központi rendőrségi hivatalnál kiki személyesen vegye vissza útlevelét.

Végre ennyi Bachféle bosszantatás után, a kapitány az Alfandegáról visszaérkezett, hozva most már tőle búcsut veendő utasai számára néhány jó szivart, és általam még addig nem izlelt gyümölcsöket, melyekhez a hosszú tengeri utoni keserves élelmeztetés után ugyancsak jó étvágygyal láttam hozzá.

Azonban a kapitány által az utasok számára felajánlott csolnak már készen várt, s néhány percz alatt Dél-Amerika földjén voltam.

Kiszállás Rioban. A meglepő tarka barkaság a városban. A nép és urak viselete. Koldusok. Tejárosok. Gyaloghíntők. Sétalovaglások. Gyümölcsárusnők. Rabnők. Delnők, és színes nők. Fényüzés, pipere. A színes úrhölgyek feltünni vágyása.

Az Alfandega épületein áthatolva, a tengerparttal párhuzamos Rua Direitába (egyenes utca) érkeztem, mely Rio főutcája, egyenes sorban épült két három emeletes déleuropai alakzatu házak, — elegáns boltok, s gazdag raktárakkal.

Az utcán menve, még mindig éreztem a hajó ingását, s mintha most is a tengeren volnék, folyvást tántorogva lépdeltem; azonban ez új világ látása, mihamar elfeledteté velem a tengeri út sanyarait.

Páris és London ismeretesekek voltak már

előttem, láttam Nápoly Toledóját 1860-ban a plebicisto idejében, midőn még a Lazzaronik nem deportáltattak Sardinia szigetére, hanem éjjelenként az utczákon tüzeket rakva tanyáztak: de a Rio utczáin látott tarka-barkaság mégis mint europait előhiedelem felett meglepett.

Az Európából átültetett civilisatio dél-amerikai szokások és kényelmességgel vegyítve; a párisi divat szerint öltözött uri osztály óriási panama kalapjaival, és piros, fehér, zöld sárga még óriásibb napernyőivel, melyek az utczákon sajátságos színhullámzást okoznak; a vörös-kék csíkos ponche-ben és bőszáru sarkantyús csizmában járó kelő portugál eredetű vidékiek, kik a közeli helységekből reggelenként a városba belovagolnak; a kikötőben állomásozó számos idegen hajó matrózai és tisztjei, nemzeti öltözetökben; a városi munkás osztály emberei, kiknek rendes öltönyük egy garibaldi-féle színes ing, vászon nadrág, színes sál, és carnarubából font széles kalap; processioszerűleg sétálgató papnövendékek és barátok; az utczákat lóháton bekóborló koldusok csenge-

tyü hanggal kísért siralmas énekeikkel; utazó angolok feltűnő nemzeti különczködéseikkel; lármás olaszok, kik bádog készítményeikkel csörömpölve a város minden részében házálnak, oly zagyva látványt nyujtanak, mely nem kis mérvben köti le az idegen szemlélő figyelmét.

„T olongás, lárma és színtarka-
ság,“ e három szó jellegzi Rio de Janeiro
utczáit.

A vidéki tejárusok erős csengetyü hang kíséretében minden utczán végig házról házra vezetik kövér teheneiket, hogy így mindenkinek friss tejjel szolgálhassanak; itt egy európai alakú bérkocsi iparkodik magának utat törni a tolongó tömeg közt; amott egy kék vagy sárga selyem redőnyökkel bevont disz-gyalog hintót emel néhány, vörös frakkba öltöztetett, vigyázatos léptekkel haladó szerecsen; majd urakból és delnőkből álló sétalovaglást tevő társaság közeleg, csinnal csótározott paripákon és tollakkal, czifra szerszámmal, feldiszített szép nagy öszvéreken, a társaság minden tagja az elmaradhatlan nagy piros vagy fehér napernyővel kezében.

A fehérek és szabad színesekből alakított nemzetőrség francia kék egyenruhában jár, állig érő fekete bőr nyakgallérral, gyakran szolgálton kívül is egyenruhában s nem ritkán magastetejű kalappal.

A kúpalakú fényes fekete bőrcsákóval ellátott rendőr minden utczasarkon ott áll, különösen ügyelve a tolongó gyümölcs és süteményárusokra, és az izmos testalkattal bíró lármás s veszekedő rabszolgákra.

A gyümölcsárusnők, kik többnyire feketék vagy indiánok, piros-, kék-, sárga-csíkos turbánjuk tetején nagy kosarakban hordják árucikkeiket reggeltől estig mindenfelé, nem épen kellemes énekléssel, többnyire rikácsoló vagy vastag férfias hangon kínálgatva azokat boldog-boldogtalannak.

A rabnők leginkább kék vagy piros pamuk szoknyában járnak, s vállaik, sőt legtöbbször mellök is a nap égető sugarai ellen semmivel sincs fedve.

A kirívó színeket a felszabadult színes nők is szeretik, csak hogy már ezek finomabb szövetből és nagyobb fényüzéssel viselik ru-

háikat. Az aristokraticus fehér senhorák a nappali hőségben az utcán legfőlebb pár percze láthatók, franczia livrés szerecsen inas, vagy csinnal öltözött színes szobaleány által kísérve, ki bájos urnőjét a „kis sáturnak beillenék“ napernyővel védi a szuró napsugarak, bár nem mindig védi meg az ifjú fidalgók epedő szemsugarai ellen.

De ha a fehér delnők nappal többnyire hives szobáikban várják be a séta idejét, a kellemes estét, mikor aztán főleg a Café do Commercio előtti kis sétányon, hol majd minden este zene van, s mely Rio elegáns világának esti gyűlhelye, egész toilette-verseny látható a fényűzés és báj minden nemével; — annyival több fekete, réz és kávészínű, gyűrű fürtös vadszépséget látni a nappali órákban, kiknek sötétszínű formás bájait az általuk épen nem félt napfény sokkal jobban előtűnteti, mint a kétes esti homály, melyben főszépségek: ragyogó arcszínök és ajakuk korall pirossága veszíteni látszik.

Első pillanatra észrevettem, hogy e kihívó tüzes szemü fekete és barna, afrikai és

délamerikai származásu nők, nem kis szorgalommal tanulmányozzák a párisi divat és fényűzés minden hóditó szeszélyét, s e részben jóval túlhaladják a fehér delnőket, kiknek női fölényére igen féltékenyek.

Rioban való huzamosabb létem alatt alkalmam volt meggyőződni, miszerint e rabzolga eredetű színes senhorák a szegényebb osztályhoz tartozó színes nők irányában sokkal nagyobb aristocratismust gyakorolnak, mint az igazán uri eredetű delnők.

Főleg cziczomás pipere, s különösen az őket minden lépten nyomon tiszteletteljes távban követő czifra inasok és rabnők által iparkodnak feltűnést okozni.

E túlzott női gyengeségnek igaz hogy némi lélektani mentsége is van. A fehér hölgyek társadalmi állását senkinek se jut eszébe kétségbe vonni, míg a színes nőt csakis kíséző cselédsége, s nagyobb mérvű fényűzése után lehet biztosan felismerni, hogy nem rabnő, — miután végtére ez utóbbi is öltözhetik selyembe, ha ura megengedi és pénzt ad rá.

A szerencsen nők. A közép osztályú színes nők. A kék szemű Mineirák. A fürtös hajú s deli alakú Cabucák.

Az europai öltözetek fekete vagy barna nőnek soha sem állnak oly jól, mint az élénk színű egyszerű szabásu öltözetek, s a szegényebb osztályu színes nők mindenesetre kedvesebbek csinos egyszerű öltözetökben, mint a fajtájokbeli azon nők, kik a francia divatot mindenáron majmolni igyekeznek.

A szerencsenők közt ritkán akad szép. Arczbőrük folytonos izzadása, lapos pisze orruk, tulságosan rövid gyapotszerű hajuk, nem mindenkire gyakorolnak kedves hatást; bár előítélet az, hogy Afrika piros ajku leányai kivétel nélkül derogálnának a szépnemnek. Nem egy afrikai származásu nőt láttam, ki a legszébb kaukazusi arczidommal birt, mit a villogó tüzes szem bájban még emelt.

Igen sok szép csábalakot látni azonban az indián eredetű középosztályu nők közt, — különösen a hosszú fekete hajú, szelid vonzó arcú, olykor épedő kék szemű Mineirák, és a szép növésű, élénk nagy fekete szemű, göndör fürtös Cabucák közt.

Deli alakjukhoz lágyan simuló hosszú ruhájuk rózsaszín, kék, fehér, vagy piros vékony patyolatból van készítve.

Gömbölyded vállaikat és mellöket csak néha néha takarja el félig a kék-, fehér- vagy piros fátyolkendő, mit bizonyos női tetszelgéssel, félvállra vetve hordanak. Meztelen karjaikat ezüst karpereczekkel, tömött fekete fürtöket pedig egy két élénkszínű virággal ékesítik.

Aranyműves boltok. Chero. Fumo (fekete dohány) és Cigarettek. Egy csoport chinai kuli a halpiaczon. A hal- és gyümölcs piac. Csemegék. Teknős béka zsiradék. Tropicus éghajlati gyümölcsök. Momao. Mango. Az attól támadó betegség, és orvoslása. Banana.

Bármennyire érdekeltek is e szokatlan színes női bájak, és Rio egyéb minden lépten nyomon feltűnő tarkaságai, mégis mihamar érezni kezdém, mennyire idegen vagyok e dél-amerikai földön. Ezenkívül az sem igen kellemesen hatott kedélyemre, hogy a postán semmi levelet sem találtam Európából.

A „Café americano-“tól jobbra átmentem a Rua Quintadába, hol Brazília egyik főiparának gazdagsága tűnt szemembe: az ezen utczában majdnem minden házban csillogóbbnál csillogóbban felszerelt arany és drágakő raktárak.

E kincshalmaz láttára eszembe jutott a népies közmondás, hogy: „itt volnék biz én mint szegény legény gazdag városban!”

A hosszú tengeri úton átélt nyomorgás utáni hatalmas étvágyam azonban minden cél nélküli mélézásnak elejét vevé, s mindinkább érezni kezdém, hogy bizony valami új amerikai ebéd már nagyon is elkelne.

Hogy tehát utitársaimmal ebédre mehessünk, és az első szükségletek fedezésére néhány mil reisünk is maradjon, két sok viszontagságok közt megőrzött gyűrűmet valék kénytelen eladni egyik kisebb ékszeráros boltban.

Az ebéddel sietnünk kellett, miután még az nap felakartuk keresni O. Th. senatort és egykori ministert, kinek egy levelet ohajtottunk mielőbb átadni, melyet Genuából egy igen kedves barátjától Dr. P-től hoztunk, ki által igen melegen ajánltatánk neki és családjának.

A közeli Rua de Hospicioban levő leg hamarabb talált „De Paz“ nevű vendéglőben rövid idő alatt elköltöttük egyszerü ebédünket, mely leves, olaszosan készített risból, sült

Chero-halból franczia mustárral, néhány felséges ízű narancsból, mire a brazíliaiak oly büszkék, — s az itt kis poharankint árult kitűnő portói borból állott.

A Chero gömbölyded hátú nagy rózsaszínű tengeri hal, s minden délamerikai halak közt a legjobb ízűnek tartatik.

Szükséges-e mondanom mily jó ízűn esett ez ebéd a sok szárított tőkehal és romlott sós hús-féle poenitentialis böjtölés után?

Ebéd után megtudtam, hogy O. Th. senator künn lakik a Quartel aristocratico (aristocraticus városrész) nevű külvárosban, mely a belvárostól jó háromnegyed órai séta a tengerparton délnek.

Csendeskén tehát utnak indulánk, séta közben a város e déli részét is megtekintendők. Mielőtt azonban sétánkat megkezdtük volna, néhány jó szivarral akartuk magunkat ellátni.

A legközelebbi dohányos boltba bemenve, egy abban levő kitűnő dohányillatú hordó vonta magára figyelmemet. E sűrű fekete lével félig telt hordóban, az abból kiálló rúdon körül

csavarva, láttam a brazíliaiak által annyira kedvelt „fumot“ vagyis páczolt dohányt.

A fumot úgy készítik, hogy: a dohányt még zöld korában tekercsbe fonják, s kis kézi sajtó rudjára csavarják, úgy hogy az minél feszesebben ahhoz tapadjon. Ez hordóba tétetik, hol leve a sajtó ráfordítása által mindennap kétszer háromszor kinyomatik, míg a zöld tekercs saját keserű levében erjedésbe megy át, a mikor aztán illatos szeszekkel elkészített négyöt éves fekete dohány lével leöntetik, s pár évig így e lében tartatik, mi által a dohány igen erős s kellemes illatuvá válik.

Az így elkészített fumo oly rendkívül erős, hogy azt majdnem lehetetlen pipából színi, de annál kitünőbb mint göngyölt szivar. A brazíliai urak a fumot többre becsülik, mint a legfinomabb havanai vagy bahiai szivart, még pedig úr mint szegény csak kukoricza héjba göngyölgetik cigarettoikat, mivel az a ruganyos fumot jobban összefogja mint a vékony papir, s e fekete dohány erős aromája mellett a kukoricza levél füstjét ugy sem igen érezni.

Hogy az irányt el ne tévesszük, ismét a

Rua Direitaba mentünk, s onnan a tengerparton fekvő terjedelmes halpiaczra, hogy így sétánkat a tengerpart hosszában folytathassuk.

A halpiaczon egy csoport chinai tünt szemembe, kik, mint aztán megtudám, gyarmatosítási célból vándoroltak be, — mezei munkára azonban nem sok kedvök levén, a fővárosban élőködnek. Összevásárolják a halakat és azon nyerészkednek.

Nem tudom mennyiben igaz, mennyiben nem a brazíliaik nézete e chinai Kulikról, kik a fővárosban és annak környéken tengődnek, hogy e nép „az erkölcstelenség unicuma, ugyszólván a föld söpredéke,“ de annyi áll, hogy egész kinézésök rendkívül visszataszító.

Kiasszott sárgás arczuk, meggörbedt járásuk, ravasz tekintetök, közönyösség- és restségre mutató piszkos, félig meztelen tagjaikról rongyokban fityegő ruhájuk, s minden criticán aluli cinicus tisztátlanságuk, oly kellemetlen benyomást gyakorol az emberre, miszerint épen nem csodálom, ha undort idéznek elő a rendet és tisztaságot szerető brazíliaiaknál.

Örökösen ott ácsorognak a parton a ha-

lászbárkák, és a nagyhalmazokban a part szélére kirakott, halak mellett, lármás alkuvást vivén véghez egy darab hegyes orru, kék zománczos nagy Cavallo hal, vagy néhány darab teknős béka, rák, tengeri pók, csiga, s más mindennemű és fajú tengeri szörnyek és szörnyecskek felett, nem törődve ha szemtelenkedéseikre a halászoktól olykor pár ütleget is kapnak feleletül.

A halászok a tágas kiterjedésű Praça do Peixe vagyis haltérnek csak a tengerpart melletti részét foglalják el, hátsó részében pedig részint szabad ég alatt, részint téres faszinekben van a városi piac, hol négernők, indián-nők színes sálakkal, turbánokkal, ezüst és korall nyaklánczokkal hatalmas fülfüggőkkel, vagy épen ezüst, orrezimpájokból csüngő karikákkal neki piperézetten, egyébként majdnem félig meztelenül árulják a tropicus égalj minden gyümölcsét, zöldségeit, kerti virágait, márga agyagból készített egyszerű házi edényeiket, és a köznépnél oly kedves „doce“ süteménykéket, sült halat, szeszes és gyümölcs-szörp italokat, nagy fehér hordókban a coccus tejből készült

illatos vaját, mely utóbbi a nagy forróságokban el is olvad; valamint a teknős béka zsírjából készült manteiga de tartarugát, — egyik énekelve, másik kerep, csengetyű, vagy síp segítségével csalogatva a vevőket, oly zsibaj közt, minőt még Portici halpiaczán se hallani.

Nagy halmazokban látja itt az ember a leg szebb tejes cócust, melynek száza 1—2 mil reis-ével kél; a csomagos kis cócust; a sárgadinnye nagyságu, alaku és ízű momaot, melynek nagy reczés levelű fája igen elterjedt Rio vidékein; s a lágyhéju mandulák és héjas bogyókat. Ezek közt legkedveltebb a zamatos babnagyságu menduim bogyó, melyet a nép mintegy vásárfia gyanánt vesz a nők és gyermekek számára.

Szintén itt láttam először Braziliának egyik legjobb gyümölcsét a hosszúkás alma nagyságu, s oldalán kissé behorpadt Mangot. E felséges ízű gyümölcs csak igen módjával élvezhető, főleg az európaiak által, kiknek ugyanis előbb-utóbb át kell esniök az éghajlat megszokását megelőző betegségeken. A Mango ugyanis könnyen bőrküteget okoz. sőt előmozdítja a Sarno nevű bajt is, mely abból áll,

hogy az ember lába egyszerre csak veresedni kezd, s úgy megdagad, hogy lábbelit nem képes felhuzni, hanem kénytelen néha két-három hónapig is vagy a szobában maradni, vagy óriás nagyságu lágy papucsban sántikálni, mindaddig míg a vörös daganat, mi viszketegséggel és lázas fájdalommal jár, fekélyezésbe nem megy át, és kiszivárgás által lassankint le nem lohad. Azonban mintegy sajátságos ellentétül, a Mangueiro-fa, melynek jó ízű gyümölcse ily különös betegségeket idéz elő, egy igen elterjedt és sikerrel használt orvosságot is nyújt. Alig van ház hol a házi asszony szekrényében mangeiro levelet ne lehetne találni, mit ezen 7—8 öl magas szép fának feketés kérgéből készítenek. A mangeiro leve az e vidékeken igen gyakori gyomorfájások ellen majdnem csalhatatlan és gyorsan enyhítő szer. Sokszor néhány csepp elég belőle a legerősebb görcsök megszüntetésére is.

E sok gyümölcs láttára kíváncsiságból arról gondolkoztam, valjon melyik lehet már a legkitünőbb? és alig hiszem hogy csalatkoztam volna, midőn mindazon számtalan fajok

közt, mellyekkel Brazilia fővárosának gazdag piacza kérédik, a piros és sárga héju Banána (puszpáng füge) nyerte meg leginkább tetszést. Ezt tartom saját egyéni izlésem szerint minden gyümölcsök közt a legjobbnak.

A Banána époly elterjedt dél-Amerikában, mint nálunk az alma. Majdnem minden kertben található, — legjobban tenyészik azonban a patakok partjain.

E szép növény, arasznyi hosszú sima ugorka alaku, megnélküli, zamatjára az aleppói sárga dinnyéhez hasonlító gyümölcsevel, mely egy vagy két óriási csomagban egyesülve csüng le zöld és a lágý, 3—3½ öl magas 2—3 láb széles törzsről, 1—1½ hosszú és egy láb széles lehajló leveleivel és a gyümölcstől külön állóan növő szívalakban hegyével lefelé néző nagy piros virágaival, — igen emeli a házkörnyékek díszét.

A több fontot nyomó s 140—150 darab gyümölcsöt tartalmazó csomagot, még éretlen zöld korában vágják le, s szellős helyre akasztva be kell várni míg néhány nap múlva héja sár-

gulni vagy pirosodni kezd, mikor is a gyümölcs héja igen könnyen elválik fehér belső részétől.

Az ekként megérlelt gyümölcs, éhgyomorra vagy ebéd után, nyersen úgy mint megfőzve, kenyérrel mint a nélkül, a legegészségesebb, és legjobb ízű eledel.

Majdnem minden évszakban kapható, s a szegény kunyhójában csakúgy, mint a gazdag palotájában, egyképen kedvelt.

A Banánából igen egészséges, hűsítő, kitűnő zamatu bort is készítenek.

Az 1¹/₄ mértföldnyi vízvezetés. Az alkirályi palota. A császári palota. A kosárban fekvő néger koldus. Santa Teresa kolostor. A papok rabszolgái és rabnői. A papok világias életmódja. A „papasszonyságok.“

A tengerparton tovább haladva, Rio leg-
tágasabb terére, a Largo do Paço-ra érkez-
tünk, hol egyszersmind a város főkútja is van.

Rio de Janeiro a délnyugati irányban
levő tejucai gyönyörű vizeséből nyeri felséges
ivó vizét, a marconai és cariocai 1¹/₄ mért-
föld hosszú vízvezetéseken, melyek a Campo
de Acclamação, és a S. Antonio hegy keleti
oldalától alagvezetéseken ágaznak el a város
minden részeiben találtató s jó karban tar-
tott kutakba.

E nagyszerű vízvezetés építését még Alva-
rengo kormányzó kezdte meg a XVII. század-

ban, s csak 1723-ban lőn elkészítve, sőt miután azon változtatások tétettek, a munkálatok tökéletsen csak is 1829-ben fejeztettek be.

A Largo de Paço déli oldalán levő, meglehetősen ódon kinézésű Palacio do Vice Rei vagyis alkirályi palota most már csak ritkán fogadja falai közé urát a császárt, ki az év nagy részét a Sao Cristovao-ban fekvő „Boa Vista“ palotában vagy Petropolisban tölti.

A tér nyugati oldalán a császári kápolna áll. Belseje az egyházi fény minden gazdagságaival bír ugyan, kívülről azonban egyszerű homlokzata, mit sem mutat fel, mi építészeti szempontból nagyobb mérvben érdekes lehetne.

A kápolna lépcsőzete mellett bambuszkosárban egy néger koldust láttam feküdni, kinek kezei és lábai egyenlő vastagságúak voltak derekával. Mint később megtudám e puffadtság szintén a „Sarno“-nak egyik, még pedig gyógyíthatlan neme. Első elhanyagolás következtében a daganat többé meg nem gátolható, s folyton növekszik, míg csak a szerencsétlen beteg bele nem hal.

Innen a S. Antonio kolostorhoz érkeztem,

hol a déli külváros kezdődik. Ettől nyugatra a hasonnevű hegy aljában van a magas kőoszlop-talapzatra épített vízvezetés.

Nem messze innen szintén a vízvezetés közelében, a barátok és mindkét nembeli rabszolgák által lakott Santa Teres nevű kolostor látható.

Itt is, mint általában a braziliai kolostorokban, a rabszolgák a papi javak kiegészítő részét képezik. A papok mint háziúrak, az indián és szerecsennők gyermekei számára maguknak tartják ugyan fenn a „keresztatyaságot“ azonban minden keresztatyai rokonság daczára, mégis csak rabszolgáknak nevelik azokat, mert hiába e „keresztatyáknál“ öt száz mil reis nagy argumentum, — pedig a rabszolganő szülötte, a mint világra jó, legalább is ennyit ér e kegyes uraknak, ezen érték a gyermek felnőttével több mint egy conto de reis-re is emelkedvén.

Sajátságos hogy bár a braziliai nép a vallás külsőségeihez sokkal erősebben ragaszkodik, mint bármely más latin eredetű nép

is, — a papok „házi élete“ iránt legkevésbé sem scrupulosus ítéletében.

Különösen mi a vidéki papokat illeti, azok legkevésbé sincsenek terhelve azon szigorkodó életmód vagy épen azon külső formaságok által, melyeket a papság kevésbbé buzgalmas nemzeteknél is szabályszerűleg megtart, s melyeken egyáltalában, bármily önálló fogalmi legyenek is különben a társalmi illem-igényletekről, magát kénye-kedve szerint túl nem teheti.

A braziliai nép a papot úgyszólván csak is mint az isteni tiszteletök közvetítőjét tekintti. Magán életével mit sem törődik, s nem csak hogy legkevésbé sem veszi rossz néven papjának, ha ez az egyházi fogadalmak meg nem tartását nem igen iparkodik legalább a külvilág előtt elfedni, sőt a „Madama de padre“ vagyis a „papasszonyosság“ a vidéki úri társaságoknak ép oly elfogadott szivesen látott, és kiegészítő tagja, mint bármely más úrnő, kit birtokos vagy hivatalnok jegyesével, talán épen a papasszonyosság „egyházi ura“ adott össze.

A vidéki papok az egyházi szolgálaton kívül folyvást polgári öltözetben járnak, s vadászatokon, lóversenyeken és a fandangókon szorgalmasan, s ugyancsak „világiasan“ vesznek részt.

A „*Quartel aristocratico*.” *Izletes villák, parkok, és a nagyszerű növényzet. Egyházi alamizsnát kéregető elegans ifjak.*

A Santa Teresa kolostortól a tengerpart felé a „*Quartel aristocratico*“ terjed el. E külvárost mint neve is mutatja, főleg a magas hivatalnokok, nagy kereskedők, tőzsérek, gazdag fidalgók s külhatalmak consulaiból álló aristocratia valóban nem rossz izléssel választá lakása helyéül. Tagadhatlan hogy ez Rio de Janeironak egyik legszebb része. Hegyes völgyes ugyan, de épen e festői változatoság emeli kies voltát izléses kis kastélyaival s az itt annyira kedvező égalj minden szépségét magukban foglaló parkjaival.

E tündéri helyek láttára, az ezeregyéji

bájlakokat, és a babyloni függő kerteket képzeltem elém varázsoltaknak.

Teljes pompájokban díszlenek e kertekben: A mauritia pálma, a gyapotfa, banana, mangeiro, a fehér és piros virágokkal ékeskedő, s kellemes ízű szilvaféle gyümölcsöt termő spondias-fa; a görbe águ sötétzöld széles levelű momao-fa aranyszínű dinnyenagyságu gyümölcsével; a tövises caesalpiniák dús sárgás virágcsomóikkal; az aranyszínű nagy virágu jacaranda; a különféle fajú narancs, citrom, mimosia s oleander ligetek, itt egy-egy Diána vagy Ámor szoborral, vagy Driád-csoportozat övezte márvány medenczés szökőkúttal ékesítve a rhexia, bibor és erős sárga színű virága, és a felséges melastoma bokrok felett emelkedő hatalmas canellák, guyabák, coccusok, s parobákkal.

E sudarfák közül némelyiknek tetejét a felfutó dalechampia, bibor virág koronával vonja be, mely, midőn azt a tengerről jövő lágy fuvalom lengésbe hozza, varázs szivárvány színekben tükrözik vissza a szökőkutak medenczéinek árnyas vizében.

E bűvös látványok közepette egyhangu

ütemekben ismételt esengetést halottam közeledni. Három ifju jött velem szemben, napernyővel s födetlen fővel. Elegans francia divatu öltözetöket majdnem földig érő piros selyem ing fedte el, s kezeikben a esengetyün kívül még egy nagy bársony persely is volt.

Ez ifjak a szent szűz nevében és tiszteletére egyházi alamizsnát szedtek.

Szokásban van ugyan is, hogy ünnepek előtt és után pár héttel a templomok részéről minden nap néhány jó családbeli fiatal ember bizatik meg az alamizsna kérés szent kötelességével, kik az uraknál és delnőknél sorba kéregetve, sokkal nevezetesebb összegecskéket gyűjtenek a templom részére mint azt egy kolduló barát tehetné.

Látogatás O. Th. senatornál. A bájos vendég. Szives fogadtatásunk. A házi úr atyai szivelyességgel megismertet bennünket a brazíliai viszonyokkal. Kereskedelem. Gyarmatviszonyok Brazília, Laplata és Urugayban. Brazília főgyarmatai.

Néhány percz mulva O. Th. senator háza kapuján csengettünk.

A nem nagy, de szorgalommal művelt és izlésre mutató kertben a legszebb rózsabokrok a forró égöv exotikus növényei társaságában virágoztak. Egy pár gyöngyörű példány piros és kéktollu Ara élénk kajdácsolásai közben kergetőzött a momao girbe görbe ágai közt, csipkedve annak érni kezdő gyümölcsét, míg a kútmedencze vizénél az Irreis fürj kicsiségű kacsá élesen hangoztatta az „i-ri-re-i“ szóta-

gokat, mely szokott kiabálásától e szelidített vízi madárka nevét is nyeré.

A csinnal épített földszinti ház folyosójáról nem sokára egy francia livrés szerecsen közelgett a kapuhoz, közönnyel kérdezve: „ki az?”

Ebből megértém, a mire az olasz kapitány már előre is figyelmeztetett, hogy a portugál urak bármily vendégszeretők is, szigoruan ragaszkodnak a szertásos bejelentésekhez.

Tudatva tehát neveinket, egyszersmind a genuai levelet is azonnal átadám, mi pár percz mulva meg is tevé jó hatását.

A milyen túlságosan tartózkodók a braziliaiak a minden formasággal be nem mutatottak irányában, époly előzékenyek, ha valaki, ismerősök vagy épen jó barátjok által van ajánlva, mint az épen velünk történt.

A levél nem levén lepecsételve, azt a házi úr hon nemlétében a házasszonya olvasta el, s személyesen jött elénk.

Egykoron díszben virágzott női szépségére első pillanatban emlékeztető, s tiszteletre indító ősz matrona volt az, fogadva bennünket

a nőiesség szelid mosolyával és díszes szobáiba vezetve, hol egy épen nála látogatáson levő, a luzitán nők minden szépségében tündöklő 17—18 éves unokahugának volt kegyes bemutatni, ki zongorázás közben kissé előre tört „rebellis“ hollófürteit egy varázsszerű pillanatnyi mozdulattal vállára visszavetve, büszke királynői mosolylyal emelkedett fel, sylphid termete szűzies varázsával és oly fenséggel mint egy újkori Cleopatra.

A háziasszony minden vendégszerető kegyességet kifejtett irányunkban. A társalgás francziául folyt, miután én még akkor csakis annyit tudtam portugálul, a mennyit a hajón nyelvtanból néha időtöltésből tanultam.

Kérdésünkre hogy mikor lehet szerencsénk a házi úrhoz? felelé: hogy a belvárosból hova reggel ment, minden perczben várja fiával együtt. Mint gondos házi asszony mindenekelőtt ebédet szándékozott rendelni számunkra, azonban mi már ebédről jöve, szíves ajánlatát nem vehettük igénybe.

A Braziliában napközben is annyira szokásban levő kávét, theát, narancsitalt és docét

azonban nem utasíthattuk vissza, mit nagy tálczákról ssorgalmasan kínálgatott egy fehérbe öltöztetett fiatal szerecsen leányka, és egy karcsu növésében büszkélkedő igen csinos Cabuca szobaleány.

A háziasszony érdekléssel kérdezősködött tengeri útunk, — a magyarországi életmód- és szokásokról, főleg pedig a magyar nők társadalmi viszonyairól, s különösen csudálkozott azon, hogy a magyar nő az önállóság oly nagy mérvében részesül akkor, a midőn a brazíliai nők még templomba se mehetnek férjeik nélkül.

Végre az annyira ohajtott házi úr megérkezett.

Ritkán láttam szebb és egészségesebb öreg embert. Nemes tekintete, fesztelen és mégis méltóságteljes magatartása, s megnyerő modora, már az első pillanatban bizalmat és tisztelet ébresztett. Hirnevéből már Olaszországban ismertem, mint ki már ifju korában a szabadelvűség egyik kitűnő szószóllója, s államférfiúi állásában, mint magán életében,

mindig a nép és az emberiség igazainak védője volt.

Megérkezésünkről már a bordeaux-i posta útján előre értesülve, azonnal genuai kedvenc barátja után tudakozódott, s annak levelét hogy úgy mondjam a baráti szeretet mohóságával átfutván, a legszivélyesebb indulattal mondá: „Önök uraim nekem legkedvesebb barátom által vannak ajánlva. Isten hozta önöket!” — mire egyenkint levéni neki és igen mivel mintegy harmincz éves fiának bemutatva.

Háziurunk szivessége nem szoritkozott csupán a vendégszeretet egyszerű formáságaira. Atyai részvét volt az, melyről helyzetünkről értesülés után, velünk a brazíliai viszonyokat kellő tájékozhatás végett megismertetni iparkodott.

Ha háboru volna, mondá, legjobban ajánlanám önöknek, a hadseregbe lépni, hol mindenki egy ranggal fölebb vétetnék be, most azonban béke idején idegen tisztnek igen bajos bejutni a hadseregbe.“ Legczélszerűbbnek tartá valamely kereskedéshez fogni, és ez tagad-

hatlan hogy Braziliában minden közt a legelőnyösebb.

A kereskedők ugyanis, főleg a vidékiek, nem nyitnak csupán némely kereskedelmi czikkel ellátott boltot, hanem azonnal, legyen az kicsinyben vagy nagyban, általános raktárt, hol aztán mindenféle áru megvan: mezei nyers termények, fűszerek, lószerszám, és nyergek, ruhaneműek, lőfegyverek és lőszer, mezei szerszámok, könyvek, papíráruk, fumo s szivar, szárított hús, mindennemű italmérés, női piperék, fényüzési czikkek, a legszükségesebb házi eszközök stb. szóval valóságos quodlibet-tárház.

A kis kereskedő, ki a faluk és elszórt gyarmatokon átvezető lovas út közelében (szekérút csakis a főbbvárosok közvetlen környékén van) pálmadeszkákból épített házában nyit ily kisebb raktárt, az ajtaja előtt ellovaglók vagy gyalogjáróknak, még meleg ételt is árul, sőt éjjeli szállást is ad. A szárított húst, italneműeket, és europai czikkeket a városi nagykereskedőtől hozva, azokat eladja a gyarmatosoknak, kik neki nyers terményekben, mint

mandioca, porczukor, aipim, rizs, kávé, dohány stb. fizetnek, mit ő természetesen olcsón kap, s magas árban ad át adóssága törlesztésére a nagy kereskedőnek, ki aztán azon tömegesen megint újra nyer.

Azonban a legcsekélyebb raktáracska nyitására is legalább egy conto de reis (mintegy 1226 o. é. frt) kellett volna, én pedig „in plena pecuniarum deficientia“ sinlődtem. De különben is bár a kereskedelmet mindig az államok felvirágzásának elhagyhatlan tényezőjéül tekintém, nem tagadhatom, hogy az ahhoz elkerülhetlenül szükséges hivatást nem igen éreztem magamban.

Igy nem maradt más hátra mint valamely gyarmatban egy darab földet megművelni, s ezt kávé, czukornád, vagy más egyéb-
bel beültetni. A természet nyílt ölében nincsenek ugyan „Café chantant-ok“ és „Alcazarok,“ azonban azt hiszem: a falusi vagy gyarmati életnek is megvannak a maga szerény örömei.

A brazíliai gyarmatosítási törvények szerint, minden külföldinek, ki az országba ér-

kezik, azon pillanattól kezdve, a mint szándékát a gyarmatosítási hivatal előtt kinyilatkoztatja, hogy mint gyarmatos le akar telepedni, kormány általi ellátásra van joga, mindaddig, míg a kormány költségén rendeltetési helyére nem szállittatik.

Minden gyarmatos örök megvételi jogon 125,000 négyszög braça irtatlan földet kap, többnyire őserdőt, mi körülbelől 139 hold. Egy négyszög braçáért 5 reis van csak kikötve, tehát összesen mintegy 800 frt o. é. s ez 10 év múlva fizetendő.

E vételár lefizetéséről szóló törvény azonban csakis papiron áll, miután még nem volt rá eset, hogy a kormány azt a gyarmatosokon megvette volna, sőt azon előleg is, mit a gyarmatosoknak mezei szerszámok stb. megszerzésére ad, és pedig nőtleneknek 50 frtot, családosoknak 100 frtot — csak akkor követtetik vissza, ha az illető, földét nem miveli. Ha azonban valaki, mint ezt főleg a francia és angol lőkepenzesek teszik, nagyobb földtereket vesz meg a kormánytól, pl. néhány négyszög mértföldnyi terület, akkor a vételi

árt a külön szerződés értelmében tartozik fizetni. Az ily nagyobb föld eladások képezik a korona egyik főjövedelmét.

A családotól jövő gyarmatos azért részesítették több előnyben mint a családnélküli, mert az ültetvényezésnél, ha az erdőirtás s az első megmivelés már bevégeztetett, egy 10 éves gyermek is majdnem csak annyit dolgozhatik, mint egy felnőtt ember, miután a kávéfát megtisztogatni, gyümölcsét leszedni, megszáritani, vagy a cukrot kifőzni, oly gyenge munkák, melyekhez nem kívántatik semmi különös testi erő, csak szorgalom, s így az állam, gyermek munkás kezek által is sokat nyer.

Igaz, hogy például a laplatai államokban a földmives, főkép miután igavonó marhával és szántóvető szerszámokkal is elláttatik, az ekét megérkezése napján beleállithatja dús termést hozandó földjébe, míg a brazíliai gyarmatos néhány mil reis-sel ellátva, valamely őserdőben kinlódik 3—4 évig is, míg kávéültetményének gyümölcsét szedheti; — de az

is igaz, hogy 2 hold kávéültetmény termése felér 100 holdnyi gabnatermással.

Hogy az argentinai és orientali (uruguayi) köztársaságban a telepítvényi földek négyszer oly drágák mint Brazíliában, annak oka abban rejlik, hogy ezen államokban sokkal nagyobb a gyarmatosítási verseny, és így aránylag sokkal több földmivelő megy oda Európából, miután a gabnatermelés megkezdése, főleg olyanoknak, kik már szülőföldjükön is azzal foglalkoztak, mindenesetre könnyebb mint az erdőirtás, azonkívül sok ember visszariad a brazíliai égaljtól is. Ez ugyan egyrészt előítéleten alapszik, minthogy épen Braziliának déli része, Santa Catarina, Parana, Coritiba, Rio Grande do Sul, hol a legnevezetesebb gyarmatok vannak, mindenesetre teljesen egészséges éghajlatnak mondható, mert kisebb helyhez kötött betegségek csak nem vehetők számításba, hisz azok egy vagy más neme a földgömb bármely részén is mindenütt található: de tény az, hogy a déli téritőn alul t. i. a Sao Paulótól délre eső részeken vomito negro vagy sárgaláz soha sem fordul elő, sőt közép Brazillá-

ban is a nagyobb városokat kivéve, általában mondható, hogy nincs ok a sárgaláztól való félelemre.

Házi urunk szíves volt egyes nevezetesebb gyarmatok helyi viszonyait velünk megismertetni. — Részemről, leginkább óhajtottam volna a lovagiasságáról híres nép lakta Sao Paulo valamely kies völgyében, vagy Minas Geraes dús földén telepedni meg, tervem azonban leszavaztatott részint azon okból, hogy e vidékek igen melegek, részint hogy portugálok közé jőve, nyelvöket nem fogjuk érteni. Nem ismerhettem el ugyan alaposaknak ez ellenvetéseket, mert a meleget már nagyjában Dél-olaszthonban is megszoktam, és mert részemről legalább, ki már ekkor úgyszólván három románnyelvet beszélék, nem találtam oly rendkívül nehéznek a portugál nyelvet, — amint azt mihamar meg is tanultam; azonban a többiek kedvéért, én is rászántam magam egyelőre valamely német gyarmatba menni.

A Braziliában fekvő fő német gyarmatok: Petropolis, Rio de Janeirótól északra, alapítójának I-ső Dom Pedronak nevét viseli, s

kies hegyek közt feküdvén, kedvencz nyári mulatóhelye a magasabb aristokratia, — sőt a császári udvarnak is; Riótól északkeletre Uj Freiburg; Rio Grande tartományban a gazdag Sao Leopoldo; s a szelid éghajlatú s a természet minden áldásával bővelkedő, de még igen elhagyatott állapotban levő Santa Catarina tartomány keleti részén fekvő s az utóbbi években nagy előhaladást tett Donna Francisca és Blumenau gyarmatok. Mi ez utóbbit választottuk, legfőkép háziurunk tanácsa következtében, ki is azonnal két levelet irt érdekeinket ajánlva, a s. catarinai tartomány ép akkor kinevezett elnökének, és a Rióban levő központi gyarmathivatal főnökének, mely utóbbit egyszersmind a kormány által engedélyezett előleg egy részének átadására is felszólittatá.

O. Th. és neje — búcsuvétel közt megígérteté velünk, hogy még többször meglátogatjuk, mi pedig szivességeiért köszönetünket nyilvánítva, a központi gyarmathivatalhoz indulánk, magunkat bejelentendők.

---

*A jardim publico. Nagyszerű kilátás a kert erkélyéről.
A gyarmathivatalban. A gyarmatosok elszállásoltatása*

Útközben meg nem állottam, hogy a jardim publicót meg ne tekintsem. E varázs szépségű kert Rio legkedvesebb sétánya. Növényteni szempontból azon rendkívüli érdekességgel bir, hogy alig van Ázsia, Afrika, Amerika és Oceánia forró égöve alatt nevezetesebb fa, melyből itt a legszebb példányok ne volnának láthatók teljes nagyságukban; és mintegy meglepő ellentétül itt ott egy bár gondosan ápolt, de mégis száműzetésében törpén maradt európai tölgy és fenyű, szerényen tekint forró égalji óriás szomszédjaira a cocusok pálmák és czédrusokra.

A kanyargós utakkal biró s ligetszerű növénycsoportokkal díszlő kerten kristály patak

van keresztül vezetve, myrtus, cyprus, nagy kék és fehér liliom bokrok, piros, rózsaszín és fehér a fákra felkapaszkodó orcheidák között. A patak és annak medenczéi tanyául szolgálnak a tengeri és folyóvízi mindennemű szelídített madaraknak, mely quodlibet madársereg a patak partján sétálók nem kis szórakozására szolgál, nagy lármával gyülekezve egy-egy számukra a vízbe dobott gyümölcs, vagy darab hús körül.

A jardim publicóban majd minden délután és este, a nemzetőri zenekar, az olasz énekesek és zenészek, és olykor a petropolisi német polgári zenekör mulattatja Rio bájos senhoráit, kik férjeik és rabnőik kíséretében sietnek ide, a kert hives lombárnyait és az alkony mámorító virágillatát élvezni.

E varázsszépességű kert közvetlenül a tengerparton fekszik, annak örökké zúgó és verdeső habjai ellen erős és magas bástya által védetve, melynek márvány erkélyéről, hol mindig üde tengeri szellő fuval, a kikötő nagyrésze belátható. A Rioval szemközt a keleti parton fekvő Nychtheroy város, Praya

Grande, Praya Sao Domingo, a kikötő bejárásánál a nyugati félszigeten fekvő Yavia, Tres Irmaos (három testvér) meglepő alakú hegy-csoportozat, s a Monte da Assucar kiváló kupja, ezzel szemközt a Santa Cruz erőd, a nyílt tenger sima tükre, a távolból előtűnő hajókkal, és fehér lepkéknek látszó kis bárkákkal, s a kikötő szebbnél szebb szigetei s változatos partjai oly elragadó képet nyújtanak, melynek nagyszerűségével az annyira hírhedt nápolyi öböl Vezuvja daczára sem mérkőzhetik.

Alig tudtam megválni ezen magasztos látvány varázsától, azonban sietnem kellett vissza a Rua Direitába a Central Colonisacão hivatalhoz, hova megérkezvén, értesültem, hogy a gőzös nem rég ment el S. Catarinába, s így 10—14 napot várni kell, míg egy másik gőzös indul. Nem maradt tehát egyéb hátra, mint szállás után nézni.

A gyarmat hivatalfőnökének, ki igen művelt, Hollandban nevelkedett egyén volt, ajánlva levén, minden lehető előzékenységgel fogadtattunk.

Tájékozás végett megmutatta a gyarmati nagyobb mérvű helyrajzokat, mi azonban már szerettünk volna mielőbb utalványozandó szállásunkon lenni, fáradalmainkat kipihenendők. A Rioba érkező gyarmatosok addig, míg telephelyeikre nem szállíthatnak, a kikötő északi részén fekvő Sao Antonio szigeten szoktak elszállásoltatni. A szigettel való közlekedést a kormány csolnakjai tartják fenn. Az ott elszállásolt gyarmatosoknak csak kétszer szabad hetenkint a kormány csolnakjait igénybe venni. Mi azonban O. Th. úr ajánlata folytán azon különös kedvezményben részesítettünk, hogy tetszésünk szerint szállíthatattuk magunkat mindennap kétszer is, a várostól mintegy $1\frac{3}{4}$ g. mértföldre fekvő szigetre és vissza.

Formaság megtartása végett az olasz fő consultól kellett még engedélyt hozni, melyben kijelenté, miszerint nincs kifogása az ellen, hogy mint olasz alattvalók brazíliai gyarmatba menjünk lakni.

Csolnakázás S. Antonio szigetre. Az agg néger története

Néhány percz mulva a Sao Bento kolostortól nem messze, a tengerparton ácsorgó csolnakászokhoz érkeztünk. Senhor Never után tudakozódtam, ki a csolnakok parancsnoka volt.

Az utalványt megmutatva, azonnal egy kényelmes csolnak állott elő rendelkezésünkre, két izmos négerrel.

Előbb néhány szivart, pipát, fumót, banánát vettem, s azután beszálltam a sajkába.

Az onnan nem messze horgonyzó olasz hajóról holminkat a ladikra felvevén, néger csolnakasaink S. Antonio sziget felé eveztek, mi azonban soká tartott volna, ha a mint beljebb beljebb haladtunk, a kikötő majdnem sima tükörű vízén, szelid szellőcske nem tá-

mad, úgy a mi, mint két négerünk öröme, kik két kis háromszög vitorlát felhúzva, meglőnek kimélve a fáradalmas evezéstől.

Bárkánk két oldalán gyöngéden hallatszott a kis habokra szeldelt víz egyhangú csapkodása, s csakhamar elhaladtuk a hajók állomási helyét.

A kikötőben beljebb, midőn már a várost mindinkább messzebb láttuk magunk mögött, néha egy-egy a vizen uszó halászmadár csoportot riasztott fel haladó sajkánk, mely nagy sebbel és lármával felröppenve 10—15 lépésre ismét leszálla, majd az itt csapatostól járó csellék czikkáztak, szokásukhoz képest többnyire a csolnak orra előtt.

Ujra es újra gyönyörködtettem szemeim a kikötő környékének változatos szépségein.

Mélázásomból az egyik néger ébresztett fel, egész bizalommal szivart kérve tőlem, mit szívesen adtam mindkettőnek, s egyszersmind néhány ventim borralalót is. Bizalma azonban tovább is terjedt, és erősen kérdezgeté hogy mi nemzetbeliek vagyunk? Ezt ugyan bajos lett volna neki megmagyarázni, miután nép-

tani ismerete az angolok, olaszok, németek, portugálok, spanyolok és francziákon kívül nem terjedt ki az európai népekre. Minthogy azonban mégis a törökökről is hallott valamit, nem tehettem mást mint azt adni értésére, hogy a magyar nép nyelvre legközelebb áll a törökhöz, csak hogy keresztény, — minek következménye az lón, hogy keresztény törököknek tartott bennünket.

E különben még igen erőteljes néger hófehér szakállá és büszke tekintete, de különösen a többi négerektől egészen különböző s rendesebb vázlatu képzési metszletei, melyek arcán mint a magasabb származás jelei voltak láthatók, bennem is felkelté az érdeklődést hozzá pár kérdést intézni, annyival inkább, miután valami keveset spanyolul is tudott.

Története azonban igen elszomorított.

Atyja Afrika belsejében a Moluvák egy törzsének volt főnöke, ki a balundai népekkel örökös ellenségeskedésben élt. Egy csapat vad balundai egy este váratlanul lepte meg a semmit nem gyanító és öt fiával sátorában ta-

nyázó családfőt. A szerencsétlen apa szolgái és 3 fiával együtt megöletett, két ifjabb koru fia pedig Andongóba és innen egy spanyol zsidónak eladatva, mint rabszolga Loandóba vitetett más rabszolgákkal együtt. Itt a még csak 16 éves fiút új csapás várta, mert egyetlen életben maradott 10 éves testvérétől is megkellett válnia, kit egy spanyol hajó Cuba szigetére vitt, ő pedig Braziliába szállítatván, már 46 éve hogy a rabszolgaság keserves sorsát viseli. Rabszolgaságában megtanult olvasni, és bevezetve még ifju korában a keresztény vallás főbb elveibe, egész vigaszát vallásos hitében leli, hogy övéit és hazáját a halál után meglátandja. „Örülök, — mondá — hogy az urak nem spanyolok, mert nem szeretek spanyolokkal egy csornakban ülni..., ép úgy mint gyűlölöm a balundai kutyákat.“ S a boszú vilána fénylett szemében, míg kelet felé tekintve a régi fájdalom emléke lecsüggeszteté vele ősz fejét. Zavartalan hagyta őt, a fájdalomában merengőt, és magam is elmerengtem az emberi sors felett, mely oly szeszélyszerüleg nyit egynek paradicsomot másnak poklot!

A s. antonioi kolostor. A sziget belseje, növényzete. Brazíliai indolentia egyrészt, nemzeti önérzet másrészt. Ciri tengeri pókok. Halászat. Cormorán madarak.

Az öreg néger mintegy álmából riasztott fel, midőn S. Antonio sziget felől, melynek fehér kolostora a távolból előtűnt, ezüst hangú harangszó hallatszott. Ajaki buzgó imát rebegének, s arcza nyugodtabb lőn . . .

A Governador és a szomszédos apró sziklás szigeteket elhagyva, mindinkább tisztábban lőn előttünk körvonalozva a kis S. Antonio sziget, változatos, majd sziklás, majd sekélyes partjaival, s dús növényzetével. A déli oldal meredek magaslatán fekvő ódonszerű, bár fehérre meszelt kolostor emeletének egyik ablakából az öreg felügyelő, hosszú távcsővel vizs-

gálta érkező új vendégeit. Néhány percz mul-
vs kikötöttünk.

A kolostorba igen meredek elhanyagolt állapotban levő lépcsőzet vezetett. Felérkezve azonban az egybe épített templom és kolostor homlokzatához, a fáradságot a legszebb kilátás jutalmazta. A kolostortól ugyanis az egész kikötő és az épen szemközt fekvő város, teljesen belátható.

A kolostor és templom minden oldal felé egyen arczotú négyszöget képez, véghosszszant igen hosszú folyosóval.

Papnak, barátnak hire sem volt, és csak minden másod harmad vasárnap jött a városból egy lelkész misét mondani. A gyarmatosok szobái, melyek ekkor egészen üresen állottak, a keleti oldalon fekvő elsőemeleti folyosó véghosszában voltak deszkákból építve, ablak nélkül, a világosságot a folyvást nyitva tartott folyosó ablakaiból nyerték.

E deszkaszobákban az összes butorzat vaságy, szalmazsákból és gyékényből állott. A szobák nem voltak bepadlászva, s csakis alacsony deszkaközfal választotta el azokat egy-

mástól, úgy hogy egyikből a másikba akár át lehetett ugrálni. Az egész kolostor személyzete ezekből állott: az öreg beteges felügyelő, ki csak is akkor jött ki szobájából, mikor csolnak érkezett, neje, ki a ház sürgős gazdasszonya volt, és egy mintegy 18 éves fiú, ki a lábait gyötrő köszvény miatt járni nem tudván, többnyire a folyosón mulatta magát guitarre-on vagy harmonicán játszva, és egyhangú dalait énekelve; egy templom felügyelő sekrestyés, három férfi és két nőcseléd, két szerencsen katona, kik a sziget őrségét képezék, és néhány rabszolga és rabszolganő.

Az öreg életúnt felügyelő szobánkat kijelölé, s tudtunkra adá, hogy azonnal a vacsorához ülhetünk, mely ugyan mindössze is csak egy zsemlyéből és kancsó theából állott, azonban a városból hozott banana a sok mászkálás által felébredt étvágyunkat tökéletesen lecsillapítá. A házi rend szerint a beszállásoltak reggel fekete kávé, délben fekete bablevest és szárított húst vagy szárított halat szoknak kapni, azonban a városból a csolnak

mindennap kétszer is érkeztén, mindent lehet hozatni.

- A rövid vacsorát néhány percz alatt bevégezvén még egy fordulóra kimentem a szigetet megtekinteni.

Az egész szigeten csak négy ház van, czukor, thea és kávéültetvények közt. A kolostoron túl a sziget belseje lapályosabb, és ölesnél magasabb fűvel és dudvával van benőve, s különösen, hol a talaj vizenyős, igen sok a gyík és kigyó, míg az illatos virágok többféle a nagyobb fáknak fészkelő apró fajta kis méhcsaládnak nyújtanak táplálékot.

Olykor egy színes delicze zúgott el szemem előtt, s szárnyacskája alig csillámolva meg a hanyatló napsugárban, már is eltűnt, míg megint újra látszott a kék lilium vagy cactus virág kelyhe felett, szárnya sebes verdesésével tartva magát egy helyben a levegőben, kis csőrével mintegy csókolva a virág szirmait, így portugál nevéhez hiven, — beija flor (virágcsókoló) nyilsebességgel egyik virágról a másikra szállva.

E fű és dudva tengerből itt ott egy ma-

gános magas guyaba fa emelkedik, közelében a vizes helyeken dúsan tenyésző mérges arum szárainak adva támaszt. A dudva és bokor ligeten keresztül kacskaringós, sok helyütt süppedékes gyalogút vezet a sziget emelkedettebb északi és nyugati részére, hol közel a tengerparthoz egy rioi polgár család csinos háza és kertje van cócusfákkal és pálmákkal körülvéve.

A mellette levő kávéfák, theabokrok, és a 2—3 öles magas czukornád ültetvény dúsan fizetik ki a művelésökre fordított kis fáradságot.

Innen keletfelé a sziget majd nem piros színű földje, igen hanyagúl van művelve.

Silány kukoricza és czukornád ültetmény közt, néhány pálmadeszkából összetákolt bús kinézésű viskó előtt, kényelmesen sétálgatott a parlagon heverő telek ura, meglehetősen rongyos állapotban. Valódi brazíliai telivér, ki csak utolsó szükségben fog a munkához, és zsebkendőjét se venné fel maga a földről, míg másfél rabszolgának birtokában.

Két csinos, barnás arcú, karcsú növésű

leánya, kik — hogy úgy mondjam — némi keresettséggel s nagyobb gonddal voltak öltözve, holló fekete hajokban pár piros virággal, a ház elé terített gyékényen üldögéltek egy csésze fekete kávé mellett; a „Minha bella menina minha veneração“ (szép leánykám én imádatom) féle dalt énekelve egy tizenkét húrú kis guitarre, az úgynevezett „viola“ hangjának kíséretében.

Tüzet kérve a házi úrtól meg nem állhatám, hogy a kérdést ne intézzem hozzá, vajjon mért hagyja miveletlenül szép darab földjének kilencztizedét? mire nem kis indignációval büszkén felel: „Az én kezeim nem mezei munkára valók!“ Azon szerény ellenvetésemre, hogy mégis mennyi hasznot húzhatna földje megmiveléséből, házat felépíthetné stb. ezt felel: „e kis darab föld mit két rabszolgám mivel, elég nekem és családomnak, mig én élek; házat majd az építsen, ki utánam fog itt lakni, én ezzel is beérem.“

Az indolentia ily nemeivel nem egyszer találkozhatni a brazíliai népnél. Ezek árnyoldalai; azonban fényoldalai is megvannak:

a lovagiasság, nyíltság, — s az egykoron az öt világrészben uralkodott büszke portugál őseikről reájok maradt nemzeti önértzet, er-yedetlen önbizalom, mely egy nép jövőjének főtenyezője! A mely nép önerejében két-kedni kezd, az el van veszve, mint egy régi elv tartja: „veszve csak az, ki önmagát annak hiszi.“ Ha az elbizakodás kárhóztatandó, az önerő feletti kétkedés a nemzeteket szolgál-ságba vezeti!

Többször hallottam a brazíliai nép közt: „A brazíliai a világ legelső népe.“ A nép e túlbizakodása a mai nagyszerű nemzetekkel szemben, mindenesetre nevetségesnek látszik, mindazáltal nem kevésbé tanuskodik a nemzeti önbizalomról, mely minden ifjú népnek első életfeltétele.

Elvégre is a népnél minden erény túlzás-ban jelentkezik. A nemzet túlhevét okosan fel-használni s illetékes határok közé szorítani, az államférfiak dolga. Romulus és Remus kis Romáját figyelemre sem méltaták eleinte a többi nemzetek, melyek később míveltségöket is Rómától nyerék, pedig a maroknyi római

nép már akkor magában hordta nagysága alapját az „önerejében való bizalmat,” s kérdem, hitték volna e például a világot urálgó spanyolok, hogy a kis Albion lesz az, mely egykor kiragadandja kezökből a tengerek gyémánt koronáját!? Így ha csak felületesen itélnék a brazíliaik túlzott nemzeti elbizakodása felett, kárhoztatnunk kellene azt, de ha más oldalról tekintetbe vesszük, mily ügyesen tudták e nép nemzeti büszkeségét államférfiai felhasználni, mint a miről a paraguayi jezsuita uralmi eredetű köztársaság ellen, páratlan erély-, vitézség- és kitartással folytatott, és ezen kitartás által győzedelmesen be is végzett háború tanuskodik; ha tekintetbe vesszük Brazília „pluribus impar” viszonyát az összes délamerikai államokhoz, melyek közt minden tekintetben leg-tömörebb; ha tekintetbe vesszük óriási léptekkel fejlődő kereskedelmét, tengerészetét, a természet minden áldásaival elhalmozott óriási területét, mely még a jövő nemzedékeinek szorgalma és iparára vár, ha tekintjük világkereskedelmi szempontból előnyös fekvését a három continenshez, sőt a panamai földszoros

előbb-utóbbi átmetszése bekövetkeztével a nyugatra eső világtájakhoz is: úgy hiszem nem lehet túl-pedans szemekkel néznünk, ha egy ifju még szép jövővel birható nemzetnél, a nép közt, mely érzelmeit mindig élesebb színben szokta előtűntetni, a „nemzeti önbi-zalom,“ olykor a túlzott elbizakodás nevetsé-ges szavaiba is öltözködik.

A sziget keleti partján délnek haladva, a tengerpart sekélyes helyére értem, hol a szárazra is ki mászkáltak a kis tengeri pókok, melyek megriasztva azon comicus látványt nyujtják, hogy nem előre futnak a merre a fejük van, vagy hátrálnak mint a rák, hanem oldalt szaladnak, mint valami kis ballet tán-czosnók. Néhányat egy villa águ bambus vesz-szó segélyével igen könnyen megfogtam, egy azonban midőn kezembe vevém, ollójával ujja-mat meglehetősen megsértette.

E kis állatokat, melyekből a legizletesebb veresszínű levest szokták készíteni, zsebken-dőmbe téve pálcza segélyével vállamra vetém, és a tengerparton tovább haladtam.

Közeledtemre néhány Cormorán (tengeri

holló) lármásan repült fel a partról, s a légben keringve szállott tova a tengerből kiálló egyes sziklákra.

Nemsokára a kolostorhoz érkeztem, mely előtt a sziklás tengerparton két fiúcska halászott. Hálójokat elkértem pár vetésre s alig negyedóra alatt 14 meglehetősen nagyságu különbözőféle tengeri halat fogtam a sziklák közt zúgó habokban, s így más napra ebédünkhöz meglehetősen halászpótlékkal járulék.

Mármár a legkisebb madárka is nyugodni tért, s a csendes est terjedő sötétében lassankint nőni kezdett a csillagok fénye. Én is mindinkább óhajtani kezdém az éjjeli nyugalmat, és siettem fel a kolostorba.

Nyugtalan éj. Serenada. A rabszolgák táncza. A portugál zene jellege. A Lafarnicha gyík. A barata bogarak. A hörgő kakas.

Fadeszka szobánkba érve, ott egyik barátom már nagyban rendezgeté a gyékényeket, hogy mielőbb lefekhessünk, s az illatos fumót még egy kissé megízelve, jó éjt kívántunk egymásnak.

Alvásról azonban szó sem lehetett. Megszokván ugyanis a tengeri híves éjeket, melyeket többnyire a csillagos ég alatt töltötünk, most egyszerre a falak közt és fedél alatt, a nagy melegben az izzadástól nem alhattunk, s főkép a thea vacsora után azt hívénk, hogy megfúladunk. Siettünk tehát a szoba ajtót kinyitni, hogy legalább a folyosó ablakain át a fris tengeri levegőt szívhassuk.

Mintegy 10 óra tájban, midőn már a tenger örökös habmoraján kívül mindent csendesnek hívénk, egy a braziliaiak által annyira kedvelt „viola“ szelid hangja vonta magára figyelmünket.

Egyszerű, de az éj csendében igen kedves, mondhatnám andalító előjátéka volt az egy portugál balladaszerű dallamnak, melyet egy 15—16 éves néger fiú tiszta csengő hangon az ezen korban sajátos hévvel énekelt, azon határozott és szabatos ütennyel, mely a latin népek zenéjét annyira jellemzi. A dallam második versét erőteljes bariton hangú rézszerű rabszolga éneklé, a harmadikat ismét az ifjú, s így folyvást felváltva portugál uraiktól tanult szokás szerint. Az aránylag hosszú dalszakok közti időközökben az ifjú az utóhangzatokat rendkívüli élénkséggel, éles ütennyel s ügyes változatokkal pengeté a viola mind a tizenkét rézhúrján.

Általában véve a portugál zene kissé egyhangú ugyan, mintegy középet képezve a nápolyi és oláh zene közt, — de van benne valami sajátságos jelleg, különösen az élesebb

ütenyü tánczenében, mi az embert folytonosan kellemes izgatottságban tartja, melytől szintén nehéz megválni.

A kolostor rabszolgái és rabszolganői, kik munkáikat este 9—10 órakor végzik be, az udvaron valódi afrikai tűzzel tánczolták a fandangó minden nemét, a zenét az elmaradhatatlan *castanhetta*s (kézcsörgetyű) csattogtatásával kísérve, s a férfiak a táncz hevében még az inget is levetve.

Ez nekik rendes mulatságuk minden este éjjelig, azontúl nem szabad tovább fel lenniök.

Éjjélkor azt hivénk, hogy most már háborítlanúl fogunk aludni, azonban csalatkozánk; majd a Braziliában dúsan tenyésző fehér patkányok kergetőztek a folyosón és a szobában, majd egy denevér nagyságú éjjeli pillangó verdesett szárnyaival felettünk, majd mindenféle bogár mászkált rajtunk keresztül-kasúl, különösen a csótán bogár egy sárga fajtája, melyet a brazíliaiak *baratának* neveznek. Ezen bogár, főleg mikor déli szél van ezerenkint jelentkezik a lakóházakban.

A *Barata* mindent megeszik mit a szo-

bában talál, még a kénes gyufát is megrágja, és ha éjjel már egyebet nem talál, az ember lábujjának körme alját csipkedi. A sötétebb zugokban ezerenként tanyázik s vedlés idején fehér szárnyú lepke alakját ölti fel. Mind ennél nagyobb nyugtalanságot okozott azonban egy a sötétben nem láthatott s a falon fejünk fölött mászkáló állat.

Az emberi természetben rejlik, hogy az ismeretlen tárgy némi félelmes képzeletet ébreszt fel bennünk mindaddig, míg meg nem győződünk, hogy sajátkép mi az?

Igy emlékszem, hogy gyermekkoromban ha álmomból hirtelen felébredve, fehér kendőt vagy függönyt láttam az éji szellőben mozogni, s annak milétét a sötétben azonnal fel nem ismerém, a kísérteties boszadály bizonyos nemét éreztem. — Mind közelebb hallottuk fejünk felett a csodálatos mozgást. Gyertyát gyújtottunk. Egy arasznyi hosszájú gyík volt az, mely bennünket nyugtalanított. Ripacsos bőrének fehér színe, feketés feje, merev vörhenyes szeme, leírhatlan undosító hatást gyakorolt mindnyájunkra. Gondol-

koztunk, hogyan expediálhatnánk ki leggyorsabban ez utálatos kinézésű állatot a szobából? Pusztá kézzel a világért se nyúltunk volna hozzá, s pálcza közelünkben nem volt. Elkezdtük tehát csizmával hajigálni, míg szerencsésen el is találtuk. Lepottyanva az általunk még ismeretlen szörnyecske, összegöngyölített gyékénynyel kisépértük. Mint más nap megtudtam e Lafarnicha nevű gyík gyakran meglátogatja a szobákat éjjelenként s az ágyakba is bemászik, azonban nem veszedelmes.

Álmunk ez utolsó megzavarása után igen jól aludtunk egész virradatig, mikor is a saopauloi fajta, úgynevezett éneklő kakasok (cantagallo) comikus kukorikolása által költettem fel. E kakasok u. i. a kukori-ku utolsó szótagját rendkívül hosszúra nyújtják mindig mélyebb és mélyebben, míg végre a hang valószínűségi lassú hörgésbe megy át, mintha el akarna rajta aludni.

Felébredve, azonnal felöltöztem, és a folyosóra mentem a hús levegőt élvezni.

Az emelkedő nap sugarai ezerszeres szí-

várványban törtek meg a kolostor előtti sziklákat verdeső habokban, és arany fényben úsztak a kikötő örökzöld szigetei és partjai.

---

*Bemenet a városba. Rio nevezetesebb épületei, Utak.
vasutak.*

Reggeli után a csolnak megérkezett és én azonnal bementem a városba. E kirándulást mindennap ismételtem részint időtöltésből, részint hogy a várost bővebben megismerjem.

Rio de Janeironak építészete az utóbbi évtizedekben meglehetősen leudületet nyert. A Campo de Santa Anna tágas tér által elkülönzött ó és új város európai modorban van építve, egyenes és hosszú utczái már nagyrészt rendes kövezettel, sőt a főbb utczáiban járdával is ellátvák.

Az említésre méltó épületek közé sorolhatók: a császári és érsekségi palota, a congressus és senatus épülete, — a székes egyház és a Benczék conventje, — a több mint

100,000 kötettel biró könyvtár; egy császári és egy nemzeti muzeum, melyek azonban nem épen a leggazdagabbak; 46 kisebb nagyobb templom és kápolna; az orvosi akademia, collegium, papnövelde és 30 nyilvános iskola; a Santa Tereza, Sao Bento kolostor és két apáca zárda, a történeti, geographiai, és szépművészeti intézetek; a pénzverde; az ásványgyűjteményi épület; a Sao Pedro színház s több előkelő s minden europai kényelemmel ellátott, leginkább franczia vendéglő. Ezek közt legkiválóbbak a „Hôtel des Étrangers,“ „Hôtel de la Poste,“ „Hôtel des quatre Nations,“ mind a három az igen elegans Assembleia-utczában; „Hôtel de la paix“ a Hospicio-utczában, „Hôtel du Havre, mely az 1822. év septemb. 7-én történt függetlenségi nyilatkozat emlékére nevezett „Rua de 7 setembro“ vagyis september 7-ki utczában van.

Megemlitendők még: a város délkeleti csúcsán levő Calabuço nevű nagyszerű néger fogház; a városon kívül fekvő nagy örülde épület; a város nyugati részén levő gázgyár

„Lux ex fumo“ büszke felirattal és a katonai laktanyák.

Mi a fővároshoz vezető utakat illeti, azok meglehetősen állapotban vannak; hiányzanak azonban még a vasutak, mert kivéve egy két említésre alig érdemes igen rövid vaspályát, mint a petropolisi vasutat, a Porto dos Cai-xas, Cantagalló és a Nichteroy-Campos-féle vonalakat, egész Brazília vasut híjával van, bár néhány hosszabb vonal előmunkálatai már megkezdettek.

Kirándulás gőzösön Nichteroy városba. Néger bál, csatátánczok. Visszatérés a szigetre. Az esti fürgeteg.

A kikötő keleti partját is megakarván tekinteni, egy délután a császári palotától nem messze fekvő gőzhajó állomásra siettem, honnan minden 10 perczben indul egy alacsony emeletű úszóház alakú és minden kényelemmel ellátott omnibus gőzös, melyen 6 ventimt kell fizetni az átellenben fekvő Nichteroy városig, hova néhány percz alatt megérkeztem.

A mintegy 20,000 lakossal bíró város néhány nagyobb épületet és csinos kertet kivéve még igen kezdetleges állapotban van. A város közvetlen környéke bambusz bokrokkal benőtt bűzhödtt mocsárokból áll, melyek a leveget főleg a meleg nappali órákban igen egészségtelenné teszik.

A tengerparton gyümölcsárusok öszvér hajcsárok és halászok tanyásznak faszínekben, s csak itt-ott látni egy bús kinézésű kávéházat vagy vendéglőt.

O. úr ajánlata folytán meglátogattam egy nichteroyi előkelő polgárt, ki nekem utasítást volt adandó, egy a városban tervezett magán tanoda ügyében. P. úr azonban, bár minden várható szivességgel fogadott, legjobb akarata mellett is csak kevés reménnyel biztatott, mert mint mondá: „Ő ugyan azonnal bejárja ismerőseit, de nem hiszi hogy egy hó előtt össze lehetne irni 30—40 tanuló gyermeket, kevesebb pedig nem elég arra, hogy egy tanítónak annyit behozzon, a mennyiből megélhet.“

Igy tehát ez új tervemről le kellett mondani, mert én egy hónapig nem várhattam.

A szíves házi úrral a város keleti vidékére kirándulást is tevék, hol nem győztem eléggé gyönyörködni a czédrus, jaca, maçaranduba, pitanga és paroba facsoportok szemlélésében, de még inkább a lakosok renyhességén, kik a várostól nem messze eső fentesebb földel-

ket is, melyek vad tropicus dudva növényekkel vannak elborítva, teljesen elhanyagolják.

Visszaérkezve a városba, néger bálnak voltunk tanuja, melynek tánczosai és tánczosnői uraiktól elkéredzve egy szűk utcza téres udvarán mulattak afrikai szokásaik szerint.

E négerek, mint azt az arczaikon levő vágásokról azonnal felismerénk, angolaiak voltak.

Tánczuk Bachus vulgarisabb italai által neki hevitve Bellona és Terpsychore némi profanizált költészetét tünteté elő.

A férfiak, kik fejöket ős cacico modorban az ara, aguilla cocoi, tucán s más színes madarak tollaival ékesíték fel, bambusz lándzsákkal valóságos tánczesatát vívtak a vastag madzaghúrokkal ellátott coccus guitarre erős pengetése, az aczél háromszög csengő hangja, és a timbale féle tompán szóló üstdob verése mellett. A férfiak lábaira bokától térdig, csörgő vaspántok voltak kötözve, s tánczközben — a mint azt a vivás mozdulatai megkivánták, jobbra-balra ugrándoztak, vagy a földre egész erővel toppantottak, s oly iszonyú csörtetéssel kísér-

ték a zene ütenyeit, hogy azt csak is ordításuk, és a nők fél vadállattias szerelmes visítgatása múlta felül.

Majd kettő-kettő egy nőért víva, ez pedig a vívók egyike vagy másikáért remegve; majd a nőket körben körül ujjongva, majd a lándzsákat fejük fölött összeütve keringtek dobogva-csörtetve vad kiáltások közt, afrikai fáradhatatlan tűzzel. Aztán a lándzsákat a földbe szúrva, azok hegyeit kettesével egymáshoz támaszták, s a tollakkal felczifrázott király büszke intésére, a legyőzöttek szerepét vívók szomorú dalokat hallatva bújtak át a lándzsa rabiga alatt, mire a győztesek már enyelgőbb dallamok kíséretében tánczoltak az általuk választott nőekkel.

Talán tovább is néztem volna szórakozás kedvéért e látványos néger mulatságot, ha az est mindinkább nem közeledik.

Elbúcsuztam tehát nichteroyi új ismerősömtől, és siettem a gőzösre annyival inkább, mivel igen erős déli szél kezdett fújni.

Rio partján kiszállva, onnan ismerős csolnakosaimhoz mentem, s kiterjesztett vitorlák-

kal azonnal S. Antonio sziget felé indultunk.

Alig hogy a partoktól messzebb távozáink, a déli szél erősebben kezdett üvölteni, s a fekete felhők időközönkénti villámai, melyek a komor alkonyt megvilágíták, és a távolról mind erősebben hallatszó menydörgés, tompa zúgás által kísérve, a közelgő vihar biztos hirnökei valának.

A nyugtalankodni kezdő habok már-már becsapkodtak kis bárkánkba, azonban a déli szél ránk nézve most épen a legjobb levén, csolnakunk orra villámsebességgel hasította a fehér tajtéokban csapkodó hullámokat, s néhány perc alatt elértük a partot.

Alig hogy a kolostorba felmentem, megérkezett a fürgeteg, s a sziget óriás fáit mint gyöngé nádszálakat ingadoztatva, borzasztó zugással verdeste a habokat a part szikláihoz. A zivatar eleinte sötét lepellet vont be a tomboló tengerhullámokat, de csakhamar villám villámot ért, tűzfényt árasztva a hófehér habokra, mintha a láthatár égő tenger volna, míg néhány eget földet megrendítő mennydörgés

után megeredtek a sötét felhők vizei, s zuhany módra szakadt a zápor.

A sziget hegyoldalán megteltek a vízmosságok, és mint megannyi ujonnan támadt zúgó hegyi patakok rohantak a tengerbe, magukkal ragadva a közelökben levő darabfákat, banána törzseket, földdarabokat s óriás követeket, melyek a lejtőtől nyert és a víz sebesség növelte inderő által, rémitő robajjal ragadtattak a tengerparton levő sziklákon keresztül a neki bőszyűlt tengerbe.

Az esti zivatar, mely oly gyakori a tropicus éghajlat alatt, alig tartott tíz perczig.

A szél teljesen megszűnt, a felhők oszlani kezdének, s a kikötő és város felett a tengerbe lenyúló szivárványiv ragyogott néhány perczig, mi közben a szálló félben levő nap a szigetek növényzetét, s a még a vihartól nyert mozgásban levő tengert búcsu arany sugaraival árasztá el, mintha egy titkos hang az elbűvölt természetnek a szálló fény nevében azt mondaná „a viszontlátásra!“ Még egy megnyugtató búcsusugár a természet lecsillapult kebelére, s a nap, a mennyég ezen

— a művészet által utánozhatatlan sőt nem létében a lángelme éles képzelme által sem elővarázsolható szépsége, a nyugati vidékek bíbor felhői közt tűnt el.

A roppant hőség. Enjenho Velho külváros. Tropicus növényzet. A Jaqueira kenyérfa és gyümölcse. A „kigyók szigete.“ A fellegvár. Hajóda (dock) a sziklában. Hajógyár. Kitiünő fák. A paroba fa. Fegyvertár.

Még néhány napot töltöttem S. Antonio szigetén és Rio de Janeiroban.

Nagyobb kirándulást e rövid idő alatt nem tehettem, részint pénzhiány, részint még teljesen helyre nem állott egészségem miatt, melyre különösen a tulságos hőség igen rossz hatással volt. Bár úti sipkámát Braziliába érkeztem után azonnal széles karimájú portugál kalappal cseréltem fel, hogy a nap égető sugarai ellen legalább némileg védve legyek, mégis sétáimon sokszor alig tudtam elviselni azon szokatlan melegséget, melyhez még a sicíliai nyár közepe sem hasonlítható.

A kora reggelt kivéve, még este is folyvást törülgetnem kellett nyakamat és arczomat az izzadságtól, mi annál kellemetlenebb volt, mert gondatlanságból fekete kalapot vévén, a nyakamon végig folyó izzadság kalapom színét néhány percz alatt inggallérommal közölte.

Pedig Rioban már ekkor az ősz, olykori, a léget pillanatnyira meghűtő szakadozott esőzésben mutatkozott.

Tulajdonképi folyvást borús esős évszak Rio de Janeiro környékén nincs, ragyogó tiszta kék eget csak rövid ideig tartó esőzések komoritják. Legtöbb eső van február végétől novemberig, de ez évszakban is sokkal több a derült, mint a borús nap.

A nagy melegség és gyengélkedésem daczára is azonban, bejártam a város nyugati részén szép termékeny sikságon fekvő, és rendszeren épített Enjenho Velho nevű külvárost, és az északra és délre levő külvárosokat.

Ez utóbbiak nem ugyan dögvést terjesztő sárbúzös hegyes-völgyes girbe-görbe utczáik,

hanem itt-ott elszórt szép villáik és kertjeik miatt érdekeltek.

Kellemesen gyönyörködteték itt szemeimet: a Tucum pálma, nagy legyező alakú ernyő-leveleivel; az óriás pálmalevelű *Urania amazonica* (Ravenala); a Zabucaya; Pao de rainha; Mora pinitima; a 120—130 lábnyi magas Castanheira, a törzsökből épszögben kinövő lábnyi hosszú leveleivel és a „Nuz de Para“ (Para dió) néven ismeretes 6—8 fontos ágyugolyó nagyságú héjban foglalt igen ízletes gyümölcsével.

Mi azonban mindenekfelett meglepett, az a Jaqueira fajta kenyérfa volt. Gyümölcssei közül egy már akkor $1\frac{1}{2}$ láb hosszú- és 1 láb szélesre fejlődött ki; de még mindig éretlen volt.

Egy szép példányt láttam a közönséges kenyérfából is (*artocarpus incisa*.) Mintegy 6 öl magas lehetett széles terebélylyel, azonban gyümölcse még csak akkor kezdett nőni.

A kenyérfa gyümölcséből a brazíliaiak gyúrt tésztát is készítenek, vagy azt nyersen coccus vajjal eszik, — egyébiránt e gyü-

mölcs nyersen, főve sülve egyformán igen ízletes. Rioba, hol az csak a kertekben tenyészik, nagyon sokat hoznak az Amazon vidékéről.

A külvárosok környékének megtekintése után [az Ilha das Cobrast (kigyók szigetét) néztem meg. E sziklás, a Sao Sebastiao erőd-től északra fekvő kis sziget csak igen keskeny vízszoros által van elválasztva a Praça dos Mineirostól, mely a Sao Bento kolostor környékével a város legészakiabb pontját képezi, ott hol a kikötő medenczéje szélesebb kezd lenni.

A sziget déli részén van a várost és a kikötő nagyrészét uralgó fellegvár, büszkén lobogtatva a braziliai nemzeti és császári zászlót.

A sziget nyugati részén óriás sziklába épített hajóda van, vizlecsapoló géppel, valamint oldalhidakkal is ellátva. Ugyanakkor már a második hajóda építésén dolgoztak. A hajódatól keskeny út vezet a sziget északi részére, a hajógyár műhelyeihez, hol a hajórészek a legkitűnőbb fákból készíttetnek.

A fák kitünőségében Brazília sok tekintetben Indiát, sőt Columbiát is felülmulja, s amannak Teckjeivel, — valamint ennek óriás „Yew-tree“-jeivel, vagy Canada fáival Brazília fái: a Castanheira, Copaiba, Figueira, Guyaba, a Czedrus mintegy ötven fajtája, az Andiroba, Peckea, mind keménység, mind tartósság tekintetében nagyon is kiállják a versenyt, és bátran állithatni, hogy Brazília az építészeti fák többfélesége, nagy mennyisége és jósága tekintetében minden országok közt az első helyet foglalja el. Valamennyi fái közt legkitünőbbnek tartatik a paroba.

A hajógyárban majdnem kizárólagosan ebből dolgoznak. Közeledve a hajógyár ácsműosztályához, hol a parobát bárdolják, már mesziről éreztem azon kedves illatot, melylyel e fa a levegőt eltölti, s mely a legfelségesebb virágillattal is vetélkedik.

A sziget belseje fegyvertárul szolgál, a mennyiben valamennyi régi ágyú, mely az újabbak behozatala óta nyugalomba tétetett, ott tartatik, mindennemű golyóhalmazokkal

egyetemben, — a régi kőágyúgolyóktól kezdve, egész az ürlövedékekig, a mint azok időszakonként e szabad ég alatti fegyver lomtárba lerakattak.

Elindulás Santa Catarinába. Találkozás egy volt garibaldista bajtárssal. Santa Catarina partjai. A santa catarinai tenger szoros.

Két hétnél tovább vártunk már a gőzösre, mely bennünket Santa Catarinába volt szállítandó.

Egy este épen a városból a s. antonio-i kolostorba hazajöve, örömmel vettem az értesítést az öreg felügyelőtől, hogy az „Apa“ nevű államgőzös Bahiából megérkezett, s a következő nap Santa Catarinába és Porto Alegre-be indul, — tehát hogy holnap jókor reggel, mikor a gőzösre szállító kikötői dereglye a szigetre érkezik, azok kik Santa Catarinába szándékoznak, készen legyenek az indulásra.

Napkeltekor már a sziget partján vol-

tam holmimmal, a dereglye azonban, vagy jobban mondva nagy ócska komp, csak délbén érkezett meg.

A bemálházás nem tartott sokáig, és négy izmos néger azonnal megkezdte az evezést az Enchadas mellett horgonyzó gőzös felé, mely bár a teher épenséggel nem volt nagy, igen nehezen ment, miután ezen ócska nehézkes négyszögletes bárka, mely a tiszai kompoknak valóságos hasonmása volt, igen nehezen küzdött a kikötői tengerhabokkal, s a félig meztelenül és fedetlen fővel evező négerék ugyancsak beleizzadtak az erős munkába, hátrálva a hosszú vastag evező kezökben tartott végével egészen a komp hátuljába, hogy aztán azt mellök neki feszítésével tolhassák sebesen egész a komp elejéig.

Végre nagy kinlódás után szerencsésen a gőzöshez érkeztünk, melyet épen akkor vettek körül az egészségügyi, vám, rendőri stb. hivatalnokok, s az utasoktól búcsuzók csolnakai, úgy hogy csak este felé indulhatánk.

A nyílt tengerre kiérve, a partok az esti homályban nemsokára eltűntek szemeink előtt,

mit előmozdított azon körülmény is, hogy a rio—santa catarinai partvonal a szárazföld felé hajló negyed kört képez, melynek húrján gőzünk haladt, s így mindinkább eltávozott a partvidéktől.

Az est szeles és híves volt, és a gőzöst a habok erősen hányták vetették. Azonban tengeri hosszabb útról jöve, e kis hullámvás és ingás már legkisebb kellemetlen hatással sem volt rám, sőt a tengeri fris lég igen felébresztette étvágyamat, mit ugyan az este csak alvással csillapíthaték, mivel a rendes úti adag u. m. mandioca liszt, szárított hús és thea kiosztása csak másnap reggel kezdetett meg, mire én előre nem számítva, még csak egy pár banánát se hoztam magammal.

Lefekvés előtt még sokáig beszélgettem egy jovialis francziával, kiben egy volt garibaldiista bajtársra ismertem, s ki épen Rio Grande-ba utazott, hol 1861. óta kis kereskedést nyitott.

A régi bajtársság emlékére a volt legionárius egy üveg igen finom bordeaux-i bort

keresett ki bőröndje lomjai közül, mit kedélyesen ki is üritettünk.

Útunk nem egészen két napig tartott. A reggeli napfényben nemsokára előtűntek a Serra de Santa Catarinának őserdő borította keleti lejtői, egy részét képezve azon hosszú heglánczatnak, mely különféle nevek alatt mint Serra Tiuba, — Serra Frio, Serra Chapada, Serra das Almas, Serra Mantiqueira, Serra do Mar stb. a Rio Sao Francisco torkolatától kezdve Braziliának délkeleti tartományain és az uruguayi köztársaságon keresztül huzódik, és a Laplata folyam torkolatjánál fekvő Colonia del Sacramento városnál végződik, majdnem a 34. d. sz. fok alatt. E hegláncz Ouro Prettonál a minas geraesi tartományban jó összeköttetésbe a braziliai főhegyrendszerrel.

Mintegy 10 óra tájban reggel hatoltunk be a santa catarinai szorosba, mely a sziget és szárazföld közti fekvése által az erős déli szelek ellen óva lévén, mind nagyságára, mind előnyösségére nézve méltán az első rangú kikötők közé számítatik.

Közeledvén a parthoz, itt is oly mámorító virágillatot éreztem, mint Rio de Janeiroban, csak hogy sokkal nagyobb mérvben, annyira hogy kiszállásom után még harmadnap is főfájásom volt e különben igen kellemes, de túl erős virágillattól, mígnem lassankint hozzá szoktam.

DEBRECENI MAGYAR KIRÁLYI
PISZA ISTVÁN TUDOMÁNYEGYETEM
KÖNYVTÁRA

882 /1937

gyarapodási naplószáma.

LAUFFER VILMOS kiadásában Pesten, megjelent s minden
hiteles könyvkereskedésben kapható:

- Beniczky Emil**, nefelejtsek 1 frt 20 kr.
— életképek. Beszélggyűjtemény 2. kötet. 2 frt.
- Berczelly Jenő**, egy nyomorult története. Két rész
egy kötetben. 1 frt 20 kr.
- Bernát Gáspár**, ki a vivát? Népszinmű a kortes-világ-
ból. 80 kr.
- Boross Ádám**, a szomszédok, vagy a falu birája. 2
kötet. 1 frt 60 kr.
- Collins Wilkie**, a fehér ruhás nő. Angol regény, for-
ditotta Balázs Frigyes. 3 kötet. 3 frt.
- Család könyve**. Hasznos ismeretek és olvasmányok.
Szerkeszték Greguss Ágoston és Hunfalvy Pál. III.
évfolyam. 4 frt 56 kr. Diszkötésben 6 frt 50 kr.
- Dumas Sándor**, Paulina. Regény, ford. Bereczk Béla
és Hang Ferenc. 1 frt.
- a vivómester. Regény 2 köt., ford. Podha-
jeczky Sándor 2 frt
- a három testőr. Regény, ford. Hang Ferenc.
6 köt. 4 frt 80 kr.
- egy tengerész kalandjai. Regény, ford. Hang
Ferenc. 80 kr.
- a regens leánya. Regény, ford. Hang Ferenc.
3 kötet. 2 frt 40 kr.
- Garay János** összes költeményei. Második teljes kia-
dás. A költő arcképevel. 6 frt. Diszkötésben 9 frt.
- Goethe**, Faust. Ford. Nagy István. 2 frt.
- Heine Henrik**, dalok, ford. Sausek E. 80 kr.

LAUFFER VILMOS kiadásában Pesten, megjelent s minden
hiteles könyvkereskedésben kapható:

- Jósika Júlia**, az élet esélyei. Regény. 1 frt.
- Kock Pál**, Edmund és cousineja. Regény, ford. Hang
Ferenc. 80 kr.
- Lauka Gusztáv** válogatott költeményei. 2 köt. 1 frt.
- Lisznyay K.** szavalatkönyve saját költeményeiből. 1 frt.
- Llorente és Gallois**, a spanyol inquisitió története.
2 köt. 1 frt 20 kr.
- Magyar Miska** és Német Miska Londonban. Kedélysugarak a ködön keresztül. Számos fametszettel. 80 kr.
- Mészáros Károly**, Kossuth levelei a magyar szabadságharc karvezéreivel 1848—1849-ben. 1 frt.
- Mühlbach Luiza**, novellák. Ford. Hang Ferenc. 80 kr.
- Nagy Ferenc**, 50 népdal. 25 kr.
- Nagy Ignác**, szunyogok. Új olesó kiadás 72 kr.
- Nayad.** Fürdői album. Szerkesztik Balázs Sándor.
Huszár I. és Rózsaági A. 4 acélmetszettel. Csinosan kötve 2 frt.
- Novella-gyűjtemény**, érdekes, az angol, francia és német irodalom jelesebb műveiből. Ford. Hang Ferenc.
3 köt. 2 frt 80 kr.
- Báró Podmaniczky Frigyes**, álom és valóság. 2 kötet.
2 frt 60 kr.
- Margit angyal. Folytatása a „Tessék ibolyát venni“ című regénynek. 2 kötet. 2 frt 60 kr.
- a kék szemüveges nő. 2 kötet. 2 frt 40 kr.
- egyetlen könyvecske. 2 kötet. 2 frt 40 kr.
- régen történt mindez. 3. kötet. 3 frt.

UTAZÁS
BRAZILIÁBA

ÉS VISSZA.

IRTA

SZENDRŐI GEÖCZE ISTVÁN.

II. KÖTET.

PEST,
LAUFFER-VILMOS KIADÁSA.

1870.

UTAZÁS
BRAZILIÁBA

ÉS VISSZA.

IRTA

SZENDRŐI GEŐCZE ISTVAN.

II. KÖTET.

PEST,
LAUFFER VILMOS KIADÁSA.
1870.

128739

Pest, 1869. Rudnyánszky Béla nyomdájából.

A második kötet tartalma.

	Lap.
Santa Catarina.	1.
Megérkezés. A gyarmatosok fafészere. A veszedelmes Bicho homokbolha.	3.
A fuguettik. Máglyák. Húsvéti processiók.	7.
A székesegyház. A talajzaton ülő senhorák. A város épületei. A régi erőd rommaradványai. S. Catarina kereskedelme. Rovar-kereskedés. Építészeti fa.	13.
Az 1600 négyszögmértöldnyi őserdő. A tartomány éghajlata. Tropicus és európai növényzet. A tartomány lakossága. Aranytermékek.	17.
A rabszolgasági viszonyok.	23.
Itajahy.	33.
Csolnakázás a tengeren Itajahyba. Itapacoroya. A néger halász. Az Itajahy folyam sziklás torkolatja. A veszedelmes bejárás. Urubumadarak. A barra do rioi panorama.	35.

	Lap
Narancság mint vitorla. A Rio Itajahy és mellékfolyói.	42.
A tupinamba vagy bogre vadindusok. Erejük. Életmódjuk. Támadásaik. Engesztelhetlen gyűlölségök a fehérek iránt. Kegyetlenkedéseik. A rabszolgák mint kalauzaik.	44.
A »Colonia di nuova Italia« gyarmat elpusztítása a Bogrék által. A Bogrék ösgyűléstének oka. A missionáriusok a Tupinambáknál. A zsarnokoskodó portugál urak. Pizarro művének folytatása.	49.
A Tupinambák nyilai. Családi viszonyaik. Vélemények vallásukról. Gyülekezeteik. A nők. Gyermekük. Házassági viszonyaik. Az ellopott portugál leány. A Blumenau gyarmatban megsebesült Bogre.	54.
Expeditio a Tupinambák ellen.	62.
»Santissimo sacramento Villa de Itajahy.« A Domok. Itajahy kereskedelme. Átusztatás a folyamokon. Olcsó lovak. Azok élelmezése és tartása. A braziliaiak nyerge és egyéb lószerszámaik. A nők és gyermekek utazása lóháton.	69.
Tovább csolnakázás az Itajahy folyamon. Vízi kigyók. Fatörzsek. Halak. Kis fajta crocodil. Vizi madarak. Fekete lúd. Rio Pequeno. A gőzös bogár. Egy éj a szabad ég alatt.	76.
Tovább utazás gyalog az Itajahy mentében. Ba-	

queirok. Gyarmattanyák. Házi állatok. Egy kis fajta kecske. Sertés tenyésztés. Margarida. Dohányültetvények. Czukornád mive- lés. A czukor házi készítése. Melissa. Ca- chas. A trigonocephalus és a veszedelmes jararaca kigyó.	82.
Az uton sütkérező óriás kigyó.	89.
A tableiro erdő. Nagy liliumok. A kigyókat leső Caoha. Cararacai madarak. Tanagres. Uraponga. Deliczék (colibrik.) Vad ananász. Majmok. Majomsült. A meglőtt majom és kicsinyje. Guyaba és figueira gyümölcs. A capucinus majom.	91.
Az aipim és talha burgonyafajok. A nagy, s ve- res belül batata doce. A piroll madarak. A szép tollu Tucán.	99.
Éjjeli szállás egy gyarmattanyán. Fandango táncz.	102.
Blumenau.	105.
A város hely és gyarmat. A gyarmat alapítása és jelen viszonyai. A rabszolgotartás tilalma. Doctor Blumenan érdemei a gyarmatügy előmozdítását illetőleg. Helyhatóság. Isko- lák. Népeesség. Építészet. Kereskedelem. A helyiség vázlata.	107.
Beszállásolás. A fehér kigyó. Mosquidók. Varan- gyok. Vándorhangyák. A Tanajuras hangya.	114.
Bevásárlás és elindulás az őserdőbe. A rio be-	

	Lap.
nedictoi vizesés. Az őserdő növényzete. Az erdők legsűrűbbje.	119.
A braziliai vadászat módja. Vad pulykák és vad tyúkok. Inhambu. Foglyok. Kajdácsok. A párja után búsongo zöld galamb. Pombinha. Jacubembem.	125.
A rancho (kunyhó) összeállítása. A fedő bambusz. Halászat Az éj az őserdőben. Aguti nyúl. Éjjeli majmok. Lajhár. Onka. A saiba. Joao de Barros. Kajdácssült.	129.
Erdőirtás. A siklós kigyó. Méhfészkek. Lesvadászat az óriás figueira aljában. Gubacs pipa. Veádo őz. Vaddisznó. Hangyász. Tapir. A palmita mint étel. Uistiti majmok.	134.
Majom concert. Vadfogók. Jaguár fogás.	139.
Barra do Rioból Rio de Janeiróba.	145.
Az Ilha dos Porcos kikötő. Az Ilha do l' Est kecskéi. A venda melletti coccus liget. Uria és Candidi madarak. Ipecacuana.	147.
Rio. Elkésés az európai gőzösről. Alcazo. Mademoiselle Aimée.	150.
A s. cristovaoi császári palota és kert. A gondosan ápolt Independencia bokor.	155.
Visszahajózás Európába.	160.
Osztriga fészkek. Czetek. Halászat. Rosz élelmeztetés. Férges kétszersült. A tengerész élete. Franczia vendégszeretet. Kedvezőtlen szél. A tropicus szőlő. Találkozás egy an-	

gol hajóval. Az ellenszél túlságosan észak felé terel bennünket.	161.
Szélcsend az azori szigeteknél. Egy északamerikai hajó maradványai. A Merou hal. Czápafogás és a czápa bőréhez tapadt nádályhal. Czethalászhajó. Látogatás a nyilt tengeren. A vihar előjelei.	166.
A nyolcz napig tartó rémletes vihar. Cadix. Gibraltár. Az úszó tűz. Ujabb vihar a lioni öböl előtt. Megérkezés Marseillebe. . .	173.

Jelentékenyebb sajtóhibák.

11. lap	felülről	8. sor	<i>Elárczozva</i> olv. Elálarczozva.
21. „	„	7. „	<i>braziliaik</i> olv. braziliaiak.
21. „	„	12. „	<i>jóság</i> olv. jóságban.
21. „	alulról	10. „	<i>braziliaik</i> olv. braziliaiak.
29. „	„	6. „	<i>braziliaik</i> olv. braziliaiak.
29. „	„	5. „	<i>gyermekneknek</i> ol. gyermeknek.
35. „	felülről	8. „	<i>kormányos</i> olv. kormányossal.
74. „	alulról	9. „	<i>braziliaik</i> olv. braziliaiak.
80. „	felülről	7. „	<i>szolék</i> olv. szólék.
87. „	alulról	9. „	<i>chahas</i> olv. cachas.
93. „	„	6—7. „	<i>a a völgyek</i> olv. a völgyek.
97. „	felülről	9. „	<i>ls</i> olv. s.
97. „	alulról	1. „	<i>ettek</i> olv. lettek.
132. utolsó és 133. első			<i>az az</i> olv. az.
154. „	felülről	1. „	<i>ápol</i> olv. ápolt.
-

Santa Catarina.

---

*Megérkezés. A gyarmatosok fafészere. A veszedelmes
Bicho homokbolha.*

Alig hogy a sziget keleti partján a Sao José-val szemközt fekvő Santa Catarina város, — valódi nevén „Cidade de Nossa Senhora do Desterro“ (boldogasszonyunk számüze-
tési városa) előtt horgonyt vetettünk, azonnal ott termett egy ügynök csolnokon, kinek kö-
telessége az érkező gyarmatosoknak útmuta-
toul, szálláscsináloul stb. szolgálni.

Be is vezetett egy rémséges nagy fafé-
szerbe, mely az újonnan érkező gyarmatosok
ideiglenes tanyájaul van építve.

A fészker belsejében levő, még alig meg-
hűlt tűzhelyek mutaták, hogy csak nem rég
távozott el onnan néhány új gyarmatos család.

Beléptünkör egy öreg néger, ki házfel-

ügyelő volt sietett elénk, s hozta a szokásos farinba és szárított hús adagokat, pár ócska edénynyel és a szükséges fával, hogy főzhessünk. Siettünk is tüzet rakni, bár nem annyira a főzés, mint inkább a mosquido rajok elűzése végett.

Új szállásunknak egyáltalában ugyancsak ominosus kinézése volt. A talaj homok, hamu és mindennemű szemét vegyületekből állott, s a mint az épületbe beljebb mentünk, a fehérpatkányok tömegesen szaladtak be a deszkafal alatt levő lyukakba.

Itt láttam legelőször bicho-t vagyis homokbolhát, mely sajátkép nem is egyéb mint a bolhának egy rendkívül kis fajtája.

E kis állatocska, mely annyi kellemetlenséget okoz Délamerika lakóinak, a homokban, porban, s főleg a tűzhelyek körül levő hamuban tartózkodik, hol jó szemű ember pusztán szemmel is észreveheti midőn jobbra balra ug-rál, vagy az ember lábára felmászik. Petéit az ember talpába, sarkába, lábújjába s főleg a körmök alá rakja.

Fészke néhány óra alatt borsó, sőt nem

ritkán mogyorónyi nagyságúvá nő, s rendkívüli viszketegséggel járó fájdalmat okoz.

Van oly nap, hogy tizenöt, húsz ily fészkek is támad a lábbőr alatt.

E kellemetlen befészkeléstől semmiféle lábbeli meg nem óv, miután ezen a molynál is kisebb parány állat, a varráson is keresztül búvik, vagy a csizmaszáron felmászik. A bicho ellen sajátkép semmi orvosság sem használ, se szappan, se meleg hamu vagy lúg, sőt még a higany sem. Nincs más mód segíteni, mint fészket, mely meglehetősen mélyen képződik a bőr alatt, s mely midőn megnő, meglehetősen erős hólyagszerű héjacsba van bevonva, minden este és reggel, vastag tú segélyével felfakasztani, és a benne levő petéket elpusztítani.

Ki ez unalmas, sőt eléggé fájdalmas műtétet csak két három napig elmulasztaná, az ugyancsak rosszúl járna, mert a bicho fészkek oly mélyen terjednének el egyik a másika felett a húspan, hogy lábát semmiféle orvos sem menthetné meg többé!

Legkellemetlenebb a bicho, midőn hosszas

gyaloglás közt a talpakba veszi magát. Ilyenkor lábunk minden lépésre mintegy tövisszurást érez, mi annál boszantóbb, mert sokszor nem is tudjuk fészket felfedezni, míg nagyobbra nem nő s így láthatóbbá nem válik.

Az állatok lábaiban ritkán fészkel, mindazáltal nem egyszer megtörténik, miszerint a gazda csak egyszerre azt veszi észre, hogy tehene vagy lova erősen sántít, s enni nem akar. Midőn ezt észreveszi, már akkor az állat meg nem menthető, mert a bicho fészkek már kiirtatlanná váltak, azonban ez ritka eset, miután az mégis főkép csak az embereket gyötri, s a mi különös, az emberek közt sokkal inkább az európai fajt, mint az amerikai indián eredetűeket, vagy feketéket, — úgy hogy a tapasztalás mutatja, miszerint a fehér ember lábában tíz bicho fészkek képződik addig, míg a szerecsenében egy.

E fafészerben, melynek teteje még az eső ellen se igen védett volna meg, nem igen éreztünk nagy kedvet néhány éjet tölteni, s azonnal siettünk egy kis vendéglőbe fogadni néhány napra szállást.

A fuguettik. Máglyák. Húsvéti processiók.

A húsvéti ünnepeket S. Catarinában töltöttem. Itt volt alkalmam látni nagy pénteken és szombaton azon csodálatos egyházi díszmeneteket, melyek a latin fajú délamerikai lakosoknál minden nagyobb ünnep alkalmával oly rendkívüli pompával tartatnak meg.

A mit Európában a húsvétet megelőző három nap a templomi énekesek a „passio Christi“-ben énekben és szavakban adnak elő az isteni tisztelet alatt, azt a délamerikaiak nagyszerű processiókban testesítik meg, — az íráshoz hiven képviselve a szenvedési szent történet minden egyes cselekményét a legkisebb részletig, úgy hogy a nép kevésbé beavatott része is mintegy élőképekben és idősorrend-

ben látja maga előtt az evangéliumban megirtakat.

A feltámadási egyházi menet indulását nemcsak a harangok zúgása, de a kézi fegyverek és taraczkok durrogtatása is jelzi, ezen kívül a nagyobb terek és utczák szögletein valamint a tengerparton az előre elkészített máglyák hirtelen és egyidejűleg meggyujtatnak, s megkezdődik a fuguettik feleresztése a gyermekek újjongása mellett.

A fuguetti vékony s hosszú bambusznádhoz erősített röppentyű, mely szétpattanásakor minden színt játszik s számtalan pattogó tűzcsillagban hull alá. A bambusznád segélyével röpirányát biztosítani lehet, s ha ügyesen irányoztatik, igen magasra száll.

A latin fajok közt egyik sem szereti úgy az ünnepi tüzeket, mint a brazíliai nép. Nemcsak szent János-napkor, de minden ünnepés vasárnap estéjén a legkisebb községben is az utczán máglyák gyujtatnak, a mi ily erdődús vidéken semmibe sem kerül. Mise alatt a gyermekek már a templom ajtaja előtt rakott

tűz mellett lesik az úr felmutatása perczét, hogy fuguettijöket azonnal felröppenthessék.

Talán alig van bolt Braziliában a legfélelreosóbb helyen is, hol fuguettit ne árulnának. A nélkül se keresztség, se lakodalom, se névnap nem eshetik meg.

Tűzvészttől nem lehet tartani, mert kivéven Rio Grandét, szalma vagy szénanemű vagy más tűzfogó anyag a házak közelében egész Braziliában nincs.

A fuguetti zápor azonban legnagyobb a feltámadási processio alkalmával. A durrogásból ítélve, azt kellene hinni, hogy sűrű csatárláncz kezdi működését. A város mintegy 9000 menő lakosságának legalább fele részt vett az egyházi menetben, s ezeken felül volt a jelmezbe öltözött férfiak, nők, ifjak és leányok, és mindkét nembeli gyermekek száma magában a menetoszlopban, hol néhány álarczost is lehetett látni.

A helybeli katonaság részint a menetoszlop két oldalán képezett dízsört, részint részlegenként az egyes templomi ereklyék s szent jelképek díszkiséretéül szolgált.

Legelől a keresztes háborúkra emlékeztető egyházi hírnökök mentek, kik után a csenge-tyűsök egész serege piros ruhában s néhány nemzetőri részleg teljes díszben vonúlt. Ezek után a tanulók, kis papok sora következett, az egyházi zászlókkal és ereklyékkal; utánok a közpolgárság ünnepi egyenruhában, egyes szentek szobrait emelve; kék és rózsaszínbe öltözött leánykák vivék a szent család jelvényeit virágokkal mirtus és pálmakoszorúval ékesítve. A kis leánykák után jöttek a polgárság öregjei és a városi zenekar.

A tulajdonképi menet még csak itt kezdődött: a palestinai hosszú köntösökbe és zsidófövegekbe öltöztetett nép, a zsidó papság, irástudók és farizeusok, köztük Judás, kezében a pénzzacskóval, melyre 30 van írva. Ezeket ismét egy csapat római katona követé, óriás fabárdok és papirsisakokkal. Majd előtűntek a geczemáni események jelképzetei, részint élő személyek által híven képviselve, részint egyes jelenetek nagy mennyezetek alatt vitt festett faragványokban mutattatva. Kaifás és Annás teljes főpapi pompában, és kísérettel; a kezét

mosó Pilátus fényes római öltözetben, környezete díszes ságumok és tógákban. Ismét egy csapat római katona, kik után az Üdvözítő tanítványai és apostolai jövének.

Ezek után a kálváriai keresztjárás hű előadása, a Jézust kísérő nép, katonaság, szóval minden hiven jelenetelve, mi e szent szenvedés részleteihez tartozik. Elárczozva ott lovgol a római katona is, hosszú lándzsájával, mely a kegyelemdöfésre van szánva.

A kálváriai jelenet után az Üdvözítő kopersója vitetik, szent József és a szent asszonyok által környezetten, mígnem végre a magasztos eszmének buzgóbb megtiszteléseül, fehér selyembe öltözött választott szépségü szűzek, leeresztett hajjal, és virágkoszorúzottan előzik meg a feltámadás jelképeit, melyeket a főpapság visz a szentséggel együtt. Ezt még a szent szűz életnagyságú szobra, a mennybemenetel jelképzetei stb. követik, aztán még néhány díszlépésben haladó részleg hadcsapat, úrnők, hivatalnokok, tiszték stb. stb.

A merre a menet megy t. i. a tengerparttal szemközt levő székesegyháztól a pa-

laçio presidiale és a tengerpart hosszában, az ablakok mindenütt ki vannak szőnyegezve, zászlózva és virágokkal ékesítve, a fuguettik eresztgetése pedig csak késő éjjel szűnik meg.

A székesegyház. A talajzaton ülő senhorák. A város épületei. A régi erőd rommaradványai. S. Catarina kereskedelme. Rovarkereskedés. Építészeti fa.

Az ünnep alatt megnéztem a székesegyházat, mely a városnak legrégibb épülete, s egy magaslaton feküdve, homlokzatával a tengerre néz. Belseje régies díszszel van berendezve, de általános brazíliai szokás szerint padok nélkül.

A férfiak a templomban soha se szoktak leülni. A nők a templom közepén foglalnak helyet, a szegényebbek a puszta kövezetre vagy magukkal hozott színes párnákra, az előkelőbb senhorák pedig aranynyal hímzett selyem szőnyegre tett bársony párnákra ülve, melyeket rabnőikkel bizonyos ostentatióval vitetnek ma-

guk után, büszke bájjal igazgatva minduntalan uszályos nehéz selyem ruháikat.

A főegyházon, s a többi templomokon, az elnöki palotán, a városházán, az „artigo bello“-n, muzeumon, s néhány csinos két három emeletes házon kívül S. Catarinában nem igen van említésre méltó épület.

A város utczái, kivéve a tengerparti Praiát, többnyire hegyes-völgyesek, rosszul követek, keskenyek; a házak, melyek között még igen sok fából van építve, kevés kivétellel földszintiek, s általában gyengék és nagyon kezdetleges alkotásuak.

A kikötő bejárása egykor erődítve is volt, jelenleg azonban mint bús maradvány csak is egyes romhalmaz és dűledező torony látható még s egy-két ócska ágyú, a falomladék- vagy a parti homokba süppedve.

Mindazáltal ez igénytelen kis város igen élénk kereskedelmi pont, több consulatusi hivatallal bir, s nemcsak mint Rio de Janeiro és Rio Grande közt levő közbenső kereskedelmi pont, az észak és dél Braziliából jövő hajók által szorgalmasan látogatatik, de Bue-

nos Ayres, Montevideo, sőt az észak-amerikai Egyesült-államok- és Európából is, mindig látni egy-két hajót téres kikötőjében, s a kávé, cukor, ris, mandioca, szárított hús, bőrök stb. kivitele meglehetősen élénk.

Három fő czikke a santa catarinai üzletnek: a kitömött madarak és tollgyűjtemények árulása; a fakereskedés; és a nagymérvű rovargyűjtemények, melyeket az ottani rovarászok, mindennemű virágalakban művészileg raknak össze. E bogárgyűjtemények az angolok, észak-amerikaiak és németek részéről igen keresettek. A santa catarinai fakereskedés pedig egész Braziliában a legkiválóbb.

A mintegy 40 mértföldnyi part hosszában a deszka és épületfa kereskedés, az erdőkben dús, de még csak is a tengerparton népesített tartomány főjövedelmi forrását képezi. E kereskedelmet igen előmozdítja azon körülmény, hogy a Serra de Santa Catarina párhuzamosan fekvén a tengerparttal, az abból eredő s tengerbe folyásuknál már nagy folyamokká nőtt vizek mint a Tejuca, Cambriu, Itajahy Grande, Rio Sao Francisco, valamint e folya-

mok számos mellékfolyói, s általában ez erdős tájakon mindenfelé találtató folyócskák és patakok, a fűrészmalomok építését igen megkönnyítik.

Az 1600 négyszögmértföldnyi őserdő. A tartomány éghajlata. Tropicus és európai növényzet. A tartomány lakossága. Arany termékek.

A s. catarinai erdők leghaszonhajtóbb részét képezik azon 1600 négyszögmértföldnyi őserdő-vidéknek, mely Parana és Sao Paulo tartományokon és a Para, Paranahyba, és Parana folyamok völgyén keresztül, a Paraguay köztársaság területére is kiterjed, sőt a matto grossoi (nagy erdő) őserdőkkel is összeköttetésben van. Mily ellentét ez erdődús vidék, Rio Grande és Buenos Ayres faszegény vidékeivel, de melyek aztán más részről, mintegy a természet igazságos kárpótlásaul, gabonaterményeikre nézve valóságos kanaánok! Gyakran megtörténik, hogy ha egy s. catarinai hajó hamarjában szállitmányt nem kap, megrakodik

deszkákkal, sőt sokszor csak pusztán tűzi fával, s Buenos Ayresbe vitorlázik, hol fa szállitmányáért cserében rozs és búzával rakják meg.

Oly erdőgazdag vidék, mint a santa catarinai, nagyon természetes, hogy nem is lehet más mint igen nedves éghajlatú.

Itt már nem látszik az égboltozaton, azon majdnem vakítóan ragyogó azúr légsillámlat, mely Rio de Janeiro majdnem folyvást mosolygó egét jellegzi. Az esős évszak már rendezebb mint Rioban, s augustustól november végeig, az esőzés majdnem szakadatlanúl tart, s ha pár órára megis csendesedik, mihamar újból neki zúdúl, vakító villámok és hatalmas mennydörgések között, melyek többszörös viszhangját a yatai pálma koszorúzza bérczek tetjén üvöltő vihar borzadalmas zúgással terjeszti el ez őserdők ismeretlen környékei felett. Ilyenkor a hegyekről óriás fák, gyenge nádként sodortatnak a völgy menetén dagadt habjait neki eresztett folyamokba, melyek a Serra de Santa de Catarina lejtőin sodramútjokban mindent elpusztítva, nemcsak fákat,

de állatokat, sőt egyes partjaikon épült faházakat is magokkal ragadva, zsákmányaikkal az oczeán ölébe sietnek.

Itt sajátképen a száraz évszakban is alig múlik el nap eső nélkül.

E rengeteg őserdők sűrűiből, hová a nap-sugár évezredek óta be nem hatolt, hol a nap-pali félhomályban a száz meg száz éves fák terebélyei alatt, melyek az egész erdőt természetes ernyővel vonják be, a vizeztartó cactus-fajok s más vizfogó növények a tropicus vegetatio teljes bujaságával tenyésznek; — hol minden pár száz lépésnyire egy-egy patakot találni; hol a harmat reggelenként oly nagy mintha éjjel eső lett volna, — a déli órákban sűrű pára tömegek emelkednek fel a levegőbe, melyek a délutáni forró órákban villámos felhőkké képződnek, s este felé meghúlva rövid ideig tartó zápor alakjában hullanak le.

A lég tulságos nedvessége, a sok eső, a tenger közelsége, honnan évszakonként a délutáni órákban rendszeren a délkeleti szellő fujdogál, az erdő borította hegyek, Santa Catarinának éghajlatát tulajdonkép sokkal hívesebbé teszik,

mint az csillagászati fekvése szerint vélhető volna, természetesen azt sem hagyva beszámításon kívül, hogy a déli félgömb tájai 8—10 szélességi fok különbséggel is hidegebbek, mint az északi félgömbön ugyanazon fok alatt fekvő vidékek.

Santa Catarina, bár az egyenlítőtől épen csak annyira esik, mint a forró Sahara északi vidékei, alig melegebb valamivel mint Sicilia. Julius hónapban reggelenként némi kis dér is vehető észre, és a fiatal még erőre nem kapott kávé ültetmények minden 4-dik 5-dik évben elfagynak, illetőleg az éjjeli hidegben elfonynyadnak.

Sao Paulo déli része és Santa Catarina képezik azon enyhe, egészséges és bájos égaljat, mely átmenetet képez a tropicus forróságából a mérsékelt éghajlatba, — s bár e tájak ős vegetációja forró éghajlati, mégis az emberi szorgalom már az európai növényzetet is sikeresen meghonosítá, s habár az átültetett tölgy vagy cser, csak satnyául sínlődik pálma és figueira óriás szomszédai mellett, és a szőlő fürtjein csak néhány savanyu szem érik míg, míg a

többi szemek kemények és kicsinyek maradnak; mégis számtalan európai növény már szelvényben termesztetik, sőt kitűnően díszlik, különösen mi a kerti veteményeket illeti.

A mezei vetemények közül idáig egyedül az északamerikai burgonya honosított meg, mit a brazíliai „angol burgonyának“ (batata inglese) neveznek; azonban nem igen ad kielégítő termést, s többnyire igen taplós és ízetlen, mit egyébiránt a brazíliai különféle burgonya fajok nem csak hogy teljesen pótolnak, de azt jószág és bő termésben nagyon is felül múlják, úgy hogy a „batata inglese“ sajátlag inkább csak kíváncsiságból tétetik fel néha napján a brazíliai asztalára.

Akár az éghajlat szelidségét, akár a természet áldásainak sokaságát tekintsük, Braziliának alig van szebb része mint S. Catarina tartomány, mely azonban még jelenleg csak a tengerpart hosszában ismeretes.

Sok helyütt a tengerparttól befelé már fél mértföldnyi távolságra, egy két nagyobb folyó menetét kivéve, a vidék a szóteljes értelmében még tökéletesen ismeretlen.

A 2200 négyszög mértföldnyi tartomány nem bír több mint 160,000 lakossal, pedig ez még inkább megközelíti Brazília közép népességét mint pl. az Alto Amazonas tartomány mely 28,600 négyszög mértföldnyi nagy, és mindössze csak 42,800 lakossal bír!

A s. catarinai sziget egészséges és szép vidékei kedvelt helye mindazoknak, kik a rendes nyugalmas életet szeretik, és sok gazdag brazíliai úr vonul ide, öreg napjait a sziget, egyik vagy másik bájos hegyi vidékén nyugalmasan töltendő; — a sziget belseje rendkívül termékeny, s hogy egyéb természeti gazdagságain kívül, még mennyi fel nem fedezett arany termékkel bírhat, az mutatja, hogy gyakran az erdőirtó munkások, közvetlenül a fák gyökerei és a kövek közt, aranyra bukkannak.

A rabszolgasági viszonyok.

Egy-két gyarmatot kivéve, a nehezebb mezeti munkák többnyire rabszolgák által végeztetnek.

A rabszolgákról beszélve, a köztük és uraik között levő viszonyt akarom röviden megemlíteni, annyival inkább mivel Európában sokan, kik e viszonyt közeli nem látták, nem mindig bírnak, sőt nem is bírhatnak arról minden tekintetben szabatos fogalommal.

Így igen csalatkoznék az, ki talán azt hinné, hogy a rabszolga birtokosa annak élet-halál feletti ura, vagy hogy a rabszolga mint egyáltalában nem jogszemély semmi legkisebb joggal sem bír. Ez teljesen nem mondható.

Súlyosabb ugyan némi részben a brazíliai

rabszolga társadalmi helyzete mint pl. a rómaiaknál a „capitis diminutio“-val sujtott személyeké volt; — sok tekintetben azonban nem oly súlyos, mint azt a rabszolga szóhoz kötött értelem első pillanatra mutatni látszik.

Általában véve elszomorító, hogy a XIX-ik században még rabszolgaság létezhetik; de ha az általános rossz látásán felháborodunk, más részről nem vélek csalatkozni, ha azt hiszem, miszerint, ha valamely nagy fájdalomk rövid pillanat alatt meg nem szüntethető, annak is már nagy elismeréssel tartozunk, ki azt egyelőre is enyhíti és teljes meggyógyulásunkat részvétellel előkészíti.

Mert, pl. honunkban az úrbériség csak az 1848. alkotványozó hongyülés által szüntettette meg véglegesen, nem tartozunk-e szintén elismeréssel arra előkészítő régiebb törvényhozásaink irányában? melyek a nép számára legalább a szoros röghözkötöttség súlyos állapotát enyhíték, és ha csak lépésről lépésre is iparkodtak kibontakozni a feudalismus kényuralmából? Nem vélem megvonhatónak az elismerést azon törvényhozóktól, kik egyképen

kerülve a Dózsa György-féle túlzásokat, mint a Zápolya-féle olygarchiába való visszaeséseket, lassan bár, de mégis haladtak. Érdemök mindenestre az, hogy az emberi jogok győzelmét lépésről lépésre előkészíték, megérlelék, mi pedig hiába! a legigazságosabb ügynél is szükséges.

Ily elismerést érdemel sok tekintetben a jelen brazíliai törvényhozás, mely mindent elkövet, hogy addig is, míg a rabszolgaság végképi eltöröltetése elkerülhetlenül bekövetkezik, a rabszolgák szomorú helyzete mindinkább enyhíthessék, s idáig engedményezett csekély jogkörük mindinkább növelthessék, hogy úgy ők, mint a birtokos osztály, mindkét részről elő legyenek készítve a törvényhozás azon humanitási lépésére, mely „mise en scène“-jében elhibázva, vagy elhamarkodva egy a democraticus polgárisultságban oly előre haladott országban is mint az északamerikai egyesült államok, négy évi véres belháborúnak lón okozója!!

Igaz hogy több is történhetett volna már Braziliában a rabszolgaság eltörlésének előkészítésére, de ezzel is csak úgy vagyunk, mint

annyi más kíváncsággal, hogy „jobb valami mint semmi.“

A braziliai rabszolga három védnökség alatt áll, u. m. az államé alatt, ki ura önkénykedései ellen a törvény határai közt védi; uráé alatt, ki idegenek ellenében védi; s az egyházé alatt.

Ez utóbbi, benne nem csak a keresztényt védi a szívtelen polgáris elnyomattatás ellen, de egyszersmind vadindulatait is, melyek olykor helyzete keserve által felzaklatva talán féket sem ismernének, a szeretet moráljával szelidíti. Az egyház e jótékony, a faj-gyűlöletet annyira mérséklő befolyását Angolország kitűnő történésze Macaulay sem késik beismerni, és ebből folyólag kiemeli „hogy az európai és afrikai fajok közti ellenszenv korántsem oly erős Rio Janeiroban mint Vasingtonban.*)

Tho this day, in some countries where negro slavery exists, Popery appears in advantageous contrast to other forms of Cristianity. It is notorious that the antipathy between the European and African races is by no means so strong at Rio Janeiro as at Washington.

A birtokos nemcsak hogy nem élet-halál feletti ura rabszolgájának, nemcsak hogy azt maradandóbb testi sérelmekkel nem illetheti, de az újabb törvényhozás szerint már saját házánál meg sem verheti. Ha rabszolgája valamit vét, elviteti a delegadó-hoz (delegatus-szolgabíró) és a quinhentost (500 reis vagyis fél mil reis = $63\frac{1}{4}$ o. é. krajczár) mint verési díjat a rendőrnek lefizetvén, joga van a delegado és orvos előleges engedélyével csupasz hátát két oldalról megkorbácsoltatni, és tenyerére sima lapos karika alakú fával, mely bőrrel bevonva nyelhez van erősítve annyit veretni, a mennyit elégnek gondol.

Ha ezzel sem elégszik meg, még haját is tövig levágathatja, s e büntetés annál súlyosabb, mivel a hajlenyírás a négereknél és amerikai pardóknál különösen meggyalázónak tartatik. Ezen felül rabszolgáját bármikor is bezárathatja, lefizetvén érte a naponkinti 12 ventim (mintegy 26 o. é. krajczár) tartási pénzt, — mit akkor is tehet, ha rabszolgáját elakarja adni.

A fogházban mindig van néhány ily eladó

rabszolga, mit a vevők már tudván, egyenesen oda mennek őket megtekinteni és kikérdezni: tudnak e valami mesterséget vagy csak mezei munkában gyakorlottak? stb. hogy aztán ott-hon cigaretto mellett felettök alkudozhassanak.

Ha a rabszolga urával mindenkép elégedetlen, vagy az iránt különös legyőzhetetlen ellenszenvet érez, szabadságában áll magának három hónap alatt más urat keresni, kihez jobban vonzódik, vagy kinek talán emberszeretetétől jobb bánásmódot remél; a vevő természetesen annyit tartozik lefizetni, mint a menynyit a volt birtokos követel rabszolgájáért.

A rabszolgákat, és rabnőket szokás havonkint bérbe is adni, különösen azokat, kik valamely kézművességre is ki vannak tanítva. Braziliában sok család van, kinek egész vagyona négy-öt ily kitanított rabszolga és rabnőből áll, kiket bérbe adnak. — az egyik mint szabó, a másik mint czipész, asztalos, a rabnők pedig mint szakácsnők, szobaleányok szolgálván a bérbe vevő boltjában vagy házában.

Urok rendes alku mellett adja őket bérbe és húzza a kialkudott összeget vagy a meg-

szabott havi fizetést a bérlő kezéből, adva belőle a rabszolgának a mit akar vagy épen semmit se; miután az egyáltalában semmit sem követelhet urától, élelmeztetését kivéve, melyet gazdája olyanra szab, a minőre neki tetszik.

Nagyon természetes azonban hogy mindenki igyekszik rabszolgáját kellő élelem és az éghajlathoz alkalmazott szükséges ruházattal ellátni, mert ha az megbetegszik, a birtokos kára, s különösen az afrikai négerek meleg ruha nélkül nem állanak ki a santa catarinai híves éjeket és még kevésbé a rio grandei telet.

Az erős de ügyetlen rabszolgák közönségesen erdő irtási s más nehezebb mezei munkákra szoktak használtatni, az ügyesebbek pedig inkább kézművességre adatkak, miután így többet jövedelmeznek.

E részben a brazíliaik nagy számítók. Ők a 4 éves gyermekeknek is találnak képességéhez mért foglalkozást, és bár maguk meglehetősen szeretik a kényelmet, rabszolgáiknak minél kevesebb pihenő időt engednek.

A gyermekeket és rabnőket, kikkel egész

héten dolgoztatnak vasárnap elküldik doceféle süteményt árulni, mi pedig az erősebb férfiakat illeti, nem egyszer láttam a santa catarinai tartomány községeiben, hogy a rabszolga ki egész nap nehéz munkában izzadott, még kényszerítettett hajnalig a folyón vagy tengeren halászni úgy hogy csak három éjet aludt hetenkint.

Mindezen munka túlterheltség mellett is, az afrikai eredetű rabszolgák általában véve igen erősek, kitartók, és hosszú életűek; bár másrészt szembetűnőleg gyávák. Arról nem is szólok, hogy az európai eredetű ember előtt, ha az csak rájuk kiált, már reszketnek, de az mindenesetre meglepő, hogy a sokkal gyengébb alkotású, de bátor amerikai eredetű rabszolga öt hat afrikai négert is megfélemlít merész fellépésével.

Különösen félnek a négerek a bahiai eredetű rabszolgáktól, kik egész Braziliában a legverekedőbbeknek, legvadabbaknak tartatnak. Ezek a déli tartományokban rendkívül rossz hirben állanak, úgy hogy ott a „Bahiano“

(Bahiai) szó a legmegvetőbb gúnynévül használtatik.

A rabszolgáknak csak is keresztnevek van, mit azonban a gyermek szülőinek áll jogában választani. Legközönségesebb nevek a férfiak közt Jao o, Josè, Pedro, Francisco, Joaquim, a nők közt pedig: Felicidade, Innocencia, Benedicta, Romana, Aritta.

Jelenleg egy gyermek rabszolga ára a mi pénzünk szerint körülbelül 4—5 száz forint; egy fiatal rabnőé 1000—1200 forint, egy erős rabszolgáé 1400—1600 forint. Fekete rabszolga a brazíliai császárságban mintegy 2.000.000 van, színes pedig, részint amerikai ősi fajú, részint amerikai és afrikai vegyes ivadék, mintegy 600.000. Azonban Afrikából többet behozni már rég megtiltatott, s általános azon hit, hogy legfeljebb 3—4 év alatt a rabszolgaság Braziliában egyáltalában meg fog szüntettetni. E meggyőződés már annyira gyökeret vert maguk a rabszolgák közt is, hogy jövőjük felett egészen megvannak nyugodva.

Itajahy.

Csolnakázás a tengeren Itajahyba. Itapacoroya. A néger halász. Az Itajahy folyam sziklás torkolata. A veszedelmes bejárás. Urubu madarak. A barra do rioi panoráma.

A húsvéti ünnepek után tovább szállításunk végett az ügynök egy három vitorlás ladikot állított rendelkezésünkre, egy öreg kormányos és két hajós legénnyel.

Délután 3 órakor indultunk. A szorosból, hol a déli szél gyenge volt, csak nagy ügygyel bajjal tudtunk kievezni, a mint azonban már napszállat tájban az északi kis szigethez értünk, hova a halászmadarak ezerei nagy lármával siettek éji tanyájokat elfoglalandók, a déli szél ereje mind erősebben érezhetővé vált s hatalmasan duzzadt vitorlákkal haladtunk a part hosszában egyenesen északnak.

A homály leszálltával beljebb hatoltunk a sík tengerre, hogy a part egyes kinyúló szirtjei ellen biztosítva legyünk.

A ladik nem levén elég nagy, lefeküdni nem lehetett, s egy helyben ülve töltöttem az éjet, melyet az éjféltájban még jobban megerősödött déli szél meglehetősen hívéssé tett.

A bájos csillagfénynél mint ködkép látszottak a távoli erdős és sziklás partok, s itt ott tűz fellobbanása jelzé a partvidéken elszórt erdei tanyákat.

Néha egy-egy udvariatlan hab be is vágott kis bárkánkba, de a híves éji vízfürdő nem bosszantott annyira mintha szélesend miatt 3—4 napig a tengeren kellett volna vesztegelni.

A hosszú tengeri út után azt hívéim, hogy többé tengeri betegségbe nem esem, és mégis hajnal tájban meglehetősen éreztem a szédülést, mi nagyon is természetes volt, mert az ily kis ladik sokkal jobban hánykódik a habokon, mint a nagyobb hajó.

Másnap d. e. 10 órakor pillantottuk meg az Itapacoroya hegyet, mely a Tupinamba in-

usok nyelvén, kik S. Catarina és Sao Paulo minden képzelmet felülmúló vadságban élő őslakosai, annyit tesz, mint köveshegy (Ita = kő; pacoroya = hegy).

A sík tengeren egy néger halászszal találkoztunk, ki egy egészen a zúgó habok játékára bizott lélekvesztő canoa közepén lábait szétvetve, hogy így szélesebb alapot nyerjen, mint merev szobor állott, csak is felső testével mozogva néha egy keveset. Két kezével középen átfogva hosszú vékony rudat tartott, melynek két végéhez kis szigony volt erősítve, s melylyel rendkívüli ügyességgel szúrta fel a canoához közel jött halakat. E parti halászok a szeles időt iparkodnak felhasználni, mivel akkor fognak legtöbb halat.

Délután 2 órakor érkeztünk az Itajahy (köves folyam) sziklákon keresztül törő torkolatához az ugynevezett Barra do Rio-hoz.

Az Itajahy folyam, tengerbe folyásánál csaknem derékszöget képez. A tengerhezi közeledésekor ugyanis a folyam iránya jó darabon majdnem párhuzamos a tenger szegélyével, melytől csak is igen vékony földnyelv vá-

lasztja el. Néhány száz lépéssel tengerbe folyási pontja előtt, a Barra sziklái által déli irányának folytatásában feltartóztatva, hirtelen keletnek kanyarodik, hol messze elhallatszó zúgással küzd a tenger habjaival.

E hegyes kiálló sziklákon egymás ellen torlódó habokon kellett ladikunknak áthatolni; mi annál veszélyesebb volt, mert a tenger dagály még meg nem érkeztén, a sekélyes vízből minden felől szirtek fenyegettek, melyek néha az összevissza csapkodó, sebes mozgásu habok által hánytvetett ladikunk oldalát érintették.

Öreg kormányosunk azonban nagyon pontosan ismeré már e vízi utat, majd jobbra, majd balra térítve a ladikot a tajtékozó örvények és habtörő szirtek között. Csak egy vitorlát hagyatott fent, s a két hajós legényen kívül még négyünkkel eveztetett, néha csak a jobb, néha csak a baloldalon, a mint a szirtek és örvények egy vagy más oldalról voltak jobban kerülendőek, mígnem szerencsésen áthattoltuk ez újvilági Scillát és Charybdist!

Mindnyájan annyira elvultunk fáradva,

hogy a kormányos jónak látta néhány percznyi pihenés végett a földnyelv által képezett, homokos balparton kissé kikötni.

A hajós legények e rövid időt ebédjük elfogyasztására használák. Elővevék a szárított húst, a tiszta vászonban tartott mandioca lisztet; melyet coccus héjban a folyó tiszta vizével leöntvén, hideg piraot készítenek belőle s jóízűen étkeztek, étvágyokat a kulacsaikban hozott cachassal erősítve. Aztán szokott cigaretto-ikra rágyujtva kipihenték fáradalmaikat; én pedig az alatt a földnyelv egy — a homok összetorlódása által képződött emelkedésére mentem kissé széttekinteni a bájos látkörön.

A mint a ladikról kiszállottam s a fővény emelkedés felé közeledém, egy csoport fekete színű, középszerű lúd nagyságú, kampós orrú és saskörmű madarat zavartam fel déli álmából.

Először látva e piszkos, majdnem undorító kinézésű madarakat, azt hívém, hogy Phineus Harpiáinak ivadékai. Nagyobb része fel se röppent, csak lomhán lépdelve iparkodott 15—20 lépésre utamból kitérni. Ezen Urubu

nevű madár szerfölött sok van Braziliában, s részint halakkal, részint bogarakkal, de főleg döghússal táplálkozik.

A földnyelv tengerparti részén néhány gyönyörű csigát is találtam; de mindenek felett a fővény magaslatról látott tájék érdekelt.

Tiszta verőfényes nap volt; a messze messze belátható tengeren az ég tiszta azurja, a végtelenség jel képe — tükrözött, a tenger feltorlódnó hullámai a csillogó fővényen néha majdnem egész hozzám felhatoltak, míg a tőlem csak néhány lépésnyire levő Barra örökös habmoraja majd erősebben majd gyengébben hallatszott. A folyam torkolatánál meredek sziklás hegy emelkedik, melynek sűrű mirtus bokrai és egyes fái, a tátongó örvényeket és kiálló szirteket árnyékolják be, mintegy elfedendők azok rémletességeit. A bejárásnál a jobboldali parton levő meredek hegy fáinak terebélyeiről lecsüngő hosszú indaszálak, olykor a tajtékozó habokat érintik.

Mint a pokol kapuja Arcádia bájaival, oly ellentétben van a zúgó Barra komorsága, az azt körülövező vidékkel.

Az itt mintegy 1000 lépés széles Itajahy folyam két partján levő narancsligetek, gyönyörű momao fák és óriás czédrusok, kávé és czukornád ültetmények, rengeteg őserdőkől környezve; a sűrű bambusznád bokrok, közben-közben egy hatalmas pálma vagy terebélyes figueirával, melyre a lármás papagájok szá-zankint szálldosnak, az erdők tömkelegét uralgó egyes kiváló hegyek, az Itapacoroya hegy távolból kékellő csúcsával, — mind együtt véve oly változatos és mégis öszhangzó látkör szépségeit képezik, mely valóban választott művészi tanulmányul szolgálhatna a világ leghíresebb tájfestészenek, ki e báj vidék ábráját bátran a keleti tündérek, a faunok, a fuvolázó pásztor Cadmus, a vadúzó Diana, a fürdő nymphák, s a tenger habjaiból ragyogón kikelő Venus bűvalakjával eszményithetné.

Narancság mint vitorla. A Rio Itajahy és mellékfolyói.

Hajósaink fáradalmaikat kipihenve, ismét felhúzták a vitorlákat, hogy útunkat a déli szél segélyével a folyamon tovább tolytathassuk.

Itt láttam legelőször vitorla helyett fát használni. Egy kis fiú a folyamon keresztül keskeny lélekvesztőn mandioca lisztet szállított. Vitorlája nem levén, a kis csolnak orrába sűrű levelű narancságot dugott, s a kormány lapáttal csak néha néha igazítva egy kicsit a csolnak irányán, lombos zöldág vitorlája segélyével pár percz alatt másik oldalán volt a széles folyamnak.

Az Itajahy folyam a tengerparttal majdnem párhuzamos Parapanema hegláncz vad bérceiből ered, de hogy melyik ponton van forrása, az még talány, miután még eddig felső

részét se ismerik, csak is tengerbe folyásától mintegy két nap alatt megjárható távolra.

Ép ily még felfedezetlen vidékeken keresztül folynak mellékfolyói is: a Rio Pequeno, Rio Testo, és Rio Benedicto.

A Tupinamba vagy Bogre vad indusok. Erejük. Életmódjuk. Támadásaik. Engesztelhetlen gyűlölségök a fehérek iránt. Kegyetlenkedéseik. A rabszolgák mint kalauzaik.

Ez ismeretlen vidékek már a Tupinamba indiánok őshazájának egy részét képezik, kik őserdőikből gyakori kitöréseket tesznek a szomszédos, kevésbé népes gyarmattanyák ellen.

A Tupinambák a portugálok által Bogréknek*) neveztetnek, mely a santa catarinai tartományban mint gúnynév, zömök és erős embert jelent. Bajos volna azonban e szó eredeti jelentőségét meghatározni, miután a Tupinambák, viszont a fehéreket hívják „Bogré“-nek, legalább mikor a fehéreket megtámadják e szavat kiabálják „B o g r e!“

---

*) A „Bogres“ név bár hibásan valamennyi dél braziliai indián törzsre is alkalmaztatik.

Ez indiánok a földgömbön létező legvadabb törzsek egyikét képezik.

Emberevők mint a guaranik és kegyetlenségre az északamerikai veres indiánokat jóval felülmulják; nem oly magasak ugyan mint a brazíliai többi indián-fajbeliek, de rendkívül erősek és ügyesek.

Sem sátort sem semminemű öltözetet nem használnak. Férfiak mint nők a szó teljes értelmében ruha nélküliek, s csupán a Cacico (törzsfőnök) hord királyi jelvényül puha fabélből font vastag inget, mely királyi díszruha csakis mellét és derekát takarja el, s szűk uja csak könyökig ér. Fejüket tollakkal ékesíteni csak a törzsfőnököknek van joguk.

Szoborszerűen kifejlett tagjaik, vasizmú karjaik s széles vállaik az erő jelképeinek mintáiul szolgálhatnának. Arczuk sokkal világosabb mint az amazon vidéki indiánoké s már inkább sárga, mint rézszerű. Némi gyér szakállok csak az öregeknek van, ellenben annál dússabb hollófekete bozontos hajok még a férfiaknál is majdnem derekok közepéig ér. Arczuk,

mely valamivel elébb nyúlik mint homlokuk, rendes tojásdad alakú, kampós sasorral.

Vad ábrázatuk élénksége, villám tekintetők és szélnek eresztett hosszú hajok, az erdők borzalmas rémjeivé teszik a „Bogréket.“

Hegyen-völgyön, mocsárokon, bambusz bokrok sűrűin, s az erdőt mértföldre elborító minden fajú indák között, oly helyeken, hol a legügyesebb vadász is csak nagy kinnal tud mozogni, hol a tovább mehetés végett kényszerítve van minden 5—6 lépésre a kusza gúzsnövények és cactusok közt, vagy nagy fáradsággal és ruhája elszaggatásának kitéve, négykézláb keresztül búvni, vagy vadászkesével magának azon keresztül utat vágni, — a sűrű bozóttal benőtt sziklákon ép úgy mint a fákról lelógó lombos ágak vagy a szúrós cserjék között, hol a majmok és tigrisek rejteke kezdődik, rendkívüli ügyesség és villámsebességgel hatolnak át, majd egy nagyobb fáról lelógó gallyra majommódra kapaszkodva, s így az alant levő bokrokon magukat áthajítva, majd a vastag bokrok gyökerei között mint kigyó sebesen átcsúszva.

Tüzet csak akkor raknak, mikor nagyobb csoportokban tanyáznak. Éjjeli tanyájuk különösen az esős évszakban a nagyobb fákon van, melyek odúiba és nagy ágai közt a gyarmatosoktól rablott tárgyakat is rejtik.

Élelmök az erdők gyümölcsei és vadjai.

Férfiak, nők, gyermekek együtt barangolják be a csak is általuk ismert vidékeket, s közeledve valamely félre eső gyarmat ültetvényéhez, a fák sűrű lombozatai közt lesbe állanak, honnan aztán a veszélyt nem gyanító munkásokra küldik soha célzott nem tevészto nyilaikat, vagy túlerőben érezvén magukat, nyilt támadást intéznek.

Az európai eredetűek iránt általában engesztelhetlen gyűlölséggel viseltetnek. Soha sem volt még arra eset, hogy fehér foglyaiknak megkegyelmeztek volna, sőt azokat mindig a legnagyobb kínzásokkal végzik ki. Az azonban néha megtörténik hogy kitöréseikben valamely indián származású rabszolgát elfogva, azt magukkal viszik s életben hagyják, ki aztán köztük tölti el életét s velök együtt részt vesz a fehérek elleni kirontásaikban.

Kalauzaik nem ritkán oly rabszolgák is, kik fehér uraiktól az erdőkbe szökve önként hozzájuk szegődnek. E rabszolgák által, kik nem egyszer urok puskájával szöknek meg az őserdőkbe, már a tűzfegyver használatát is kezdi megismerni, mi idővel még veszélyesebbé fogja őket tenni.

A tengerparttól befelé sokszor már fél mértföldnyi távolságban is találni „Bogré“-ket, kik a helyett hogy őserdeikbe beljebb vonulnának, mindinkább merész támadásokat tesznek a kisebb gyarmatok ellen. Sao Paulo, Santa Catarina, és Paranában már egy-két gyarmatot tökéletesen elpusztítottak.

A „Colonia di nuova Italia“ gyarmat elpusztítása a Bogrék által. A Bogrék ösgyűlöletének oka. A missionáriusok a Tupinambáknál. A zsarnokoskodó portugál urak. Pizarro művének folytatása.

A „Colonia di nuova Italia“ új gyarmatot, melyet a santa catarinai olasz consul telepített, alig két hónapi létezése után, néhány óra alatt egészen kiirtották, úgy hogy a lakosok közül csak hárman maradtak meg, kik szerencsére nem voltak hon, a többit a legborzasztóbb módon felkonczolták, egy szerencsétlen anyából még méhe magzatát is kivéve.

A fehérek iránti vad gyűlöletök egyébiránt még azon időből származik, midőn a portugálok e földet legelőször megszállották.

A portugál papság sokáig küzdött az Európából érkező gyarmatosok embertelenségé

ellen, kik a Braziliában talált indián törzseket, úgy tekintették mint rabszolgáikat.

A papság czélja volt a különféle indián törzseket a keresztény hitre téríteni, mely északi és közép Braziliában részben sikerült is.

Sao Paulo nagy része nem fegyver, hanem a keresztény vallás hódítmánya. A misszionáriusok megvetve a veszély félelmét, vándorbottal kezökben keresék fel a vad indus törzseket, és sokszor bár tíz közül kilencz elveszett, a tizediknek mégis sikerült a Cacico kegyét megnyerni, s évekig közöttük élve, küldetését több kevesebb sikerrel végezni.

A törzsek nagyobb része bár a gyarmatosok kegyetlenkedései folytán elidegenedtek fehér üldözőiktől, még most is hagyomány útján tudomással bír, az őseik kegyét szelid alázatos közeledésök által megnyerő missionáriusokról, — s innen van, hogy ma is gyakran előfordul, miszerint a legvadabb indiánokhoz is, kikhez senki más nem merne menni a bizonyos haláltól való félelem miatt, egy-egy ősz szakálú barát, keresztrel kezében, életveszély közt, de néha még is eljut, s olykor sikerül

legalább némi részben azokat az emberiség mívelt részével érintkezésbe hozni.

A XVI. század elején, a brazíliai indián fajok közül némelyek már-már felvették a keresztényhitet, azonban zsarnokoskodni kezdő új uraikkal együtt, azok vallását is meggyűlölték.

Mi igen természetes.

Ők nem birhattak bölcsészeti megkülönböztetést tenni, a keresztény vallás és keresztény uraik ellentétes erkölcsi elvei közt.

Ők az őserdők szabad fiai csak azt látták, hogy a jövevény fehérek azokat, kiket karddal hódítottak meg, ép úgy rabszolgáikká tevék, mint a kik hozzájok az evangéliom igéire, önként s bizalommal közeledtek. És valóban, midőn a bahiai érsek tiltakozott az indusok rabszolgákká tévése ellen, mivel feleltek a mindinkább hatalmassá levő urak?! azzal: „hogy „hiszen sajátkép miben különböznek ez emberi alakban kóborló vadak az erdők majmaitól? abban-e hogy hajok hosszabb, és hogy „testökön kevesebb szőr van; abban-e hogy „néhány hanggal többet képesek hallatni a fák „sűrűiben?! vagy hogy a majmok csak gyü-

„mölcsösel élnek, míg ezek a kigyót, békát, „tapirt és tigrist nyersen felfalják?!“

Hiába szólalt fel néhány nemesebb keblű és magasztosabb gondolkozású egyén a Portugálból megtelepedett Dom-ok közül, hogy hiszen végtére ez indusok is csak Isten képeére teremtett emberek, s köztük szelid bánásmód által a művelődés és humanitás lassankint meghonosulva, ivadékaik egykor a közös hazának szintén oly hasznos polgárai lehetnek, mint maguk a hódítók utódai. Mind hiába volt! Maga Dom Thomasio de Souza is, bár teljhatalmu kormányzó, humánus nézeteit e részben a hatalmas többség ellenében érvényre nem emelheté, s csak is a legujabè időben mondatott ki elvül, hogy többé a bennszülött szabad indiánt nem szabad rabszolgává tenni, sem pedig, ha csak ő maga nem támad, mint az állatot lelőni.

Fájdalom, hogy ez utóbbi törvény csak is papiron áll, miután az az önvédelem ürügyével igen könnyen kijátszható.

Ki ügyelhet ugyanis arra, hogy valjon egy „Bogre“ támadni készült vagy táma-

dott-e, mielőtt lelövetett? miután hirtelen megjelenéseikkel úgy is folytonos remegésben tartják a keresztényeket, miután tudva van, hogy csak is akkor nem támadnak, ha a sikerről nem biztosak?! Ők, kik negyedfélszáz év óta a fehérek által úgy tekintetének mint kiirtandók!

Pizarro embertelen műve fájdalom a XIX. században is folytattatik! Valódi indián aránylag vajmi kevés emeltetett fel a két Amerikában az emberiség kebelébe, a többi a hóditók által kiirtatott s ősi saját földjén még most is folyvást irtatik. Épen nem csoda tehát, ha az industörzseknek a fehérek iránti gyűlöletök nem szelidül.

A Tupinambák nyilai. Családi viszonyaik. Vélemények vallásukról. Gyülekezeteik. Anők piperéje. A nők. Gyermekük. Házassági viszonyaik. Az ellopott portugál leány. A Blumenau gyarmatban megsebesült Bogre.

A Tupinamba indiánok, ha egy gyarmat elleni támadásuk sikerül, elpusztítanak ugyan mindent, de kivéve némi jelentéktelen apróságot és a vasneműeket, semmit se visznek el magukkal.

Az arannyal ezüsttel mit sem törődnek, ellenben minden vasból készült tárgyat, mit az elpusztított házakban találnak, az utolsó vasszögecskéig magukkal visznek, abból nyilaikat készítendőik.

A vasnak annyira gondját viselik, hogy nyilaik hegyét a lelőtt állatból is kiveszik, s azt újra más nyilvesszőre illesztik.

Háromféle nyilaik vannak. A nagyobb vadakra tenyérnyi nagyságú kis kertiasó alakú laposra kovácsolt s mindkét oldalon kiélesített vasat, egy jó újni vastagságú és 4—5' hosszú sima nyil-vesszőhez erősitenek meg, melyet kemény, erős ruganyos többnyire paroba fából készítenek. A kisebb vadakra mintegy $\frac{1}{4}$ ' hosszú kis újni vastagságú s kövekkel igen hegyesre csiszolt nyil-lándzsát használnak, azt vékony 5—6 lábnyi hosszú bambusz nyelhez erősítve. A halakat és vízi madarakat könnyű, de ruganyos fából készült nyilvesszővel lövik, melynek sima vagy rovátkos hegye csak fából van.

A legkitünőbb fákból készített nyilíveik, a közepén emberkarnyi vastagok, s a két végök közti hosszúság vagyis az ideg, 6—7 láb. Ezen ív közepén néha a nap jelképe látható s körülötte egy-két igen kis tigrisbőr darabka. A nyil idegét sodrott fabélből vagy inda szálakból fonják.

A bogre nyilazás közben a nyilívet függőlegesen tartja. Az ív felső vége, a jobb szemmel egy vonalba jó és $1\frac{1}{2}$ —2 lábbal magasabbra nyúlik a nyilas feje tetejénél.

Ily óriás nyilat kevés európai ember volna képes felhúzni úgy, hogy a nyilvessző csak 80—100 lépésnyire is kellő repülésbe hozatassék, míg a Tupinamba, jobblábát nagy lépéstávra hátrátéve, a vastag ív rúdhegybe nyúló végét előre tett bal lába újai közé támasztva, az ideget rendkívüli erővel ügyességgel és gyorsasággal egy percz alatt felhúzza annyira, hogy a vastag ív gyenge vesszőként hajlik vissza izmos kezei között, s aztán pár pillanatig merev szobor gyanánt mozdulatlanul maradva, a nyilat neki eresztí s 200 lépésre is bizton talál.

Ha a magasabb fák tetején üldögélő madarat akarja lelőni, akkor hanyatt fekszik, lábait összetéve felemeli, és talpait a madárfelé tartva, a nyilvesszőt lábainak nagy újai közt küldi egyenesen felfelé a vést nem sejtő áldozatra, mely aztán a hanyatt fekvő nyilazó mellé pottyan.

A bogrék vallása és családi szokásaikról igen keveset lehet tudni.

Némelyek a nyilaikon igen kezdetleges módon kivésett nap sugaras jelképéből azt

következtetik, hogy napimádók, de ez oly gyenge véleményalap, miszerint sokkal valószínűbb azok nézete, kik azt hiszik, hogy a természet feltünőbb elemei és így a világosság és meleget adó nap vad kebleik tiszteletét ébreszti ugyan fel, de semmi nem mutat oly jelenségre, a miből nálok határozott vallási fogalmak létezését gyanítani lehetne.

Igaz, hogy néha az erdő nagy fáira kis veres bogyóból készült olvasó féle füzéreket függesztenek, és a fa oldalába a lelőtt vadak körmeit bizonyos sorrendben szúrják; — az így felékesített nagy fa azonban nem vallási, de a törzs patriarchalis gyülekezetét jelzi, melynek emlékére a vadászok az elejtett vadak körmeit a fába szúrják, a veres bogyófüzéreket pedig a nők aggatják a faágakra.

Különös, hogy még e nőknél is, kik egyébként az idő viszontagságai elleni megóttalmazásukra a legszükségesebb tárgyakat is nélkülözik, a női tetszvágy már föllelhető. Majd hollófekete hosszú hajokba fonják e piczi veres bogyó füzérekéket, majd karjaikon, nyakokon hordják azokat, s így e korálszínű bogyó-

füzérekkel l' ékesítve, nyilpuzdrával vállaikon, villámgyorsasággal versenyeznek a férfiakkal a vadúzásban, mint megannyi színes Diana. A nők ép oly jó íjászok mint a férfiak, csak hogy nyilaik kisebbek és könnyebbek.

Egy helyen sokáig soha sem tanyázó férjeiket, a legnagyobb veszélyek közt is híven követik az erdők vadonjaiba, nagyobb gyermekeikkel együtt, kik a nyillövésre és a folyamok átúszására már képesek.

Még járni nem tudó gyermekeiket és csecsemőiket, bambusz héjból font hosszúkás, s derekokra — fábélból készült váll hevedernél fogva akasztott kosárban hordják, s csak s a magzataik világrahozására elkerülhetlenül szükséges időre maradnak vissza valamely forrás mellett.

A Tupinambák egynejűek, de ha házassági viszonyuk gyermekekkel nincs megáldva, mihamar más nőt választanak.

Ez erdei szerelmes vadak. néha a portugál leányokra is vetik vágyó pillantásaikat, s ha szerét tehetik, el is ragadják. Nem ritkán leány gyermekeket is ellopnak.

1843-ban egy négy éves leányka, ki az erdőszélen levő czukor ültetvényeken keresztül, épen atyjához ment, egyszerre csak eltűnt.

A megszmorodott szülék hasztalan keresék gyermeköket. A leány csak évek múlva szökhetett meg a bogréktől mint már felnőtt asszony, a legelvadultabb állapotban.

Hosszas barangolás után azon vidékre érkeztén az indusokkal, honnan egykor elrabolták, gyermekkori emlékei felébredtek lelkében, s az erdő sűrűin keresztül két bogre eredetű gyermekével az atyai házhoz menekült.

Anyanyelvéből alig tudott már egy pár szót dadogni, s hogy szülei, kik látásán egészen el voltak rémülve felismerjék, folyvást keresztet vetett magára s gyermekkori keresztnevét kiabálta, — míg végre a gyanakodó szülék, öröm és fájdalom közt saját leányukra ismertek. Bozontos fejü és sárga színű két kis fia megkereszteltetett, s idővel nem csak portugálul beszélni, de irni s olvasni is megtanult.

Ha a brazíliaiaknak sikerül indián gyermeket kézre keríteni, azt többnyire a püspök-

séghez küldik, hol az papnak neveltetik, hogy aztán vad rokonaihoz mint térítő küldethessék.

A minas geraesi és észak brazíliai indián törzsek megtérítése, többnyire ekként eszközöltetett. A vad tupinambák megtérítése azonban még idáig mindig siker nélkül maradt.

A fehérek iránti gyűlöletök oly engesztelhetlen, és óvakodásuk oly konok, hogy azokkal semmiféle közvetlen vagy közvetett érintkezésbe nem bocsátkoznak. Más indián törzsek, ha ellenségeskedésbe élnek is a portugálokkal, legalább bizonyos helyen és időben, némi piperékért az állatok bőreit kicserélik. A bogrék ezt sem teszik. Ha túlerőt látnak közeledni, az erdők homályiba tűnnek el, ha pedig ők érzik magukat erősebbeknek, azonnal támadnak.

Ha megsebesíttetnek és elfogatnak, semminemű segílyt vagy táplálékot nem fogadnak el. Inkább elvérzenek vagy éhen halnak.

Blumenau gyarmatot megtámadva, a túlszám által visszaverettek. Egyiknek közölök egy golyó oldalába furódott, másik a lábába. E két sebbel testében, még az Itajahy folyón átúszott, s a tulsó parton még mintegy 100

lépésre vánszorgott, mígnem a sok vérvesztés következtében összerogyott. Néhány gyarmatos csolnakra ülve átevezett. Sem ételt sem italt nem akart elfogadni, sem sebeit bekötni nem engedé, sőt még magához közeledni sem hagyott. Csak nagy erő megfeszítéssel sikerült tőle a nyilvesszőket elvenni s mikor már vég órája közeledett, egyik kezét az oldalán levő sebre tette, a másikkal a körülötte levő capim fűvet tépte, s azt arra tapasztgatta, hogy a vérzést meggátolja, azonban csak hamar elvérzett, s még utolsó tekintete is megvető büszkeségtől tündökölt.

Expeditio a Tupinambák ellen.

A tartományi kormány gyakran kényszerítve van katonai vagy nemzetőri csapatok kiküldése által védelmezni ellenök a lakosság biztonságát.

Ily nagyobb, bár részben meghiusult expeditio 1866-ban rendeztetett.

A bogrék ugyanis megtámadák a Fregesia de Penhát (penhai plébániát). Támadásuk oly villámszerű volt, hogy mire az őket aztán visszaverő fegyveres nemzetőrség a helyszínére érkezett, már sokat lemészároltak, és a legrettenetesebb pusztitást vitték véghez.

További támadásaik ellen a nemzetőrség folytonosan örködve a kormánytól sietett segílyt kérni, s pár nap múlva az expeditio mintegy 300 vidéki kirendelt nemzetőr, és 32

tartományi állandó rendőr (policia permanente) egy ügyes rabszolga kalauzsága alatt, ki egykor mint szökevény ez erdőkben éldegélt, megindult a bogrék e vidéket nyugtalanító törzsenek felkeresésére.

A rendőrök lovaikat hátra hagyták. Az expeditio minden tagja 10 napra való mandioca lisztet, szárított húst és cachast vitt magával.

Az erdő gúzszerűleg, össze vissza nőtt ágai és indái közt másképp nem haladhatva, a legelől menőnek ki minden félórában az utána közvetlenül jövő által felváltatott, sokszor vadászásával kellett gyalog utat vágni. Ha folyóhoz érkeztek, az egész menet oszlopnak kettésével kellett átevezni a magukkal vitt három kis könnyű csolnokon, — az ily átkeléssel fél napot is elveszítve.

Estére mindig sátort ütöttek, de tüzet rakni nem volt szabad, nehogy az által magukat elárulják. Ép úgy nem volt szabad semmi nemű vadra löni, vagy csak hangosan is beszélni.

A nemzetőrök nagyobb része rövid időn

megelégette az út fáradalmaival és kellemetlenségeit. Éjjel tüzet nem rakhatva, arcuk, nyakok, testök csupa seb és daganat lőn a mosquido rajok csipéseitől, lábak pedig részint a lehullott bambusz tövisektől s más szúrós növényektől vérzett, ruháik a szúrós ágak által elszaggatva, és testök összevissza karmolva sebezve, — az expeditiótól elmaradtak s azon úton melyen jöttek, visszatértek.

Csak is a rendőrség és 24 elszántabb nemzetőr folytatta a mind inkább nehezebbé vált menetet.

A negyedik nap déltájban az elől menő rabszolga a csapatvezérnek jelenté, hogy közel vannak azon helyhez, hol a bogrék egy óriás figueira fa alatt tanyáznak szoktak, s ajánlá hogy a csapat egy sűrű helyen húzza meg magát addig, míg ő az oda nem messze levő kis erdő-tisztást, hol a figueira van, megtekinti.

Jó félóra mulva azon hirrel tért vissza, hogy a bogrék, férfiak, nők s gyermekek — mintegy kétszázan — a nagy fa közelében déli pihenésöket tartják és hogy egy kutyát is ész-

revett, melyet Penha plébániából vittek magukkal. Az első terv az volt, hogy a kis erdőnyílás körülvéttetik, és így a meglepett tupinambák élve elfogatnak.

Ez azonban kivihetlen volt.

Az 56 emberre leolvadt expeditio vezére ugyanis nem sokára belátta, hogy ily kevés emberrel bajos kétszázat hermetice körülvenni, úgy hogy azok e gyenge gyűrűt, hol nekik tetszik keresztül ne törjék, sőt vitézeinek hősiességébe vetett bizalma daczára sem feledkezhetett meg azon körülményről, hogy a merész ügyes és óriás erejű bogrék, ha csak sejtik is, hogy ők többen vannak, egyenkint marczangolják szét a lánczba feloszlott lövészeket, kik közeli harcban az erdő indái által akadályozva, jelentékeny hátrányban lennének a majom mozgékonyságú indiánokkal szemben, s szuronyaiknak ugyancsak kevés hasznát vehetnék saját védelmökre.

Nem volt tehát egyéb választás mint vagy esúfosan visszavonulni, mit tenni nem akartak, vagy legalább becsület okáért sortüzet adni.

Az erdő széléhez érkezte, a hosszú sorban

egymás után egyenkint jövő emberek közelre zárákoltak, s egy jelre a menet beállítatva jobbra-balra a sűrűből kibontakozni kezdtek, hogy így aztán vonalból adandó sortüzzel lehessék meg az alvó csoportot.

Azonban ez sem volt oly könnyen kivihető.

Ugyanis a lövészeknek nagy része sehogy se tudott az indákon keresztül gyorsan utat törni. Vadászskéseikkel az útjokat gátoló ágakat vagdalni kezdék, ámde ez zaj nélkül nem történhetett. A csörtetés közben kutyaugatás hallatszott, s arra mindjárt iszonyú lárma és kapkodás a déli heverésökből felriasztott indiánok közt. A vad orditozások közül e kiáltást tisztán kilehetett venni „Bogre! Bogre! ba-bu!“, mely utóbbi szótagok hihetőleg puskát-lövést jelentenek.

A tervezett sortűz tehát meghiusult, mert még egy harmada sem érkezett az erdő szélére a lövészeknek, s mikor az első pár puska lövés hallatszott, a bogrék, kik nagyobb erő által hívék magokat meglepetve, már az erdő beláthatatlan rengetegében tűntek el, hagyván hült helyöket mintha csak elfújták volna őket.

Ilyenkor ugyanis e vadak azon taktikával élnek, hogy mint megriasztott csirkék minden irányban szerte széjjel futnak, iparkodva a sűrűben egyelőre elrejtőzni, később aztán biztos helyen újra összegyülekezve. Meglepetésök oly nagy volt, hogy nyilaikat se vitték mind magukkal, csak is maguk és gyermekeik megmentésére gondolva.

Hogy azonban az expeditio gyengeségének gyanuja bennök fel ne ébredjen, a portugálok jónak látták sűrűen lövöldözni, így a sok durrogatás által az első perczben megriadtakat hasznos távolban tartva.

Az expeditio a tanya-helyen majd száz kisebb nagyobb nyilat, néhány kosarat, veres bogyczó füzért és egy fabélből készült inget talált, e zsákmánynyal pár nap múlva Itajahyba érkezve, honnan aztán az Santa Catarinába vitetett a tartományi kormányzósághoz.

A fabél ing mutatá, hogy a tupinambák közt cacico is volt. Az ing szegélye veres selyem és fekete közönséges czérnával volt felczifrázva, melyet valamely gyarmatból vittek

el, miután sem a selymet, sem a lent nem ismerik, és fonalaikat csak is fabélből készítik.

Néhány elorzott balta, kés s más apróbb vasszerszám szintén a talált tárgyak közt volt.

„Santissimo sacramento Villa de Itajahy“. A „Dom“ok. Itajahy kereskedelme. Átúsztatás a folyamokon. Olcsó lovak. Azok élelmezése és tartása. A brazíliaiak nyerge és egyéb lószerszámaik. A nők és gyermekek utazása lóháton.

Azonban hagyjuk a bogréket őserdőikben, s folytassuk utunkat az Itajahy folyamon.

Mielőtt tovább haladtunk volna, kikötöttünk a folyam jobb partján fekvő Itajahy város előtt, tulajdonképi nevén: Santissimo sacramento villa de Itajahy.

A portugálok különösen szeretik a hosszú neveket, városoknál úgy mint személyeknél, s brazíliai ivadékaik erősen használják a vezetőnév előtti „de“ szócskát, pedig csak igen kevés nemes család van, melynek tagjai magukat a „Dom“ czimmal különböztetik meg

a pór eredetüektől. Daczára ennek, ez utóbbiak mégis szélteben használják a bitorlott „de“ praedicatum jelzöt. Azon hősök ivadékai, kik az ouriquei csatatéren, Dom Henriquez Alfonsót mint Portugál első fejedelmét a királyi méltóságra emelék vala — (kinek atyja a spanyol Tereza herczegnő férje, a hagyomány szerint mint azt Camoes is emliti, egy Árpád-házbeli király második fia volt, s nejével hozományul a leoni királyságot kapta, melyet ugyan még elébb a móroktól kelle visszahódítani) — Braziliában már csak igen kevés család által vannak képviselve, pedig csupán ezeket illeti a „Dom“ czim, mint a kik még azon „Dom“-oknak egyenes származottjai, kik a Leon-Portugál királyság alapítói voltak.

Itajahy város, mely a hasonnevű kerületnek székhelye, ezelőtt csak mintegy 30 évvel épült s ma már közel 3500 lakossal bir.

Kéménynélküli házai többnyire fából építvék, s nagyon elszórvák.

A város kereskedelme, daczára annak, hogy a folyam torkolatán az áthajózás nem kis nehézségekkel jár, napról napra jobban

emelkedik. Kiviteli czikkei: kitűnő építészeti fák, deszkák és nyers termények mint szintén czukor, kávé, mandioca, dohány, bőrök és száritott hal.

A hajók sűrűn vitorláznak Rio de Janeiro és Itajahy közt, sőt olykor Európából is érkeznek hajók, leginkább Hamburgból. A német kikötőkből jövő két három árboczos hajók egyszersmind azon németországi gyarmatosokat szállítják ide, kik Brusque vagy Blumenau német gyarmatban szándékoznak megtelepedni, mely utóbbiba azok Itajahyból többnyire kisebb hajókon vagy csolnakokon szállítatnak.

A folyam másik partjával a közlekedés igen élénk, habár azon kezdetleges módon történik, mint Brazilia legtöbb vidékein t. i. az emberek csolnakon, az állatok usztatva.

Itt, valamint az egész santa catarinai tartományban, szekérről és kocsiról szó sincs.

Az őserdőn keresztül többnyire a tengerparttal párhuzamosan keskeny út (pica da) van vágva, melyen csakis gyaloglók és lovasok utazhatnak. Híd e vidéken sehol sincs. Min-

den nagyobb folyó átjárásánál két három csolnak tartatik készen. Erről és a szükséges csolnakosokról, az illető község tartozik gondoskodni. Egy ember átszállításáért 2, egy ló átúsztatásáért pedig 4 ventimet kell fizetni. Egy öt-hat öles vékony kötelet minden lovas a nyereg mellé köt, s ha valamely folyóhoz ér, legyen bár az olyan mint a Tisza, vagy a Duna, a nyeret a csolnakba teszi, maga pedig annak aljára kuporodva s lovát a kötélen húzva, azt a csolnak után úsztatja. Ez itt a folyam átkelések egyedüli módja. Ha az utas lova netalán a vízbe fúl, azzal legfőlebb 8—10 frtot veszített, mert a túlsó parton azonnal más lovat vehet.

Dél Braziliában e század elején egy ló közép ára két három forint volt, egy ököré egy két forint, különösen Rio Grande tartományban. Most már mindinkább felmegy az ára a ló és szarvasmarhának.

A santa catarinai tengerszoroson át egyszer jó tíz perczig úsztatam így lovamat, úgy hogy a szegény pára bár a Délamerikában leg-hiresebb coritibai fajból való volt, már úzás

közben bukdosni kezdett, s csak kevésbe múlt, hogy el nem merült. Alig birtam a mindinkább feszülő kötelet tartani, mígnem közeledve a parthoz a ló érezte, hogy lába földet ér, s elfogyó erejének végmegfeszítésével még pár ugrást téve, a partra vergődött, hol azonnal lefeküdt, s oly kimerült volt, hogy azt hívéim, soha többé fel nem kél. Siettem köpenyemmel betakarni, hogy megne hűljön, bár ez szükségtelen elővigyázat volt, miután oly meleg víztől, mint a santa catarinai tengervíz, meg sem hűlhetett. Szegény állatnak jó félóra kellett míg erejét lassankint visszanyerte.

A santa catarinai lovak szinte a híres coritibai fajhoz tartoznak; közép nagyságúak, nyúlánk természetűek, kitartók és a sziklás hegyi kapaszkodókon majdnem oly biztos lépésűek, mint az öszvérek.

A ló nemesítést igen előmozditja azon körülmény, hogy a nép majdnem minden vasárnap délután a legkisebb városban is versenyfutásokat rendez.

Mi a lótápot illeti, az itt egészen más, mint Rio Grandéban, miután itt úgy szólván

semmi legelő és rét nincs. Nagy fáradsággal kell az erdő széléről az úgynevezett capim (magas vad muhar nem) füvet, sőt gyakran ennek hiányában a kisebb csemeték zsenge ágait a lovak számára lesarlózni, majd azokat felváltva ezukornáddal, mandioca liszttel, de főleg kukoriczával abrakolni, mivel szénának, zabnak híre sincs.

A lovak éjjel nappal, szép időben mint zivatarban a szabad ég alatt vannak. Istállót sehol se építenek, hanem éjszakára a lovakat a corrales-be zárják, mely nem egyéb, mint a község mellett czölöpökkel vagy deszkákkal körülkerített téres hely, s csak arra szolgál, hogy a lovak éjjel el ne barangoljanak.

A brazíliaik nyerge tökéletesen az mint a magyar alföldi bunda nyereg, azon különbséggel, hogy a lekötő heveder másfél arasz széles, s azt csak igen gyengén szoritják meg, mi a lónak nagy könnyebbségére szolgál, a nélkül hogy a gyenge lecsatolás miatt a nyereg ingadoznék, miután azt a farkszíj is tartja, mely épen úgy van alkalmazva, mint mi nálunk a hámos lovaknál.

Kengyel vasuk, mit túlságos hosszúra eresztenek meg, oly kicsi, hogy abba csakis a láb hegye fér be. Kantárszáruk rendkívül hosszú, minthogy ez nálok a kötőféket is pótolja. A lovas ugyanis, ha bárhol is leszáll, csak a kantárszárát előre húzza, s azt valami karó vagy faághoz akasztja, s legfeljebb ha sokáig kell valahol időznie, csatolja ki a zablát is.

A nők majdnem csak annyit s oly kitűnően lovagolnak, mint a férfiak, még pedig nem csak a múlovaglást különös szorgalommal tanuló delnők, de a legszegényebb sorsú gyarmatos leány is. Miután utazni csak is lóháton lehet, a lovaglást már szükségből is kivétel nélkül mindenkinek meg kell tanulnia.

Fiú mint lány gyermekek, már 5—6 éves korukban meglepő bátorsággal s ügyességgel ülnek meg a lovat és nem egyszer kísérik szüleiket több napig tartó útra is.

Érdekes látványt nyújt az ily utazó család, hol férj, feleség néha csecsemővel ölében, a fiu és leány gyermekek, a nagyapa és nagy mama, karavánszerűleg mind lóháton utaznak.

Tovább csolnakázás az Itajahy folyamon. Vízi kigyók. Fatörzsek. Halak. Kis fajta crocodil. Vízi madarok. Fekete lúd. Rio Pequeno. A gözös bogár. Egy éj szabad éj alatt.

Itajahy városból a folyamon felfelé tovább haladtunk majd vitorlázva, majd evezve a szerint a mint azt a szél iránya és a folyam kanyarulatai megkivánták.

A városon felül a folyam mindkét partja sűrű bambusznáddal van benőve, melynek aljában számtalan vízi kigyó, teknős béka és vidra tartózkodik.

Közeledve csolnakunkkal a magas sással benőtt bambusz bokrokhoz, sokszor az evezővel csapkodtuk a csolnak mellett úszó kigyókat.

Óvatosan kellett gyakran kerülnünk a fo-

lyamon úszó nagy fatörzseket, melyeket a víz a hegyekből hozott magával.

Az Itajahy folyam partján lakó gyarmatos nép és az egész Itajahy város lakossága, tűzi fáját a folyamból fogja ki, s nem kényszerül az erdőben keresni száraz fát, miután a folyam a legkisebb áradásnál telve van nagy ramszok és ágakkal, melyeket aztán a víz a partra vet ki. Az áradat nem ritkán a legóriásabb czédrust is magával ragadja, s az ily elvénült fák a parton néhány nap alatt kiszáradva, a legjobb tűzi anyagot szolgáltatják.

A partot közvetlenül ellepő bambusz bokrokon túl, a vadon őserdő kezdődik, itt ott közel a parthoz egy gyarmattanya, vagy halászhely által megszakitva.

Az Itajahy folyam egyike a világ leghalásosabb folyamainak. Napszállat tájban a víz tükrén ezer meg ezer kisebb nagyobb hal veti fel magát játszva és viczkándoza, mi a víz folytonos gyűrűzését idézi elő.

Ilyenkor a két végű szigony vagy nagy hálóval történő halászat dúsan és gyorsan fizeti ki magát.

Legelterjedtebb hal itt a kitünő ízű, egy-
egész két lábnyi hosszú tainha.

Ebből a halászok néha annyit fognak,
hogy négyet ötöt lehet kapni a legkisebb pénz
nemért t. i. egy ventimért.

A sok fajta hal közt, miben az Itajahy
és mellékfolyói bővelkednek, említendő még a
temblador vagyis a berzerejú reszkető an-
golna, a falánk egy- egész másfél láb hosszú,
s nemcsak a halakat de még a vízi madara-
kat is nyíl sebességgel megtámadó piranha
és a pirarucu (Arapaima gigas.)

A hegyes sziklás vidéken folyó Itajahy
mentében nagyobb tavak nem levén, alligator
csak ritkán található, annak egy 4—5 lábnyi
kisebb, a sás és bambusz bokrok közt tanyázó
fajtáját kivéve, ez azonban sem erejére, sem
nagyságára nem oly veszedelmes, mint az ama-
zon vidéki 18—19 lábnyi hosszú jacarei.

Rendkívül gazdag e folyam vízi mada-
darokban is. A vízszíne felett folyvást min-
denféle kisebb nagyobb halászmadarak, több-
nyire fecskefarkuak seregelenek, melyeknek t. i.
farkok csak két egyenes vékony hosszú tollból

áll. A gémek és vadkaesák az Itajahy mentében mindenütt nagy számmal találhatók. Ez utóbbiaknak egy fajtája lúd nagyságú s néha az egész folyamot ellepi. A vízi madarak közt legkitünőbb húsa van a fekete bűvár lúdnak, mely seregestül száll a vízen úszó fatörzsekre, az azokat kísérő kisebb halakat kapkodva.

Napszállat tájban érkeztünk azon pontra, hol a Rio Pequeno (kis folyó) az Itajahyba folyik, hol messze elterjedő narancs, gyermekfej nagyságú gyümölcsöt termő citromfa, pálma, coccus, és banána ligetek, gazdag gyapot, kávé és cukor ültetvények közt néhány gyarmattanya, és egy nagyobb venda van, hol étel ital árultatik, egy nagy faszín pedig az utazó gyarmatosoknak hálóhelyül szolgál.

A faszín itt is tele levén bicho, fehér patkány, és más tisztátalan állatokkal, társaságunk egy része a vendába szállásolta be magát, én pedig a csolnakosok által a part ciprus bokrai mellett rakott tűzhez heveredtem, tudva hogy ahoz semmiféle kigyó vagy más alkalmazatlan állat nem közeledik és a füst a mosquidókat annyira mennyire távol tartja.

A vendából szárított húst és mandioca lisztet hoztam. Nyárspecsenye és piraó vacsorámat, még banána narancs és egy csésze matté theával egészítettem ki.

Este felé egy előttem még ismeretlen dolog igen meglepett. „Hallgasson csak, így szolék az öreg kormányoshoz, ki a tűz körül szivarozott, gőzhajó közeledik.“ E szavaimra ő furcsán mosolygott. S midőn én újra figyelmeztettem a gőzhajó fütyölésére, akkor mondá, hogy az nem gőzhajó, de egy bogár a tűz melletti bokorban, az ugynevezett insecto do vapor (gőzös bogár) mely esténkint tökéletesen oly hangot ad, hogy az ember megesküdnék, hogy valamely távolból közeledő gőzös fütyöl, pedig a kis bogár alig van néhány lépésnyire a hallgatótól.

Az éj gyönyörű volt. A csillagok a legtisztább fényben úsztak, és kivéve némely éjjeli állatnak a távolból hozzánk elhatott még előttem ismeretlen hangját, néhány a tűz körül vergődő nagy éji pillangót, a pálmalevelek rezgő susogását, a téglaszinű és kuvik nagyságú palma harkályt, mely este és hajnal-

féle a pálmafákon hallatja panaszos sivítást, mi sem háborítá azon megható éji csendet, mely e sötét erdő-rengeteg felett honol, csillagsugár lepellel vonva be a szunyadó ős természet álmát.

Reggel felé nagy csepekben hullott alá a harmat, úgy hogy ruhám csupa víz lett, s a lég egyszerre annyira meghűlt, hogy lehetetlen volt tovább aludni, hanem siettünk a tüzet feléleszteni.

Napfelkeltekor igen erős déli szél kezdett zúgni az őserdő fái felett, s a közelünkben levő narancs-liget fáinak aranyszínben játszó érettebb gyümölcseit mind a földre verte. Kilen cz óra tájban azonban e borongós szeles időt teljes szélcsend és meleg napfény váltotta fel.

Tovább utazás gyalog az Itajahy mentében. Baqueirok. Gyarmattanyák. Háziállatok. Egy kis fajta kecske. Sertés tenyésztés. Margarida. Dohány ültetvények. Czukornád művelés. A czukor házi készítése. Melissa. Cachas. A trigonocephalus, és a veszedelmes jararaca kígyó.

Fekete kávé és piraó reggelinket elköltve, a további utazásra kelle gondolnunk. A santa catarinai ladik innen visszatért, s itt már csak egy kisebb montaria, vagyis vékony hosszú sebes járású folyam-csolnak állott rendelkezésünkre, bennünket Blumenába szállítandó.

Rio Pequenótól Blumenauig, a folyammal párhuzamosan jó széles gyalogút vezet az erdősegen keresztül; a gyalogút mentében többnyire az Itajahy partján elszórtan, egyes gyarmatházak és ültetvények vannak.

Én tehát negyed magammal ez utat vá-

lasztottam annyival is inkább, mivel mindnyájan csak igen szorulva fértünk volna a csolnakban, és mert gyalog sokkal hamarább érkezhetünk Blumenaubá, mint a folyam kanyarulatait követni kénytelen csolnakon. Málhánkat a csolnakban hagyva, és fegyvereinket magunkhoz véve a picádán sebes gyaloglással megindulánk.

Útunk majd dombblejtőkön, majd sziklás hegyoldalon, majd lapályos helyeken vezetett.

Időnkint egy-egy gyarmattanyához érkeztünk, melynek udvara e vidéken többnyire karrókkal, vagy szúrós vad ananász eleven sövénynyel van bekerítve, hogy a házi állatokat könnyebben meglehessen őrizni, s csak néhol látni egy kisebb terjedelmű legelőt az erdőirtásban, hol a szomszédos gazdák barmaikat a közösen fizetett baqueiro (barompásztor) őrizetére bizzák.

A szarvasmarha e vidéken kitűnő szépségű, s nyulánk termete, verhenyes színére és nagyságára nézve igen hasonlít a siciliai szép fajú szarvasmarhához, csak hogy még nagyobb és szarvai egyenesebbek. Korántsem oly ele-

ven és mozgékony azonban mint a magyarországi tulok.

Általában véve az itteni házi állatok sokkal szelidebbek mint Európában. Néha egy hatalmas növésű bika (ökröt nem is tartanak, miután az, az e vidéken úzótt mezei gazdálkodáshoz nem szükséges) az uton keresztül feködt, s felé közeledtünkör meg sem mozdútt, míg valami letört ággal fekvő helyéből fel nem vertük, a mikor aztán a gyalog úton mint valami jámbor bárány tovább lépdelt előttünk, míg oly helyre nem ért, hol az út szélesebb lévén, kissé oldalra kitérhetett.

Ép ily szelidek az itteni fakó színű kutyák is. Ha a házhoz közelit valaki nem is igen ugatnak, csak egyet vonítva, beszaladnak a házba.

Annak okát, hogy itt az állatok általában véve oly túlságosan szelidek, sőt lusták, sokan és talán nem ok nélkül a túlságosan nedves éghajlatnak tulajdonítják, melynek az állatok idegzetére tagadhatlan nem kis befolyása van.

Még minden házi állatok közt legélénkebb itt, egy zömök s főleg Itajahy város környé-

kén igen elterjedt kis fajta kecske. Ez állatocskák rendkívüli virgoncságát valódi mulatság nézni, — folytonosan ugrándoznak s a kuvasz kutyákat nem egyszer egész dühvel megkergetik. Egyébként e törpe kecskék igen házias állatok. Csak egy cső kukoriczát, vagy egy marok mandiocalisztet kell nekik mutatni, s négy-öt száz lépésnyiről vidám ugrándozással és comicus bőgicséléssel rohannak az emberhez, két lábon várva a nekik szánt táplálékot. A mint ragaszkodnak azonban az emberekhez, épúgy haragszanak a kutyákra, s jaj azon kuvasznak, melyet közre fogniok sikerül.

Juhot igen keveset tartanak az itteni gyarmatosok, részint mert nagy a legelő hiány, részint mert a juh itt igen sokféle betegségeknek van alávetve.

A sertéseket czölöphöz kötve hizlalják a széles levelű, s különösen e czélra ültetett margarida burgonya fajta növény gyökerei és törzsökével. Ezen tápláléktól az itteni kis fekete fajta sertés igen hamar hízik, húsa azonban kissé édeses, és szalonnája igen lágy lesz.

Gyönyörűek az itteni kávé és dohány ül-

tetvények, bár a dohány nem oly erős mint az észak-brazíliai, miután többnyire homokos földre ültetik. Levelei azonban rendkívül nagyra nőnek.

E vidék legnagyobb áldása, ellenmondatlanul az itt két- egész harmadfél öl magasra és két három újni vastagra is megnövő czukornád.

A czukornád ültetése azon előnnyel bír, hogy mind homok, mind agyag földben egyképen megterem, néha egy évben kétszer is ültethető, semmi különös megmívelést nem igényel, s a mint egy darab erdő kiirtatik, azonnal termesztethető. Az irtásföldön maradt tókék, és el nem égett vastag fák növényét nem gátolják, mint sok más a talaj teljes kitisztítása nélkül nem tenyésző növénynél.

A czukor ültetmény nem fizet ugyan egyszerre annyit mint a kávé, de átlagban véve még jövedelmezőbb, mert a termés semmi elemi csapásnak nincs kitéve, legfőlebb a sáskák pusztításának, melyek azonban csak minden 6-ik 7-ik évben lepik el az ültetményeket.

A czukornád, ha egyszer elültetik, többé

semmi gondot nem igényel. Öt-hat hónap mulva learattatván, kévékbe köttetik. Egy hosszú (2—2¹/₂ öles kévét, két-három rövidebbre kell vágni, hogy könnyebben a sajtó alá lehessen illeszteni. A kévékből kisajtott kellemes zamatú czukorlevet az üstben mindaddig főzik, míg a vízrészek teljesen el nem párolognak, s a czukor sárga por alakjában az üst fenekére le nem ülepedett. Midőn a lé a legerősebben forr, habját külön edénybe szedik, e leszedett hab megszűrűdve, a legjobb zamatú melissát (czukor-méz) adja, mely fris állapotjában a legtisztább szín-mézzel bátran versenyezhet. A legfinomabb doce sütemények, és a hires coccus, mango, és guyaba befőzöttek melissával készítettnek. Az erős chahas ital a már kisajtott nádkévékből főzetik.

Óvakodva kellett járnunk a sűrű czukor ültetvények közt, mert az igen kedvelt tartózkodási helye egy barnás-szürke sárgásba játszó mérges kigyónak (*trigonocephalus lachesis*), melynek csípése kikerülhetlen halált okoz.

Fegyverünkön kívül még mindenikünk botot is vitt magával, hogy az olykor majdnem

lábunk előtt csúszkáló kigyók ellen magunkat közvetlenül is védhessük.

A gyalogúton sokkal jobban kell a kigyókra vigyázni, mint az erdő legsűrűbb helyén is, mivel azok elhagyva árnyas rejtekeiket oda sietnek a napfényre sűtkérezni.

Majd egy gyönyörű színezetű korall kigyó fekszik a napfényes gyalogúton keresztül, majd egy vékony kis rövid fekete vékony jararac a szedi gyűrűbe tagjait, hogy a hozzá közelgőre vethesse magát. Ez itt minden kigyók közt a legveszedelmesebb. Csípése két percz alatt biztos halált okoz, ha csak a sebzett rész azonnal le nem vágatik, vagy tüzzel ki nem sűttetik. A gyarmatosok mihelyt jararacát látnak, mely szerencsére folytonos mozgásáról könnyen észrevehető, azonnal rá lőnek, s ha csak a fojtás egy darabkája érinti, tüstént élettelenül nyúlik el, miután a puskapornak legkisebb részecskéje is halálos méreg gyanánt hat reá.

Az úton sütkérező óriás kigyó.

Óriás kigyót egész utazásom alatt csak egyszer láttam. Egy napfényes délelőtt ugyanis néhányan Rio Pequeno felé lovagoltunk. Én egy igen szép fehér öszvéren ültém s néhány lépésnyire a többieket megelőztem. A 3—4 lábnyi széles gyalogúton üggetve, egyszerre hátam megett a kiáltást hallom „guarda guarda a gibo a (vigyázzon, vigyázzon az óriás kigyó.) E szavakra a földre tekinték.

A gyalogúton keresztben fekvő egy gyönyörű szinezetű, de borzadalmas kinézetű boa constrictort láttam elnyújtózva, mintha életelen lett volna. A napon sütkérezett, s szögletes fejét csak lustán hintáza jobbra balra a föld felett, míg gránit szemei rémtüzet lövelének. A gyalogúton a kigyónak csak egy része

volt, testének többi hosszúsága a bokrok aljában mozgott, ha ugyan jobbra balra való lomha hajlongása, mozgásnak nevezhető, 20—25 lábnyi hosszúságban majd barna hátát, majd sárgás oldalát fekete foltjaival, majd ezüst színű pettyes felpuffadt gyomrát láttatá.

Azon perczen, midőn a kiáltást hallottam, az öszvér természeti okos ösztönénél fogva óvatosan felemelte lábát, s szépen keresztül lépdelt rajta, vigyázva nehogy lábával a szörnyek e királyának testét érintse.

Az utánam lovaglók jobb oldalra kerültek ki a kigyót, s alig tudtak a bokrok közül kibontakozni. Egyikünknek se jutott eszébe a rémállatot lövöldözéssel felingerelni, hanem mindnyájan vágtatva nyargalánk odább, bár megvoltunk győződve, hogy az óriás kigyó még nem rég elnyelt prédájától oly puffadt állapotban van, hogy még két-három napig is emésztési nyugalmas heverését folytatandja.

A portugálok a kigyó gyűrűinek feszüléséről és gyomrának puffadtságáról, valamint hintálózó mozgásáról megismerék, hogy mintegy nyolcz-kilencz napja nyelhetett el valami

martalékot, s emésztési dermedtségéből csak most kezd kissé felelevenedni, s bár még a mellette elhaladókat nem támadja meg, de ingerelni mégis veszedelmes lehetne.

Mint a benszülött braziliaiak beszélik, az óriás kigyó megkövesítő rémtekintetét a legbátrabb állat sem bírja kiállani, s mintha galván folyam járná át idegeit, se előre, se hátra nem mer mozdúlni. Tűz szemsugaraival az erdők vadjait, még a tigrist sem véve ki mintegy a földhöz szegezi, — midőn prédáját úzi, gyűrűit hirtelen össze kapva, mint szemtanúk mondják, 4—5 ölnyire veti magát áldozatja után, s arról, miután azt gyűrűi közt összezúzta, letekerőzik, otthagyja, maga a legközelebbi bokorhoz csúszik, melynek valamely vastagabb ágát farkával kétszer-háromszor körül fonja. Ekkor ezen támaszpontból megölt prédája felé kinyúlik, s azt szájába fogva kissé közelebb húzza, s nyáltömeggel bevonva megkezdí nagy erőlködéssel járó elnyelési műtétét, melyet bevégezve farkát a bokorról letekergeti, s élettelenül elnyúlva az emésztés passivitásának zsibbatag álmába esik, s moz-

dulatlanságából csak a kilenczedik tizedik nap kezd felocsódni, de még két hétig is csak lomha mozgásban nyilvánul lassankint ébredő életereje.

A taboleiro erdő. Nagy liliomok. A kigyókat leső Caoha. Cararacai madarak. Tanagres. Uraponga. Deliczék (colibrík.) Vad ananász. Majmok. Majomsült. A meglőtt majom és kicsinyje Guyaba és figueira gyümölcs. A capucinus majom.

A Rio Pequenótól északra fekvő cukor ültetményeken túl, a vidék szépségét igen emeli a változatosság; majd egy *taboleiro* vagyis lapályos ritkább erdőrészen haladtunk keresztül, hol az óriás nagyságú fehér és kék liliom tömött bokrai a fák alját egészen ellepik, s felséges illatárral fűszerezik a levegőt, majd a völgyek hajlésaiban a *serrado* (tömött erdő) sűrű facsoportjainak sötét homályiban folytattuk útunkat, hol a yatai pálma, és guyaba fák tetején néha meg meg szállalt a picádán csúszkáló kigyókra leskelődő *caoha*, oly kü-

lönös hangon, mintha a távolban valami ember kiáltott volna. Máskor ismét egy-egy fordulónál egy csapat kék és veres tollú cararacai repült el lármásan előttünk, — majd a bibor színű tanagres száldosott gyorsan egyik ágról a másikra.

Sokszor tévedésbe hozott bennünket az uraponga. Éles hangját néha a távolból hallottuk, s azt hívénk, hogy egészen közelünkben van valamely magas fán, — máskor pedig, midőn valóban közelünkben volt, azt hívénk hogy igen messze van. E csalódásnak sajátságos oka abban rejlik, hogy az uraponga hangja azon oldalra, a melyre a madár fordul igen erősen hangzik, míg ellenben visszafelé alig hallatszik.

Az itt úgyszólván minden lépten nyomon található hús forrásoknál az ananász virágaira és a bibor ardisia kelyhére néha majdnem csapatostól száldogáltak a sebes röptükben gyémánt és smaragd színben tündöklő deliczék (colibri.) A vadananász gyümölcse fehérebb és nem oly túlságosan édes mint a kerti ananá-

szé, de ízre azzal vetélkedik, s zamatja igen kellemes.

A majmok kedvelt tartózkodási helye szintén a serradó erdő. A magas fák tetejéről ritkán jönnek le, hanem egyik fa ágairól a másikonak közellevő ágára vetik magukat, s folyvást az erdőt befedő terebélyeken tanyázva csak is néhány percze jönnek le a fáról, a legkisebb neszre ismét annak ágai közé menekülve.

Talán minden állatok közt legnehezebb majmot lőni. Mindig a legnagyobb és legterebélyesebb fákon tartózkodván, mihelyt embert lát közeledni, tüstént elrejtőzik.

Az ember bizonyosan tudja hogy fenn van a fán, de nem láthatja. A törzságak hajlásai között a fa odúin vagy annak nagyobb ágain bokrosan növő cactus csomók közt oly ügyesen elbúvik, hogy a legélesebb szem sem képes felfedezni, s rejtekéből mindaddig nem mozdul, míg a vadász a fától messze el nem távozott. Bár az *assado do macaco* (majomsült) ris és paprikával kitünő ételnek tartatik, mindazáltal a portugálok ez ártatlan

állatokra nem igen vadásznak, kivéven akkor, midőn kis majmot akarnak fogni, miután ez legkönnyebben az által éretik el, ha az anyát lelövik, vagy legalább megsebzik.

1865-ben a Santa Catarina és Itajahy között fekvő cambriui erdőben láttam ily módon egy kis majmot elfogni. Az anya-majom egy figueira fa tetején ült, s épen ölében tartotta kicsinyjét, midőn egy portugál gyarmatos meglőtte. A fáról a kicsinyvel együtt lezuhant, mely keserves nyöszörgést hallatott megsebzett anyja körül ugrándozva, ez pedig ömlő vérét mint egy második Julián markával hányta az ég felé, míg pár percz múlva megszűnt élni.

A majmoknak legkedvesebb eledelök a barack nagyságu, sárga, édeses, lágy s az itteni erdőkben igen bőven találató guyaba. A merre mentünk mindenütt a földön hevert e gyümölcs, mit a fáról a majmok vertek le. Azon kártékony természettel bírnak ugyanis, hogy tízszer annyi gyümölcsöt levernek, mint a mennyit megesznek, minek mégis azon jó oldala van, hogy nem kell a gyümölcsért a

fára mászni, mi a 18—20 öl magas guyaba és figueira fánál nagy feladat is volna.

Ez utóbbinak gyümölcse az olasz fügéhez hasonlít, csak hogy nem oly édes. Az itteni erdőkben sajátkép már azon gyümölcsből is meg lehetne élni, mit a majmok a fákról levernek.

Épen egy óriás figueirához közeledtünk, ls már messziről észrevettük hogy a fa tetejéről a gyümölcs ugyancsak potyog. A felső ágak sűrűen el voltak borítva cactus és az ezüst színű tilandsia fagyöszszel, melynek hosszú lelógó lágy szálaiból a lakosok párnákat szoktak készíteni.

A gyümölcs folytonos hullása által figyelmessé tétetve megállottunk, s a fa tetején a sűrű terebély és tilandsia közt pillanatra egy pár igen szép példány csuklyás kucsföd (*cebus capucinus*) majmot láttunk, midőn épen erősen dézmálta a figueira gyümölcsét.

Bár helyünkből nem mozdultunk, mégis mihamar észrevéteténk általok, s pár pillanat alatt oly ügyesen elrejtőztek, mintha ott se ettek volna. Alig egy perczre láthatánk még

az egyiknek feketés hajzattal benőtt fejét, és fehér szürke arczát barnás szakálával. Mihamar teljesen láthatlanná téve magát az óriási ágak és sűrű levelek közt.

Az aipim és talha gyökér-burgonya fajok. A nagy s veres bélű batata doce. A piroll madarak. A szép tollú Tucán.

Midőn a serrado erdőből kiértünk, a nap már hanyatló félben volt. A legközelebbi gyarmattanyához czukornád, kukoricza, mandioca, aipim és talha ültetmények közt közeledtünk.

Az aipim galagonya nagyságú bokor s 2—3 lábnyi hosszú fehér bélű 5—6 fontot nyomó gyökere, minden idáig ismert burgonyafajok közt a legizletesebb, és hasznosságára mint pótkenyér, a mandiocával vetélkedik. Egy nagyobb fajtája a talha, de ennek gyökere sokkal keményebb, és az abból készített ételek nehezebb emésztetűek.

Az aipim igen dúsan terem. Egy bokor alatt 6—8 gyökér is van s megmivelése igen

kevés munkát igényel. Gyökere meghámozva s egyszerűen vízbe megfőzve, igen ízletes és egészséges eledel, ezenkívül még többféle igen finom tészta neműt is készítenek belőle. A mandioca és az édes ízű gyökér burgonya fajok, egyik áldását képezik Brazília erdős vidékeinek.

Ép ily gazdagon terem itt a coccus nagyságú és veres bélű édes burgonya (batata doce), melynek azon sajátsága van, hogy megfőzve hetekig is eláll, sőt mindinkább édesebbé válik.

A gyarmattanya környékén legelésző tehének hátán sok pirollt láttunk szálldosni. A közeli fákról két ily madarat le is lőttünk, épen midőn nagy lármával a fáról lelógó hosszú zacskó alakú fészke körül repkedett.

Nemsokára ismét az erdőn keresztül vezetett útunk, s egy vizesés mellett a piros és fekete tollazatú és aránylag igen hosszú kampós csőrű tucán mélabús hangja vont a magára figyelmünket. A tucán, az új világ ezen egyik legszebb madara, mindig a legmagasabb fákra száll. Az őszi hónapokban (martius, aprilis,

május) igen meghízik, s ilyenkor húsa nagyon ízletes. Útközben hatot lelőttünk, s így már két napra is elvöltünk látva a legfinomabb vad-hússal.

Éji szállás egy gyarmattanyán. Fandangó táncz.

Még félnapi járásra voltunk Blumenautól, midőn az est leszállott. Kettőzött léptekkel siettünk tehát az épen legközelebb eső gyarmatházhoz.

A tulajdonos egy öreg holsteini német volt, kinek azonban gyermekei már jobban beszéltek portugálúl, mint németül. Alig hogy megérkeztünk, lódobogást hallánk, s nemsokára néhány portugál utas, ki Sao Joséból érkezett, az udvarba vágatott, szintén szállást kérve éjjelre.

Az öreg holsteini háza egyszersmind venda volt, mely bárkinek is 6 ventim fizetés mellett éji tanyául szolgált.

Thea, zuruma (dinnye káposzta) szárított capibari (vízi disznó) húsból és banánából álló vacsoránkat elköltve, még egy ideig jóízűn beszélgettünk a háznéppel és a sao joséi utasokkal, kik közül az egyik a nyereg kápán magával hozott violán néhány bahiai fandangóval villanyozá fel a csakhamar megbarátkozott társaságot. Az általános jókedvben magam is szívesen vállalkoztam egy fandangóra a germán eredetű házi gazda egyik csinos szőke leányával.

Éjfél lehetett, midőn a mulatságnak vége szakadt, s a sebes gyaloglástól fáradt levén, alig vártam hogy lefekhessem. A pálma gerendákból épített ház földtalaján, hol előbb fandangóztunk, csinos tánczosném braziliai szokás szerint előbb tüzet rakott, hogy a mozquidók és carapatók alvásunkat ne háborgassák. Az itteni gyarmatházak falai, többnyire ketté hasított és egymásra fektetett pálma gerendákból vannak összetákolva. Kémény nem levén, a füst a fedélzeten és a gerendák közti réseken megy ki.

A füst elűzte a mosquidókat s a szőke

Márta a szokott ágykészletet, vagyis a gyékényt és vékony takarókat a vendégek számára elrendezve jó éjt mondott, mi pedig fáradtak levén, álmra hajtánk fejünket.

Blumenau.

A városhely és gyarmat. A gyarmat alapítása és jelen viszonyai. A rabszolgotartás tilalma. Doctor Blumenau érdemei a gyarmatiügy előmozdítását illetőleg. Helyhatóság-Iskolák. Népeesség. Építészet. Kereskedelem. A helyiség vázlata.

Hajnalban mikor felébredtünk, az ügyes gyarmatos leány már készen volt fekete kávé reggelinkkel, s mi még napfelkölte előtt elindulánk.

Épen vasárnap levén, útközben igen sok lovassal és lovasnővel találkoztunk, kik a vidékről, a Blumenaun jóval innen fekvő kápolnához siettek isteni tiszteletre.

Délelőtti tizenegy órakor érkeztünk Blumenauba, mely mindössze, néhány részint fa részint téglából épült házból áll.

Ez csak is a szoros értelemben vett Blu-

menau, az úgynevezett városhely, — maga a gyarmat azonban, melynek nagyobb része még ki nem irtott őserdőkből áll, az Itajahy folyam mindkét oldalán, valamint a Rio Testo és Rio Benedicto mellékfolyók partjain, több négyszög mértföldnyi terjedelmű.

A gyarmat alapítója a braunschweigi származású Blumenau jogtudor, ezelőtt mintegy 19 évvel telepedett meg e rengeteg erdőségben, néhány rokona és barátjával.

A népesség, mely ma már 3000-hez közel jár, eleinte csak lassan lassan növekedett. — 1864-ben már néhány ezer hold volt kiirtva s részben megművelve, Blumenau gyarmat városi jogot nyert, s azon kiváltságban részesült, — hogy határában rabszolgát tartani nem szabad, nehogy az által a földművelés és a munka versenyét, egyes gazdagabb rabszolgatartó birtokosok gátolhassák.

Ott ugyanis, hol sok rabszolga tartatik, a szegényebb néposztály még napszámhoz sem juthat, mivel a munkaadó gazdagabb birtokosok minden dolgot rabszolgáikkal végeztetnek. Ez az oka annak, hogy Braziliában a

napszám aránylag a többi amerikai országokhoz képest rendkívül olcsó, — úgy hogy például a délamerikai köztársaságokban mint Bolivia, Equador vagy Peruban a napszám 4—8 frt, sőt több is; Braziliában 1, legfőlebb 1½ frt; de e csekély kereset is csak oly helyeken van biztosítva a szegény népnek, hol kevés vagy semmi rabszolga nincs. Ezért kötötte ki dr. Blumenau szerződésileg, hogy gyarmatának kerületében rabszolgákat tartani ne lehessen. Így legalább a Németországból megérkezettek mindjárt munkát kaphatnak, addig is, míg saját földjüket gyümölcsözővé tehetik.

A kormány a városhely közelében némi távolságra utakat és a nagyobb patakokon egy-két hidat is építtetett, úgy hogy a város környékén mintegy félórányi távolságig szeke-
rek is járhatnak. A kisebb hajók az Itajahy torkolatától egész a város alá jönnek, sőt a folyam már kisebb gőzösök által is bejárattott, s az Itajahy partján a város mellett áruemelő gép is állíttatott fel.

Dr. Blumenau ki az egész gyarmat terü-

letet mintegy tizennégyezer forintért vette a kormánytól örökáron, azt néhány év előtt miután már jó része meg volt mívelve, 200,000 frtért adta vissza, egyéb jogok közt kikötve magának élethosszig az igazgatói hivatalt 8000 frt évi fizetéssel, s ezenkívül fentartva magának örökjoggal néhány ezer holdat, melynek egy része már szintén meg van mívelve.

A gyarmat fejlődése főleg 1860. óta igen nagy haladást tett, mi legfőképp dr. Blumenaу érdeme, ki a közös anyagi és szellemi jólét előmozdításában fáradhatlan.

Az érkező gyarmatosokat mind tanácscsal mind tettel segíti. A szegényebbeknek a kormány által utalványozott előlegen felül, még saját magáéból is előlegez, ellátja őket a szükséges házi vetemény-magokkal, ültetménygyökerekkel, házi és mezei szerszámokkal, sőt ha épen szükséges, ruházattal is.

Ép ily kiváló gondot fordít a társulati szellem meghonosítására. E végből lövész-ének- zene és olvasó együletet alakított. Az esős évszakban s néha nyáron is színdarabo-

kat, bálákat, ünnepeket rendez, könyvtárról, hirlapokról gondoskodik, s háza valódi önzetlen vendégszeretettel mindenkinek nyitva áll, szóval mindent elkövet az egyesek mint a község jóléteért, s méltán a gyarmat atyjának neveztetik.

Blumenau részére a gyarmatosítás terén nyert érdeméért az 1867-iki világkiállításon 12 jutalom közül 100,000 frank íteltetett „a nép javának czélszerű gyarmatosítás, földművelés és az ipar emelése általi előmozdításaért.”

Jelenleg a gyarmat már rendes helyhatósági és választási jogokkal bír, legújabbán heti lap is jelenik meg, s a népnevelés mindinkább emelkedik. A gyarmat határában már két fi- és egy leány iskola is van.

A népesség növekedésére sok ideig gátlólag hatott azon körülmény, hogy Poroszország a kivándorlók elé különféle akadályokat gördített, melyeken azonban pár év előtt szerződésileg segítve lőn, s a gyarmatban porosz consulság is állitatott fel. A jelenlegi porosz

consul dr. Blumenau igen mívelt s köztiszteletben álló unokaöcscse.

A kereskedelem és ipar szintén kellő haladásnak örvend. A város-helyen pár igen jól berendezett bolt van, mely közvetlenül Hamburgból kapja áruit. Dr. Blumenau azt is közölte, hogy a gyarmatosok Hamburgig semmit sem fizetnek leveleikért, valamint saját elszállíttatásukért sem, egész Blumenauig.

A gyarmatosok közt sok mesterember lévén, az ipar mindinkább emelkedik, úgy hogy a külkereskedelmi czikkeken kívül majdnem mindent helyben ellehet készíteni.

Mi az építészetet illeti, a házak ugyan többnyire csak pálma gerendákból vannak összerakva, azonban a tégláégetés és a fűrészmalomok terjedni kezdvén, az építkezésbe is nagy javulás állott be. Idáig még ugyan alig van két ház tiszta téglából épülve, de már több háznak legalább alapja téglából készült, a falak pedig vegyest téglá és fából.

Blumenau város, az Itajahy tolyam egy nagyobb kanyarulatánál fekszik, minden oldalról kisebb nagyobb patakokkal és forrásokkal körülvé-

ve, melyek a legfelségesebb ivó vizet szolgáltatják. Északi részén magánosan álló kis hegy emelkedik, melynek tetejéről a gyarmat-igazgató coccus fái büszkén tekintenek a hegy lábánál folyó Itajahyra. A kis hegy háta megett kezdődnek a rengeteg őserdők, míg a város déli oldalán, az úgynevezett kis folyó banának és momao fák közt kigyózik, lapályos és szépen megmívelt térségen, hol különféle ültetmények díszlenek erdők és hegyektől környezetten. A nyugati oldalon a folyó mellett felfelé a hullámdad vidék mindinkább emelkedik, mígnem az utas sziklás hegyek közé jut, hol a Benedicto és Itajahy folyamok vízeséseinek tompa moraja hallatszik a beláthatatlan erdőségben.

Az e hegységen túlfekvő fensíkot csak is 1867-ben sikerült felfedezni.

*Beszállásolás. A fehér kigyó. Mosquidók. Varangyok.
Vándor-hangyák. A Tanajuras hangya.*

Blumenauban egyelőre az újonnan érkező gyarmatosok számára fából épített házba, mely ugyan félszernek is beillett, szállásoltuk be magunkat.

A mint a több bútornélküli szobára felosztott félszer ajtaját számunkra a gyarmatigazgatói titkár kinyitotta, egy 2 öl hosszú fehér kigyó csúszott ki onnan. A titkár a kigyót agyon verte, mit dr. Blumenau igen rossz néven vett. E fehér kigyó ugyanis teljesen ártalmatlan, sőt a leghasznosabb állatok egyike, miután az, az itt nagy számmal levő fehér patkányokat és varangyokat pusztítja.

A doctor által igen szívesen fogadtattunk,

egszersmind a kormány által engedélyezett előleget felvettük.

Társaságunk egy része a Doctorhoz szállásolt, én pedig néhányad magammal új faház lakásunk előtt tüzet rakva, a tucánok és pirollokból hatalmas paprikást készítettem, a pimenti nevű, som kicsiségű, de igen erős paprikával. Ezenkívül a Doctor egy üveg bordeaux-it, banánát és narancsot is küldött számunkra.

Szállásunkon nem levén semmi más butor, mint a deszkából készült magas fekvőhely, a mellettünk csörgedező kis forrás partjáról capim füvet sarlóztam. Ez volt derekaljat és madráczot helyettesítendő. E sűrű fűben igen sok kigyó tartózkodik, és sarlózás közben ugyancsak óvatosan kellett lépdelnem.

Bár a capim fűből jó puha ágyat készítettem magamnak, mégis úgyszólván egész éjjel a szemem se hunytam be. Midőn kissé elszunnyadtam, a patkányok kezdtek ugrándozni rajtam keresztül, aztán az alattam levő fűben is mozgott valami, mi képzelődésemet annyira felizgatá, hogy lehetetlen volt aludnom. Vagy hússzor gyertyát gyújtottam, ilyenkor egy két

patkány rohant ki a deszkák közt levő lyukakon, baráták futottak ki fű madráczomból, és a mosquidók és sancudók kegyetlenül összemartak.

El is határoztam, hogy másnap mindjárt a szomszédságban levő vendába szállásolom be magam, mit meg is tettem. Első éjjel azonban ott sem nyugodhattam, mert még el sem oltottam a gyertyát, már is a földre vetett gyékény-ágyam közelében oly undorító két nagy fehér varangyot pillantottam meg, hogy azonnal hideg veriték lepett el, s nem háltam volna a földön egész Braziliáért sem.

Gyékényemet a másik szobába vittem, s az asztal közepére teritettem. Jó darabig hallgattam még a sipka nagyságú fehér és barna színű varangyok csappogó ugrádozásait a szoba talajzatán. Tudva azonban hogy hozzám az asztalra még se ugorhatnak fel, az éj hátra levő részét nyugodtan töltém.

Másnap új szállásomon sajátosos tünevénynek voítam tanuja. A mint reggeli sétám után visszaérkezve a kerten keresztül a szobába akarok menni, a kert bokrai közt már

messziről egy hosszú fehér széles szalag formát vettem észre; miriád és miriád fehér hangya volt az, mint minden ízében mozgó oszlop, sietve a szoba felé. Szobánkat e vándor hangyáktól megmentendő, azok menet iránya felé tüzet raktam, mi aztán a hangyasereget a szoba ajtajától tiszteletes távolban tartá. Az utazó hangyák néha órányi hosszú mozgó oszlopot képeznek, s mindent mit útjukban találnak, felemésztenek. Ha valamely házba bejőnek, csak is tűzzel és füsttel lehet azokat kiűzni.

Szintén igen kellemetlen fajtája e vidéken a hangyáknak a kis fekete hangya, mely gyakran rútul összezsipdesi az embert. Az ültetvények pusztítója a nagy veres hangya, és a 7—9 láb magas 5—6 láb széles bolyt rakó *Tanajuras* vagy más néven *Sauva*. Fészkét puskaporral kell szétrobbantani, részint mert rendkívül szilárd alkotásu, részint mert ha kapával bontják szét, a hangyák ki nem irtatnak, sőt még pusztítóbbá válnak.

Ohajtván még az esős évszak beállta előtt legalább oly kis darabka erdőt kiirtani,

mely a legszükségesebb házi veteménynek és néhány kávéfácskának elültetésére elegendő,— a doctortól két embert kértem, kik a vidéket jól ismerik. Ezeket néhány hétre azonnal szolgálatomba is fogadtam.

Bevásárlás és elindulás az őserdőbe. A rio benedictói vizesés. Az őserdő növényzete. Az erdők legsűrűbbje.

Elindulásunk előtt a szükséges bevásárlásokat megtettem; lőkészletet, vadászkest, pár erős bakancsot, pokróczot, főző vasedényeket s egyéb legszükségesebb házi eszközöket, valamint az erdőirtáshoz szükséges szerszámokat.

Mindezt és pár hónapra való szárított húst, mandioca lisztet, sót, pimentit, szalonnát, cukrot, kávé, theát, cachast (rum helyett) egy erős lóra felrakva, dél tájban megindultunk az Itajahy folyam jobb partján felfelé vezető úton, mely előbb téresebb helyeken és sűrűbb ültetvények közt, később pedig mindinkább hegyes vidékeken vezetett.

A ló a sok mindenféle málhával igen meg-

levén terhelve, csak lassan haladhatánk. Az éjet egy útba eső gyarmattanyán töltöttük, s csak is másnap déltájban értük el a Rio Benedictót. E folyó néhol átgázolható, a fő átjárás pedig, hova a széles gyalogúton mentünk egy vizesésnél van, melynek tompa zúgását az erdő sűrűjén keresztül már messziről hallottuk.

Megérkezve e festői ponthoz, a természet csoda szépsége bűv álomkép gyanánt lepett meg.

A gyémánt tisztaságú alig 6—8 ölnyi széles folyó, itt egy szikla medenczébe terjed el, melyben folyása majdnem észrevehetlen. A medence alsó párkánya 3—4 lépés széles, s természetes híd gyanánt vonul keresztül a folyón.

Ez átjárás hosszában, mint a folyamon keresztül felállított neptuni örök, a vízből fekete kúp és tört oszlop alakú sziklák emelkednek ki, s közöttük az esés által fehér tájtékká váló vitztömegek az egy öllel lejjebb fekvő medenczébe rohannak. Némely kiálló nagyobb sziklán a mirtus örök zöldje mosolyog a habok moraja felett.

A két hegy közt levő vízesést minden oldalról óriás facsoportozatok veszik körül, ez elrejtett hely andalító bájait majdnem egész nap árnyékban tartva. A ták terebély-koronái a lágy szellő fuvallatában egymásfelé hajlongnak, s a sötétzöld lombozat levelei rezgő susogással játszanak a magasról lecsüngő inda kís csengetyű alakú virágaival. Mikor a szél erősebben hajlongtatja a fák koronáit, valószínű virágese hull alá, melyet aztán a fehér habok magukkal tova ragadnak.

A hosszú szálú inda s a fehér vereses és sárgás virágú *solandra grandiflora*, — a palmita, zamumeira, czédrus és a 100—110' magas *figueira* csoportozatok ágaira kapaszkodva, az erdőt valószínű virágmennyezettel vonja be; míg a fák roppant terjedelmű törzsei közt a szúrós *smilacaceák*, a *cucurbitaceák* messziről fénylő narancs-piros virágaikkal, a gyönyörű biborszínű *ardisiák* s a magas és sűrű liliombokrok nagy kék virágai mosolyognak a szemlélő felé, a tömött sötétzöld színű, széles majd sima majd reczés paraj levelű *tropicus* dudva fajok, s a másfél öles fű között.

Itt ott a nedves helyeken az ernyő levelű, mérges nedvű s erős illatú aroidák gyöngéd rózsaszínben játszó virága látszik, a nagy fejes torzsa alakú és csomagos virágú arum, colocasia, a gyógy-gyökerű kálmos (acorus), ambrosiana s más kontyvirágok társaságában.

A fák és virágok közt kis fajta zöldes és vereses méhek, szebbnél szebb lepék és pillangók, a kékes Menelaus, Laertes s Adonis szálldosnak ide oda, majd egy kis felhőhöz hasonló mosquidó raj emelkedik fel a folyam partján, majd egy pár Hesperia száll valamely fának oldalára, csupán két felső szárnyát emelve fel, majd szivárvány színben játszó deliczék zúgnak a napfényes légben a legközelebbi virág körül. Egy-két deliczére veréb göbecscsel lőttem is, azonban lehetetlen volt e piczi madarat a cactuszok közt megtalálni.

A folyamon szakadozott töltés gyanánt keresztül húzódó sziklapárkányon, csak nagy ügygyel-bajjal birtuk átvezetni tehervivő lovunkat, jobbról balról mellette menve, nehogy a sikamlós szikla lejtőn a medenczébe

essék, vagy épen a vízesésbe sodortassék. A párkány majdnem mindenütt kilátszik a vízből, de sok helyütt szúrós, gödrös és repedéses, ugyancsak résen kellett tehát állnunk, mikor a ló párszor meg-megsiklott, azonban mégis szerencsésen a túlpartra érkeztünk.

Itt már a vidék mindinkább a hegyes és sziklás tájék jellegét ölti magára, s mindinkább a braziliai kifejezéssel úgynevezett „matto carrasco“ vagyis az őserdők legsűrűbbjének részeibe érkeztünk.*)

A vízeséstől nyugat felé az Itajahy folyam jobb partján a széles gyalogút, hegyen völgyön és patakokon átvonulva, egész a gyarmat végső határáig vezet az erdőségen keresztül.

A lovat és málhát egyelőre egy a gyalogút mellett lakó gyarmatosnál hagytuk azon megbízással, hogy a lovat küldje vissza Blumenauba, s a málhát csak később hozza utánnunk,

---

*) A braziliaiak az őserdőt általában szűz-erdőnek („matto virgem“) nevezik. A „matto carrasco“ szóról szóra: „hóhér erdő.“

választandó tanyánkra; mi pedig a sziklás gyalogúton tovább mentünk.

Vadászattal nem akartuk az időt tölteni, mert sietnünk kellett, hogy még az nap ne csak a mivelendő földet kiválaszthassuk, de éji tanyánkat is berendezhessük.

A braziliai vadászat módja. Vadpulykák és vadtyukok. Inhambu. Foglyok. Kajdácok. A párja után búsongó zöld galamb. Pombinha. Jacubemben.

Mintegy két órai sebes gyaloglás után egy szelidebb hegylejtőre értünk, melyet ültetvényezésre mindnyájan igen alkalmas földtalajnak ismertünk fel.

Itt tehát útunkról az erdőbe tértünk, hogy azon keresztül az Itajahy folyam partjára juthassunk, mi ugyan az erdő roppant sűrűsége miatt nem kis feladat volt. Vadászskéseinkkel majdnem lépésről lépésre kellett utat vágni magunknak s az általunk ily módon készített új gyalogút mentében egyszersmind felismerhetőbb jelző gallyakat is raktunk keresztbe, hogy jövőre valamikép el ne tévedjünk. Ott pedig hol a gyarmati gyalogúttól az erdőbe

letértünk, két fiatal palmitát tettünk keresztbe, hogy a málha-hozó gyarmatos tudjon bennünket hol keresni.

Örömmel vettem észre, hogy új birtokomon egy nagyobb és néhány kisebb patak is folyik keresztül.

Bármennyire siettünk is, és bármennyire nem akartuk az időt vadászattal tölteni, mégis lehetetlen volt hogy pár lövést ne tegyünk.

Különösen gazdag e vidék a vadtyúk, fogoly és vadpulyka több nemeiben, melyek csapatostól futkároznak, a fák alatt a fűmagot szedegetve.

A vadásznak itt nem kell kereséssel fáradni, mint Europa erdőiben, csupán jó hallással bírnia. A gyalogúton csendesen haladva, nem szükség sem jobbra sem balra vizsgáldnia, sőt ezt nem is teheti, miután folyvást lába elé kell néznie, nehogy valamely az úton sűtkérező kigyóra hágjon.

Ha az erdő síri csendében jobbra vagy balra a legkisebb neszt hallja, meg kell állnia, mert biztos lehet, hogy ott 5—10 lépésnyire valami vad van, mely ha ő megmozdúl, azon-

nal tovább szalad, és végkép elrejtőzik, míg ha a vadász nem mozdúl, a szegény vad nem ismerve még a veszélyt, úgyszólván kedélyesen tekintget reá, s 8—10 lépésről hagyja magát agyon puffantani.

E vadászmodot híven követve néhány igen kövér és finom húsú macucót (fekete szürkés vadtyuk) egy pár, — minden brazíliai madarak közt legfinomabb húsú *in ham but* (*cripturus cireneus*) és foglyot lőttünk.

Az itt ott seregestől élő számtalan kisebb nagyobb madárfajok gyönyörű színezete és élénksége, kellemesen megvidámítja ez elrejtett helyek magányát. Több száz mindenféle színezetű kis madár repdes egyik fáról a másikra, a kopogó s visitó harkályok, a légy kapók több nemei, az élénk papagájok csoportjai, az ágról ágra repdeső nyugtalan zamumeirók, a gerle és galamb több fajtája, változatos és kedves látványt nyújtanak e homályos vadon közepette.

Egyik legkedvesebb madár ezek közt a fényes zöld színezetű nagy *pomba inseparavel* (elkülönözhetlen galamb.) Mindig kettő van együtt, s ha az egyiket a vadász lelövi

a másik nem repül tovább, ha kővel dobálják is, hanem leesett párja felett búsong. E pombák oly szépek és kedvesek, hogy mindig sajnáltam rájuk löni.

Még kedvesebbek a különféle színezetű és csapatostól ide oda száldosó pombin a kis galambfajok, melyek alig nagyobbak mint a sármány vagy seregély.

A patakhoz közeledve, az annak partján levő palmita ágán, a sűrűn keresztül egy nagy fekete tömeget láttunk himbálódni, de nem vehettük ki, hogy mi lehet. Utálatos rémhangjáról azonban felismertük mihamar, hogy jacubembem, vagyis a vadpulyka egy nagyobb fajtája. A lombzatokon keresztül célba vevém a csak homályosan mutatkozó fekete tömeget, s az a lövés után a patak partjára zuhant.

E három négy napra való finom pecsenyét vállunkra vetve, tovább folytattuk útunkat, s nem sokára az Itajahy folyam partjához érkeztünk.

A rancho (kunyhó) összeállítása. A fedő bambusz. Halászat. Az éj az őserdőben. Aguti nyúl. Éjjeli majmok. Lajhár. Onka. A saiba. Joao de Barros. Kajdács sült.

Tanyánkat azon ponttal szemközt választottuk, a hol a széles folyam egy pálmafás nagy sziget csúcsa által, két ágra osztatik.

A parthoz érkezve, fekete ludak, vad kacsák és bukdárok százai, a vizet szárnyaikkal verdesve repültek fel, s a túlsó part mellett nagy lármával ismét leszálltak.

Mindenek előtt néhány négyszög ölnyi tért siettünk kiirtani, hogy legyen hol egyelőre is ranchót készíteni.

Két kisebb figueira és két vékonyabb palmitát levágtunk, de azok nem dültek le mindjárt, mert a sűrű cipó (fekete inda) és né-

hány bambuszszál egy nagyobb fához mintegy oda kötözve tartották.

Le kellett tehát ezeket is vágni, mi nagy fáradság után megtörténvén, mind az öt fa hatalmas recsegéssel, ropogás és zugással dült a folyamba, lezuhanó ágaival a vizet magasra felcsapva.

Ekkor még a közeli bokrokat s egyéb csemetéket és dudvákat kellett eltisztitanunk, mit elvégezve az itt minden lépten-nyomon található fedő bambusz ágakból, melyeknek hosszúkás levelei szépen egymásra simulnak, gyékény forma fedelet késziténk, azt négy vékony, földbe szúrt rúdra feltettük, s nagy pálma leveleket rakva rá, ranchónk fél óra alatt készen volt.

Közelünkben száraz fát is találtunk, mit éjjelre rakásra összehordtunk, hogy a tüzet folyvást legyen mivel táplálni.

Pár horgot is hozván magunkkal, az első vetésre egy igen szép nagy tainhát fogtunk.

Az edények még meg nem érkezvén, a halat és jacubembemt csak is nyárson süthettük meg.

Minél inkább leszállott az est, annál inkább ostromoltatánk a mosquidók által, min azonban sikerült segítenünk. Oly hatalmas tüzet raktunk ugyanis, hogy a szúnyogok és mosquidók illő távolban maradtak tőlünk.

Éjjel majd egy bagoly repült el mellettünk, majd többféle denevér, kisebb éjjeli madarak, éjjeli pillangók és fénybogarak repdesték körül a tüzet, majd egy vidra eviczkélve mászott ki a folyamból a bokrok közé, de mihelyt megmozdultunk, megint visszament a vízbe. Olykor egy-egy ismeretlen madár siralmas hangja hangzott a távolból felénk, majd a közeli bokorban az a guti nyúl (*Dasyprocta*) csörtetett.

Különös érzés lepi meg az embert éjjel az ily őserdőben, hol minden növényyszál új előtte, hol a sűrűségből idáig még soha nem hallott csodálatos hangok vonják magukra figyelmét.

A két blumenauai embert nem győztem egész éjjel kérdezgetni, valahányszor valami neszt vagy hangot hallottam, hogy milyen állat vagy madár az?

Az éjjeli majmoknak lármás kergetőzése

a gallyakon, a lajhár kellemetlen nyújtott jajgatása, mintha segélyért kiáltana, az anta (*tapyrus americanus*) lomha csörtetése, a veádo öz szaggatott emberi hanghoz hasonló mako-gása, a mutum egyhangú mormolása, az onkatigris messze elhangzó nyihegő vonítása, igen kellemetlenül háborgatják az elszűnyadni akarót.

Virradatkor ellenben mintegy kárpótlásul a piczi saiba madár igen kedves csicsergése ébresztett fel. Ez a Joao de Barros-sal és pár rigó fajjal, e vidéken az egyedüli kellemes hangú éneklő madár.

A mint a felkelő nap első fénye a homályt némileg eloszlatá, a különféle fajta kajdácsok, főleg azonban a zöld periquitok, százan-kétszázan egy csoportban szálldostak egyik nagy fáról a másikra. Néhány ily zöld kajdácsot lelőttünk, a nélkül, hogy e végett kunyhónktól csak meg is mozdultunk volna.

A kajdácsot itt igen egyszerű módon fogják. A vadász ugyanis azt igen apró göbecscsel szárnyában megsebzí. A madárnak néhány nap alatt szárnysebe begyógyul, s nem sokára igen háziassá válik. Ez úgyszólván az

az egyedüli módja a kajdácsfogásnak, mivel fészket oly magas fák tetejére rakja az indák és cactusok közé, hogy sem meglátni sem oda felmászni nem lehet.

A Rio Benedictón innen lakó gyarmatos, reá bizott holminkkal korán reggel megérkezett, s az inhambu és perquitóból uj vasedényeinkben reggelire hatalmas sültet késziténk. A zöld kajdács különösen az őszi hónapokban igen kitűnő ízű. Iparkodtam is majdnem mindennap hármát-négyet lőni.

Erdőirtás. A siklós kígyó. Méhfészkek. Lesvadászat az óriás figueira aljában. Gubacspipa. Veado öz. Vad-disznó. Hangyász. Tapír. A palmita mint étel. Uistiti majmok.

Még az nap hozzá fogtunk a foucével (4—5' hosszú nyelhez erősített, görbe ágvagdaló kés) a bozótot, tövises bambuszt, füvet, dudvát, csemetéket, bokrokat, felfutó növényeket, szóval mindent eltisztítani a nagy fák alúl, hogy így azokhoz férni és azokat levágni lehessen.

Mindennap szorgalmasan dolgoztunk, s csak minden két hétben egyszer mentünk be ünnep- vagy vasárnap Blumenába.

Munka közben igen óvakodnunk kellett a jararaca (mond zsararaca), és a fekete és fehér gyűrűs, veres siklós kígyótól (elaps corallinus), melyre néha kevésbe mult, hogy rá nem hágtunk.

A levágott és elfürészelt nagyobb fák törzsökében igen gyakran méhfészket is találtunk, néha egy ilyenből majdnem egy — egész két iteze illatos lépes mézet szedtünk ki.

Az itteni különféle fajta méhek mind a fába rakják fészkeiket, többnyire igen kicsinyek, s közöttük némely család csak is egy féle virágból táplálkozik. A méz zamatjáról azonnal felismerni, hogy a méhecske minő virágból szedi leginkább édtápját? vad ananász, lilium, vanília, galathea, meliconia, marantha vagy bigóniából.

A levágott fából kiszedett mézet, mielőbb jól bezárt edénybe kell eltenni, és jól betakarni, ha csak az ember nem akar a méhek és különösen a darázsok ostromának kitéve lenni.

Időmet felváltva munka és vadászattal töltém.

Két szélesebb gyalogutat készítünk, mely a gyarmati fő gyalogúthoz vezetett, s egyszersmind a vadászatot is lehetővé tette.

A fáknak a föld felett magasan kiálló és ernyő alakban összehajló gyökerei közti helyek,

igen alkalmasak a lesvadászatra, főleg a reggeli és délutáni órákban.

A gyalogút mentében, tanyánktól mintegy 1500 lépésre levő sziklás emelkedésen, egy sudar növésű magas és terebélyes figueira fa volt, melynek nagyságra alig volt párja a közeli vidéken. Ez volt a legalkalmasabb les hely a nagyobb vadakra.

A fa törzsöke mintegy másfél öl széles lehetett. Gyökerei egymásfelé hajló vastag tábla alakban 3—4 öl magasságyira nőttek ki a föld felett, úgy hogy azok a fa aljában 5—6 embert kényelmesen befogadó kunyhót képezének. Közvetlenül a gyökerek mellett fakadt egy kis forrás, kövecses ágyában folydogálva a sziklák közt. A figueira ágai csak mintegy 16 öl magasságban kezdődtek. A forrás tövéből 3—4 hüvelyknyi vastag vizes bambusz nádszálak hajlottak a fa teteje felé, s a terebélyes ágakról mint hajékesség földig csüngött le a háromszorosan négyszeresen felfutó fekete cipóinda, tarka harangvirágaival.

E figueira, melynek alját a széles levelű

bromeliák és bokrok eltakarták, igen előnyös vadász-leshelyül szolgált.

A mohos gyökerek tövében, néha néha ugyan megkinoztak a mosquidók, s ugyancsak kellett füstölni bambusz száru erdei gubacspipámból, de türelmem ritkán maradt jutalmazatlanul.

A reggeli órákban néha 10—12 macucót, jacut, jacubembemt is lőttem e helyen. Néha egy pár félénk veádo őz közelített a forráshoz, majd néhány tajassu-féle vaddisznó (*Dicotyles*) rőfögve és fogait erősen csattogtatva rohant keresztül a hegyoldali bokrokon.

Egy délután épen egy megsebzett, s a gyaloguton tovább vánszorgott tamandua (hangyász) után törtem, midőn a hegyhajlásban folyó patak iszapjában az öles sásban, két anta (tapir) nehézkes járással csörtetett, követve mindenütt a patak folyását.

Golyóval tölteni nem volt időm, mert az anták engem észrevéve sebes szaladásnak eredtek. Csak közönséges futóval lőttem tehát az egyikre, s a patak partján néhány csepp vér jelezte, hogy találtam is, de e kis megsebzés

legkevésbé sem gyengítette el ez erős állatot. A lövés után a két tapir sebesen rohant a folyam felé, s szokásuk szerint néhányszor víz alá merülve, a túlpartra érkeztek, hol aztán csakhamar a sűrűben tűntek el szemeim elől.

Az anta húsa különben, mit később elég alkalmam volt enni, nem igen jó ízű, mert nagyon kemény, mája azonban a legkeresettebb ételek egyike, főleg a vizes pálma felső részének belével elkészítve, mely megpörköelve a legfinomabb szarvasgomba ízű.

A pálma-belet sokszor használtam megfőve kenyér helyett is, különösen ha mandioca lisztem elfogyott. A pálma tetejében, ott hol a levelek kezdődnek, 4—5 font ily ehető bél is van. Igen könnyű hozzájutni, miután a vizes pálma itt bárhol is található, s fája oly puha, hogy az egy-két fejszevágással lecsapható.

A palmafák igen kedvencz éjjeli tanyául szolgálnak a fehér fülű uistiti majmoknak; e kis állatok azonban ha valakit közeledni látnak, mindjárt a legközelebbi sűrűbb lombozatú fákra szöknek át.

Majom concert. Vadfogók. Jaguár fogás.

Legelterjedtebb majomfaj itt, a veres és a hosszú farkú fekete bógöncz (mycetes seniculus és mycetes niger.)

Mindig a legnagyobb fákon tanyáznak seregestül, néha hatvan—nyolczvanan is. A legöregebb, mint valami karmester a fa tetején ül, körötte a nagyobbak és lejjebb a kicsinyek egész hierarchicus rendben. Midőn így elhelyezkedtek, a legmagasabban ülő elnök-majom vastag hangjával jelt ad, az órahosszszant is eltartó hangversenyre.

Ekkor aztán az öregek a vastagjából, a kicsinyek a vékonyabbjából, legjobb tehetségök szerint oly rettenetes orditást visznek véghez, hogy ezen semmikép sem elragadó concert zugása, mértföldnyire is elhangzik az erdő sűrűiben.

Majd mindennap volt módomban, különösen ha a szél a gyülekezet felől fújt, ily böngöncz hangversenyt hallani, de csak ritkán sikerült azt közelebről is látni, mert a majmok mihelyt észrevették, hogy feljök közeledem, azonnal elhallgattak, és pár percz alatt a fa óriás ágai közt rejtőztek el, s takarva levén a sűrű orcheidák és cactus-fajok által, legfőlebb némelyiknek lehetett még látni a levelek közül kilógó hosszú farka végét.

Ilyenkor a majmok mindaddig nem mozdúlnak rejtekeikből, míg az ember kellő távolságra tovább nem megy, a mikor is concertjüket még dühösebben rákezdik.

Mielőtt ezen az őserdők jellegével foglalkozó fejezetet bevégezném, említést akarok még tenni a Mondeos nevű vadfogókról.

A mondeos a legelterjedtebb neme az itteni vadászeszközöknek, s készítése igen egyszerű.

Az erdön keresztül az ember tetszés szerinti hosszú, többnyire 5—6 száz lépésnyi gyalogutat vág, s azt az ágaktól megtisztítja. A gyalogút hosszában, 3—4 lábnyi magas sövényt

készít, mi semmi különös nehézséggel nem jár, miután egyszerűen az által eszközöltetik, hogy a gyalogút mentében levő kisebb bokrok és dudvák levágnak, sövényalakban egymásra rakatnak, s elegendő szilárdság végett kissé megtapostatnak. Az ekkép elkészített sövényen, minden 50—60 lépésnyire egy keskeny 1—2 lábnyi átjárás hagyatik.

Minden ily átjáráson három, indaszálakkal összekötött hosszú pálma gerenda helyeztetik keresztül, melynek súlyosabb vége a gyalogút telé néz, és oldalt levert czölöpre alkalmazott egykarú emeltyúre, vagyis egyszerű sima faágra feltámasztatik. A pálma gerendákat fentartó emeltyú aztán, egy három oldalemeltyúből szerkesztett oly készüllettel hozatik összeköttetésbe, hogy a gerendák egy alullevő igen kis villácska bármi csekély érintésére a földre zuhannak.

A vad főleg éjjel gátolva levén a sövény által a továbbmehetésben a gyalogút hosszában fut, keresve az átjárást, s midőn azon keresztül akar búvni, szőrével vagy tollával

az alig észrevehető kis villaágacsokát érinti, mire a három súlyos pálma gerenda ráesik, s a kisebb vadakat mint az aguti, hangyász, vad pulykák, vad tyúkók stb. súlyával megöli, — a nagyobbakat pedig mint a tajassú, veádo, tigris, capibári (Hydrochoerus, farkatlan vízi disznó) meg nem öli ugyan, de lenyomja úgy hogy moczanni sem bír.

Én mintegy 700 lépésnyi hosszú vonalon készítettem ily sövényt, 14 mondeossal, és nem volt nap, hogy e csappanó készlet segítségével legalább 5—6 darab vadat ne fogtam volna.

Egy reggel, midőn szokás szerint szemlét tartottunk a mondeosok felett, az egyikben egy igen szép fiatal onka-tigrist (jaguár) találtunk súlyosan lenyomva. Csak feje volt ki a vastag gerendák alól, és farka, melylyel dühösen verdeste a földet, míg fogait közeledtemkor mérgesen csattogtatá. Mindenek előtt siettünk e fenevadat ártalmatlanná tenni két lövéssel fejébe, s aztán nagy nehezen kihúztuk a gerendák alól. Mintegy 3 $\frac{1}{2}$ láb hosszú lehetett, gyönyörű nagy pettyes bőrét

levéttem; s húsából, mely ízre a legfinomabb borjúhúst felülmúlja, hatalmas sülteket készítenk. Bőrét később dr. Blumenauinak ajándékoztam.

Barra do Rioból Rio de
Janeiróba.

---

*Az Ilha dos Porcos kikötő. Az Ilha do l'Est kecskéi.
A venda melletti coccus liget. Uria és Candidi madarak.
Ipecacuana.*

Azon események híre, melyek az európai politikai helyzetet oly gyorsan megváltoztatták, mindinkább megerősíté abbéli szándékomat, hogy rég nem látott hazámba visszatérjek.

Kávéültetvénynek kiirtott kis darab földemet, az előleg, munkaérték, s más egyéb kölcsönös leszámítások kiegyenlítése mellett, az adományozó császári kormány birtokába bocsátottam vissza.

1866. július hóban, egy két árboczos kis úgynevezett patache hajón, a Barra do Rio-ból Rio de Janeiróba indultam. Utunk heted napján azonban igen erős ellenszél által gátoltatva az észak feléi vitorlázásban, a szél fordultáig a már a rio de janeirói tartományban

levő „Ilha dos porcos“, hegyek által amphitheatrumkép körülvelt kikötőben vetettünk horgonyt, az „Ilha do l'est“ (kelet szigete) előtt.

Ezen alig néhány száz négyszögölnyi sziklás kis sziget épen a kikötő bejárása előtt van, s coccus és palma fák által beárnyékolt füve és bokrai, az Ilha dos porcos plébánia kecskéinek szolgálnak táplálékul, melyek itt minden őrizet nélkül legelésznek.

Néhány évvel ezelőtt, egy itt éjjel horgonyt vetett olasz hajó matrózai, az egész mintegy 60 darabból álló kecskenyáját összefogdosták, s hajójukra vitték, — mindamellet a plébánia, most se őrizteti kecskéit.

Az északi szél nem változván, a hajós mesterrel, és két matrózzal csolnakra szálltunk, és az Ilha dos porcos egyik vendája előtt kikötöttünk, egyet mást bevásárlandók.

A közellevő coccus ligetben három patacaért (1 frt 20 krajczár) 200 darab gyönyörű nagy coccus-diót verettünk le a fákról. Ezenkívül néhány krajczárért egy egész hordó narancsot szedettünk a gyermekekkel, s kávét,

bort, dinnyét, momaot, menduint, fumót stb. bevásárolván, a vendában ebédeltünk.

Délután megtekintettük a venda birtokosának ültetményeit a hegy oldalán. Kirándulásunk alatt házi gazdánk egy bérczi keselyű nagyságú gyönyörű uriát lőtt, s néhány a tengerparti fákon üldögélő kék s ragyogó, arany szín vegyülékű, pompás tollazatú candidit is láttunk.

A tengerpart tiszta homokja el volt borítva lila és piros színű csigákkal. Ezek közt pár igen szép példányt találtam.

Szintén itt láttam néhány, a hegyoldalon nőtt hosszúkás tojásdad levelű *Ipecacua* na bokrot, melynek hatalmas gyógyerejét Legras francia orvos ismertette meg legelőször Európában 1672-ben, melynek helyes alkalmazását azonban sajátkép csak Helvetius Adorján kezdte meg 1682-ben.

Estefelé midőn a szélirány változni kezdett, visszatértünk hajónkra, s már csillagos volt az ég azurja, mikor újra a sík tengeren vitorláztunk.

Egész éjjel kitünően haladtunk s másnap déltájban érkeztünk Rio elé.

Rio. Elkészés az európai gőzösről. Alcazar. Mademoiselle Aimée.

A kikötő ez időben különösen telve volt hajóval. A spanyol hajóhad épen Callao-ba volt menendő, egy angol hajóraj és a föld körülhajózására kiküldött török fregáták, mind induló készen állottak.

Sajnálattal értesültem Rioban, hogy a posta gőzös épen az előtt néhány nappal indult el Bordeauxba. Nem maradt egyéb hátra, mint vagy egy hónapot várni a másik posta gőzösre, vagy valamely vitorlás hajón utazni, s bár előbbi utam sanyarai még élénk emlékekben voltak, mégis a türelmetlenség, s a vágy mielőbb hazám felé indulhatni, arra bírta, hogy még az nap az „Union des Chargeurs“ havrei társaság ügynökségénél a Mar-

seillebe indulandó „Raoul“ nevű francia három árboczos clipper-hajóra, 450 frankért a 2-ik helyre jegyet váltottam.

Ezen elhamarkodás igen nagy hiba volt. A kapitánynyal még az nap beszélve értesültem, hogy a hajó még csak két hét múlva indul. E két hétből három is lett, és én Rio-ban ez idő alatt 600 franknál többet költöttem, mi jó érvágás volt erszényemen.

Midőn a francia kapitánynak az ügynökségnél váltott jegyemet megmutatám, ezt mondá: „Ön az ügynökségnél 450 francot lefizetett a második helyre. Tudja e ön, hogy a nyereszkes ügynökök nekem, ki a tengeren kinlódom, egy centime-t se adnak e pénzből, — míg ha ön csakis velem és nem az ügynökökkel beszél, 450 frankért egész Marseille-ig első helyen elszállítottam volna.“ Annyival inkább sajnáltam elhamarkodásomat, mert egy hét múlva gőzösön utazhattam volna a második helyen 505 francért, hol legalább mindennap friss húst és kenyeret adnak az utasoknak, és az út Bordeauxig csak 23

napig tart, 4 pihenő napot is számítva, Bahia, Pernambuco, S. Vincento és Lisabonban.

Az Európából érkező híreket szorgalmasan lapozgatám a „Jornal do Comercio“-ból, mely természetesen az európai ügy-állásról legalább egy hónappal mindig később hozta az értesítést, pedig a Braziliában megjelenő 120 portugál lap közül ez az egyedüli, mely európai politika iránt érdeklél viseltetik, bár azt csak mint mellékügyet tekinti, miután a lap iránya tisztán kereskedelmi.

Rioba érkeztemkor nagyon éreztem, mennyire különbözik itt az éghajlat a santa catarinaitól. Tél közepe levén (július), Santa Catarinában már sokszor igen híves volt, míg Rioban éjjel az izzadástól aludni se tudtam.

Az estéket többnyire a jardim publicóban vagy a színházban töltöttem. Az olasz opera akkor szünetelt, de annyival látogatottabbak voltak a városi színházak és az Alcazárók.

Ez utóbbiak egészen francia-arab modorban vannak berendezve, s a hallgatók még nagyobb fesztelenséggel boroznak és kávéznak

az előadás alatt, mint Marseille-ben vagy Bordeaux-ban.

A „panem et circenses“-féle római nép, látványosság tekintetében nem lehetett szenvedélyesebb, mint a rio de janeirói. A „café chantantok“, „Alcazarok“, mindig tömve voltak.

Mademoiselle Aimée, ki Rioban általánosan „a bonita franceza“ (a szép franczia-nő) néven volt ismeretes, minden felléptével, különösen mint „Belle Hélène,“ gyönyörű alakja, szőke fürtei, bájos hangja, és varázs mosolya által, valóságos diadallal hódítá meg Rio fehér és fekete fiatalságának könnyen felhevülő szívét. A „Ce n'est qu' un rêve“-t éneklő ezen újkori Helena, arany álmait megvalósítani látta a rioiak bőkezűsége által. A koszorúk százankint hullottak a szép Mene-laosné lábaihoz, s azok virágai közt megmegcsendültek az aranyak. Mademoiselle Aimée rövid időn szép vagyont szerzett Rioban „Zeus végzelme szerint!...“ nem kisebb visszavonást okozva a rioi fiatalságban, mint Eris almája a Danaidák között.

Rioban létem alatt majd mindennap ki-

rándultam egyik vagy másik szigetre, Nich-teroyba, a corcovádói vízeséshez, vagy a várostól délnek a tengerparton fekvő Bota-főgőba. Ez utóbbi mind tropicus növényzete mind fekvésére, egyik legszebb helye a rio de janeirói környéknek. Narancs ligetek, pálmák és cócusfák közt fekvő villái, főleg a forró nyári hónapokban kedvelt tartózkodási helye a vagyonosabb városi lakosoknak.

*A s.-cristovaoi császári palota és kert. A gondosan ápol
Independencia bokor.*

Egy délután megtekintettem Brazília Versailles-át is, vagyis a várostól nyugatra a hegyek aljában, fekvő sao cristovaoi császári palotát és kertet.

A Sao Francisco de Paula templom előtt állomásozó négy öszvéres omnibusok egyikén indultam, még pedig annak tetejére ülve, hogy a vidéket jobban láthassam.

Sebesen haladtunk keresztül a Campo da Honrá-ra vezető szűk utczákon, melyeknek virággal díszített ablakaiból, Rio fehér, barna és fekete „Odaliszkjai“ az utcán sétáló arszlánokat kissé merész enyelgéssel iparkodnak elbájolni, egy egy virágot és tüzes pillantást vetve a sybarita könnyedséggel ingadozó szívű ifjú urakra.

A városból kiérve, hegyekkel körülvett szép rónaság terült el szemeim előtt.

A számtalan urubu által ellepett városi barom-vágótért és a csatornát elhagyva, szépen művelt kertek és villák közt haladtunk. A térség itt már hullámdad, még távolabb pedig fokozatosan emelkedő.

S. Cristovao környéke csak is akkor látszott, midőn már közelében voltunk, mert az ahoz vezető utat a tér-mélyedéseken sűrű bambusz ligetek veszik körül.

A dombtetőre épített császári laktól azonban gyönyörű kilátás nyílik a hegyi vidék felé.

A s. cristovaoi palota rendetlen állapota, inkább a vidéki földesúri kastélyokra emlékeztetett, mint arra hogy az császári lak. Különösen az épület belső része igen kezdetleges kinézésű. Az emelet folyosója köröskörül fából van készítve, mint valami hirtelenében lakhatóvá tett barát-zárdában.

Az udvaron néhány ciprus fa van ültetve. Jobbra egy kis, de igen csinosan díszített kápolna áll, néhány nevezetesebb ereklyével és jeles festményvel.

A palota közelében levő épületek sehogyszem felelnek meg császári urok gazdagságának.

Látva az elhanyagolt állapotban levő istállókat s egyéb gazdasági épületeket, azt hinné az ember, hogy valamely tiszavidéki tanyán van. A császári udvar deszka-kerítése a legelhanyagoltabb állapotban van, sok helyütt már össze is dűlt, s a tehenek és juhok azon keresztül, egész a palota kapujáig szabadon sétálhatnak.

A mi sajátkép szép S. Cristovaoban, az a nagyszerű kilátás, s a palota háta megett levő császári kert.

A szobrok és halas-tó által ékesített kertben, mind a tropicus, mind az europai növényzet gazdagon van képviselve. A kettős színű meranta zebrina, micaria, paulinia¹, a szép levelű persiflora, a világ mindennemű rózsái mellett virít. A fehér liliom s a különféle tulipánok, az áloe és cactusok s a 4—5 ölnyi magas oleanderek társaságában díszlenek; míg az almafa törpén sinlik a kenyérfa, pamut és a dús gyümölcsözettel terhelt mangeiro mellett.

Különös kegyelettel tenyésztetik itt a hosz-
szúkás, olaj zöld levelű „Independencia“ erdei
bokor, mint Brazília függetlensége kikiáltásá-
nak élő emlékjelvénye. Midőn ugyanis I. Dom
Pedro 1822. sept. 7-én Braziliának függet-
lenségét kikiáltotta, egy ily ágat tartott kezé-
ben, a brazíliai nemzet által soha nem fele-
dett szavakat hangoztatva: „Independencia
ou morte!“ (Függetlenség vagy halál.)

Visszahajózás Európába.

Osztriga fészkek. Czetek. Halászat. Rosz élelmeztetés. Férges kétszersült. A tengerész élete. Francia vendégszeretet. Kedvezőtlen szél. A tropicus szőlő. Találkozás egy angol hajóval. Az ellenszél túlságosan északnak terel bennünket.

Az indulás napja végtére elérkezett. Franciaországra szóló útlevelem láttamoztatván, és holmi apróságokat az útra bevásárolván, augusztus 2-án hajóra szálltam.

Mielőtt a horgony felhúzatott, kapitányunk egy csolnakot küldött ki a sziklás partokra, hol az osztriga nagy fészkekben tenyészik. A matrózok alig félóra alatt annyi osztriga fészket fesegettek le rudakkal a sziklákról, hogy két telt hordóval terhelten eveztek vissza a hajóhoz.

A 70 napig tartó tengeri utat erős déli széllel kezdtük. Tengeri betegségben most

már csak az első napokban szenvedtem, s akkor sem valami nagy mértékben. Ilyenkor egyedüli eledelem a Rioban bevásárolt táblacskokoládé és narancs volt.

Ivó vízben nem szenvedtünk annyi nélkülözést mint az olasz hajón. Kapitányunk Rioból indulta előtt igen jó ízű forrásvízzel látta el hajóját az útra, s midőn észrevette, hogy a víz a nagy bádóg hordókban romlani kezd, azzal javította, hogy minden ócska rozsdás szöveget és apró vasdarabot mi a hajón volt, azokba dobattott.

Alig hogy a partoktól messzebb távozáink, három hatalmas czetet, mi pedig e meleg tájakon ritkaság, láttunk. Sokszor igen közel úsztak hajónkhoz többnyire a víz felszínén, s csak néha-néha merültek 8—10 perczre a habok alá.

Az egyenlítőt áthaladva, igen szerencsések voltunk a halászatban. Egy délután két tengeri malacgot (marsouin) fogtunk szigonynyal, tinhalat, aranyos skombert, csíkos kalauz és kardhalat pedig majdnem mindennap, mi annál inkább jól esett, mert az élelmezés

némi tekintetben még rosszabb volt mint az olasz hajón. Reggel fekete kávé és rumot kaptunk, délben főtt sertéshúst, illetőleg sertéshús név alatt igen vastag főtt szalonnát, este pedig főzeléket és naponkint két pohár veres bort.

Ebédet egyszer se birtam enni, mert szerencsétlenségre a kétszersültbe a féreg beleesvén, a kövér szalonnát kenyérenemű nélkül, vagy mi még rosszabb férges kétszersülttel, nem tudtam megenni, s valóban bámulnom kellett azon rettentő étvágyon, melylyel e francia tengerészek birtak, kik a férges kétszersültet a levesbe mártva ették, vagy azt abban széjjel főzték, a mikor aztán egy kanál levest se lehetett tíz-tizenkét féreg nélkül kimeríteni. Az ő étvágyokat azonban ez sem zavarta.

Általában csodálatos nép ez a tengerész. Az idő minden viharaival daczolva, a tengeren piszkosak és brutálisak, megérkezve azonban a kikötőbe, ki nagyobb arszlán mint ők?!

Czápa természetűek a tengeren, uracsok a kikötő városban. Mindjárt első nap fekete frakkba öltözve, fehér keztyűt húzva, s eset-

len eleganciával felcziczomázva, büszkén sétálgatnak fel s alá a város utczáin, a külső úri finomság erőltetett utánzásával, jobbra balra szórva a nagy fáradsággal szerzett pénzt, míg csak egy garasuk van.

A tengeren kiállott szenvedéseiket a kényelem és élvezet ölében sietnek elfeledni.

Sajnos csodálkozással láttam nem egyszer a kikötő városokban, mily őrjöngő könnyelműséggel dobálják a pénzt épen ők, kik azt oly keservesen szerzik. Még szerencse ha a tengerész megérkezve anyjánál vagy gyermekénél hagy néhány frankot, mert a pajtásokkal egyszer a városba menve, többé haza se jön, míg egy krajczár van zsebében, — akkor aztán ismét elszegődik 8—10 óra India vagy Austráliába! Ilyen a tengerész élete!

Utas csak én voltam a hajón, és egy svájci lakatos, ki sárgalázban szenvedett, de a fris tengeri légen két hét alatt felgyógyult.

A bayonnei születésű kapitánnyal, ki nem csak tapasztalt tengerész, de társadalmilag is mívelt és sokoldalú képzettséggel bíró igen

kedves ember volt, mihamar bizalmasan megismerkedtem.

Francia vendégszeretettel minden héten kétszer háromszor meghítt ebédre, hol aztán a másod kapitány és hadnagygyal négyesben nem egyszer kedélyesen töltöttük az időt, sült csirkék, bádogszelenczékben hozott kész sülttek, édes tészták, strasburgi libamájak és csemegek, két háromféle bor, punch stb. közt feledve el legalább az napra, élelmeztetésem szomorú voltát.

Ebéd után majd a tengeri utat jelöltük a kapitány térképén, majd könyvtára felett tartottunk szemlét, majd ha szép idő volt, a hajó hátsó emelkedett fedélzetén beszélgettünk egyről másról, néha éjfélig is.

A nikolsburgi fegyverszünetről még mit se tudtunk s néha esténként midőn arról tanakodánk: békét vagy háborút találunk e Európába érkezésünkkor? politikai heves combinatióinkat egy-egy bevágó hab zavarta el.

Néhány hétig azután hogy az egyenlítőn áthaladtuk, folyvást északkeleti szelünk volt, s hajónk építészeti előnyös alkotása 16, sőt

15 fok alatt is lehetővé tette az ellenszéllel küzdeni, s így ha egyenes útirányunkban nem is, de legalább észak felé haladhattunk, kényszer-türelemmel várva a szél kedvező fordultát.

A gulfstream-en áthajózásunkkor néhol tömegestől úszott, a hajós nyelven úgynevezett tropicus vagy tengeri szőlőfürt. Néhány szép példányt üvegbe el is tettünk.

Az egyenlítő táján egy Indiából jövő angol hajó felismerve, hogy Braziliából, a cukor hazájából jövünk, azonnal cukrot kért tőlünk, de a mi hajónkon cukor csakis épen a személyzet számára szükséges mennyiségben lévén, jel-zászlókkal tudattuk, hogy „hajónk kávét szállít, nem cukrot“ miből érthette, hogy kávéval ha tetszik igen, de cukorral nem szolgálhatunk.

Az északkeleti szél a helyett hogy gyengült volna még erősebb lett, s most már nyugat felé is terelt bennünket. Tengerész irigységgel néztük a Havana és New-Yorkba duzzadó vitorlákkal egyenesen haladó hajókat, míg mi, útunktól mindinkább eltértünk.

Ez majdnem négy hétig tartott így, s

már már az 55-ik é. sz. fokot érintettük Labrador és Angolország közt, tehát csak 5 fokkal déliebben mint Grönland déli csúcsa, midőn egynapi szélsend után, a legfelségesebb nyugati szél érkezett, mely hajónkat hátba kapta.

Szélcsend az azori szigeteknél. Egy észak-amerikai hajó maradványai. A „Merou“ hal. Czápa fogás és a czápa bőréhez tapadt nádályhal. Czethalász hajó. Látogatás a nyílt tengeren. A vihar előjelei.

E nyugati széllel közeledtünk az azori szigetek felé. Pico hegye már a távolból kékellett, az első föld mit elindulásunk óta látunk. Azonban a szél gyengülni kezdett s teljes szélcsendben köszöntött be a csillagos éj.

A szélcsend néha 15—20 perczre megszakitva, 9 napig boszantott bennünket.

Az időt többnyire halászattal tölténk.

Már Picóhoz közeledtünkkor itt ott egyes kisebb nagyobb égett hajódarabokat vettünk észre. Mintegy 1000 lépésre tőlünk egy úszó árbocot pillantottunk meg, melyet később kapitányunk a rajta levő vasakról, egy az

észak-amerikai háborúban elégetett hajó árboczául ismert fel.

A tengeri halak az ily úszó fadarabokat csoportosan kísérik, a kicsinyek annak a rothadás által kepződött hasadékaiba és lyukaiba bújva, a nagyobbak pedig azokat követve.

A mint az árbocot megláttuk, azonnal csolnakra ültünk, a másodkapitány, én és két matróz.

Sejtelmünk nem csak hogy nem csalt, sőt reményünket is felűlmulta, mert az árbocz körül a legjobb tengeri halat, az úgynevezett merout, igen nagy bőségben találtuk.

Ezen ponty nagyságu hal, rendszerint csak is a sziklák közt található. Mindjárt helyben nyolczat szigonyoztunk ki, s hogy többet is foghassunk, siettünk az árbocot hajónkhoz vontatni csolnakunkkal, hogy így a halakat is annak közelébe csaljuk, mi annyira sikerült, hogy három nap alatt több mint 40 darab merout halásztunk ki a hajó oldala mellől.

A negyedik nap czápák jelenkeztek hajónk mellett, s azok közül egy, szerencsésen

horogra is került. A matrózok alig bírták e 2 öl hosszú és derekán 2 $\frac{1}{2}$ láb széles szörnyet kötelekkel felhúzni a fedélzetre, hol aztán baltával agyonverték.

Rettenetes szívós erő rejlik e ragadozó halban. Mikor már beleit kivetették, még akkor is viczkádozott, sőt mikor a szakács e vízi szörnyet több darabra vágta, az egyes részek még akkor is bámulatos életerővel jó ideig jobbra balra mozogtak. Húsa ehetetlen, mert igen kemény és undorító szagú. Azon két kis fekete lapos hal azonban, mely mint valami nádaly a czápa szügyére volt tapadva, annak véréből táplálkozva, citrom és mustárral elkészítve igen jó ízű volt.

A matrózok a czápa bőrét vas szerszám-tisztítónak szárították ki. Tátongó száját pedig, melyben öt hosszú sor apró éles görbe fog volt, a szakács emléknek kipeczkelte.

A kapitány a huzamos szélcsendet arra használta fel, hogy a hajó kopott színű oldalait egészen újból festeté, és a vitorla-szerszámokat és az árboczot beolajoztatá.

Nem messze tőlünk egy északamerikai

czethalász-hajó vesztegelt a szélszendben. Másnap reggel ezen amerikai hajó látogatást jelzett, s néhány percz mulva egy 14 evezős hosszú czethalász csolnak sebesen közeledett felénk. Kapitányunk igen udvariasan fogadta amerikai vendégeit, ő angolul azonban semmit se tudván a tolmács szerepét nekem kellett vinni.

Amerikai látogatóinktól, kik néhány nappal azelőtt Sao Miguel szigetén szemet felleendőkk kikötöttek, — tudtam meg az európai események folyamatát, a nikolsburgi békeelőzményeket stb.

A czethalász egy igen szép szigonyt adott látogatása emlékeül kapitányunknak, ki viszont részéről vendégét egy zsák kávéval tisztelte meg.

Szélességi és hosszúsági útjegyzeteiket összehasonlítva, számításaikban említést sem érdemlő kis különbség mutatkozott.

Mindketten azon véleményen voltak, hogy e boszantó szélsendet 2—3 nap alatt hatalmas nyugati szél fogja felváltani, mely bennünket Gibraltárhoz lesz viendő.

A tengerész jelek valóban igen erős szél várhatására mutattak, a mitől ily hosszú szélcsend után félni is lehetett. Az esti felhőcskék nyúlt vonásokban jelezték a légkörben vajudó változást, a fekete cselle (*phocoena orca*) csoportos játszást vitt véghez, s a mar-konczok (*manatus atlanticus*) is mindinkább szokatlan nagy számban jelentkeztek a tükör sima tenger felszínén.

Még a hajón levő állatok is vihart éreztek. A szabadon levő két kajdács, mely azelőtt mindig csendesen üldögélt a hajókunyhó tetején, egyszerre csak lármásan kezdett repdesni ide oda. A ketreczben levő baromfiak csodálatos rémhangokat, a két afrikai birka tompa bögést hallattak, a három kis malacz pedig különös élénkséggel futkározott jobbra balra.

---

*A nyolcz napig tartó rémletes vihar. Cadix. Gibraltár.
Az úszó tűz. Vihar a lioni kikötő előtt. Megérkezés
Marseillebe.*

Másnap reggel vagyis a szélcsend 10-ik napján napfelköltekor, midőn a felváltandó őrszokás szerint teli torok szakadtából kiáltá: „Entendez vous la tribordé, (babordé) debout! debout! debout!“ hives szellő jelezte a nyugati szél közelgését.

A várt zephir megérkezett ugyan, de mihamar ádáz boszorkánynya változott, barna fecskék, viharesüllők, sötét felhők és tomboló hullámok kíséretében.

E borzasztó szélvész csak a déli órákban csillapulva néhány percze nyolcz napig dühöngött. A süvöltő széllel küzdő eső, ezen egész idő alatt szürke homálylyal borította

be a láthatárt, s a hófehér hab koronázta 40—50 lábnyi magas hullámhalmok süstörgő zúgással ostromolták törékeny járművünket.

Se éjjelünk se nappalunk nem volt nyugodt. A tölcser alakban felzúgó habok néha az árbocz tetejét is érinték, a hajót olykor a bezúdult s a kapitány által 4—5 tonnára (90—100 mázsa) becsült habtömegek súlya annyira lenyomta, hogy a párkányzat alig volt már 1—1½ lábnyira a tenger felett. Az ily nagy víztömeg nem folyhatván le oly hamar, sokszor csak a véletlen szerencsének lehetett köszönni, hogy mielőtt az lefolyt, más nagyobb hab nem vágott be, mi aztán hajónkat menthetlenül fenékre sülyesztendé.

Hol egy oldalvitorlarúd tört el, hol egy nagyobb csiga zuhant le az árboczról mint egy bomba a fedélzetre, szóval örökös nyugtalanságban voltunk.

Mindazáltal semmi nagyobb baj nem történt, sőt az egészből azon hasznot húztuk, hogy a szélvész sietteté Cadix felé közeledésünket.

A spanyol partoknál a rossz idő csillapult, s a legjobb széllel haladtunk át Gibraltárnál.

E kitünő széllel folyvást a spanyol partok hosszában vitorláztunk egész a baleári szigetekig, hol ismét két napi szélcsend által gátoltatánk a további haladásban.

Régi szokás, hogy ha egy hajó hosszabb útról Európába érkezik, úszó tüzet bocsát a habokra. A csendes estéken mi is ezzel mulatánk magunkat. Egy pár ócska hordó aljába valami súlyosabb tárgyat téve, hogy a vizen fel ne forduljon, arra szenet, erre száraz fát, szurkot s egyéb gyúlékony anyagot raktunk, s azon perczen midőn a hordót kötelekkel a vízre bocsátottuk, a fent levő gyúanyagot meggyújtottuk. Ezen tűz néha egy óráig is úszott a bájos est-homályban, a körötte viczkándozó halak által kísérve. Meggyújtáskor nagyon óvatosan kellett vigyázni, hogy a hajó száraz vitorláit, melyek egy két tűzsziporkától is lángba borúlnak, meg ne gyúljanak.

Clipperünk hasonmása az ugyancsak az Union des chargeurs havre-i társaság „Ber-

the“ nevű hajója, 1865-ben szintén ilyenmű csekély vigyázatlanságnak lőn áldozatja.

A gyapot u. i. melyet Braziliából szállított, egy véletlenül elejtett gyúfától meggyuladt, s az egész hajó menthetlenül elégett az oceán kellő közepén. A személyzet alig tudott megmenekülni. Kétszersült és vizen tengődve 20 napig kínlódott a tartalék-csolnokon, míg szerencsére egy hajóra talált, mely megmenté.

Menorca szigetétől a legjobb déli széllel közeledtünk a francia partokhoz, hol a „Golf du lion“ előtt még egy zivatart kelle kiállanunk.

Ez utolsó rossz idő csak negyed óráig tartott ugyan, azonban veszedelmesebb volt az óceáni nagy viharnál is, minthogy ez alkalmal nem rendes hullámokkal, de összevisszatorlódó és csapkodó rövid habokkal volt dolgunk.

Itt már előről hátulról ostromoltatánk a vízelem által. Olykor a hajó orra előtt két egymásra rohanó hab csapott össze, mi a hajót irányából ellódította, s a kormányzást majdnem lehetlenné tette.

Szerencsére e végmegpróbáltatás nem tartott sokáig.

A marseille-i őrtornyot october 11-én este pillantottuk meg, de a kalauz csolnak csak másnap virradatkor jött elénk, s a hajnal pirosuló fényénél a „Port-Napoleon“-ban nem-sokára horgonyt vetettünk.

* * *

Le kellene még talán írnom azon édesen kecsegtető gondolatokat, melyek foglalkoztattak, midőn európai földre léptem, azon reményeket, melyeket szívem, — kedves honom, szüleim s testvéreim leendő viszontlátásához fűzött, — de emberi gyarló toll soha le nem írhatja azon édes érzést, mely egész lényemet áthatotta azon pillanatban, midőn hosszantartó távollét s a tenger örökké nyílt sírja elől megszabadúlva, ismét száraz földet éreztem magam alatt.

Tekintetem akaratlanúl is északkelet felé fordúlt, hol még messze távol feküdt azon

föld, melyről nemzetünk legnagyobb költője mondá: „Bölcsőd ez s majdan sírod is!”

Némán megálltam s néztem a mosolygó hajnal fénykoszorújának északkeleti körületét, mely azon irányt jelzé, hol most egy ezeréves állam, hosszú éj után szintén újonnan ragyogó napként kél fel Europa bámuló népei előtt. Eszembe jutottak fajunk hibái, melyek a külfölddel való összehasonlítás által, olykor talán élesen tűntek fel szemeim előtt, ámde eszembe jutottak nemzetünk sok szép erényei is, melyek éltető szellemként lengik át Árpád államát. A hajnal szép leánya a gyöngéd ecsettel festő Phantasia szemeim elé varázsolta a Tisza változatos völgyét — ott, hol a reggeli piros fény a hives légkör fehér színezetével vegyül, — ott láttam a Tisza legfelsőbb völgyét, a mint az a máramarosi havasok bérczei köréből kikanyarog, s végre a Hegyalja kies vidékeihez ér, hol a mindent élesztő nap mint borainkat úgy szívünket is több tűzzel áldja meg, s ott . . . de nem . . . nem követhettem a Phantasia szép rajzát, mert hiszen ott a Hegyaljával átellenben, a három folyó övezte Bod-

rogtalán láttam szülőföldem, láttam agg szüleimet, a mint azok a napi foglalkozások megkezdése előtt ég felé emelik tekintetöket, s talán ép e perczben, távolban kóborló gyermekökért fohászkodnak a Mindenhatóhoz!

És megint hajnaladott, de most már ős Budavár ormain ragyogtak elém a felkelő nap sugarai!

V E G E.

DEBRECENI MAGYAR KIRÁLYI
PISZA ISTVÁN TUDOMÁNYEGYETEM
KÖNYVTÁRA

882 /1937

gyarapodási naplószáma.

LAUFFER VILMOS kiadásában Pesten,

uj-világ utca 19. sz.

megjelentek és ugyanott valamint minden más hiteles könyvárusnál kaphatók
következő könyvek:

- Poe Edgar** érdekesb novellái. Ford. Hang. Ferenc.
1 frt 40 kr.
- Pulszky Ferenc**, a magyar jacobinusok. Történeti
regény. Ford. Beniczky E. 2 köt. 2 frt.
- Remellay Gusztáv**, a huszár és kedvese. Tört. regény.
1 frt. 6 kr.
- a nőnem befolyása hazánk multjára. 2 kötet.
1 frt 6 kr.
- Julcsa, a huszárezred leánya. Elbeszélés az
utolsó török háború korából. Második kiadás.
70 kr.
- Sand Georges**, a hó-ember. Regény, ford. Szász
Gyula. 3 kötet. 3 frt.
- Sanson**, a vérpad titkai. Emlékiratai a hét nemzedé-
ken át Párisban hóhéroskodott Sanson családnak.
6 kötet. 6 frt.
- Sardou Victorien**, a fekete gyöngy. Regény, franciá-
ból Bodor Károly 1 frt.
- Sarkady István**, történeti beszélyek. 2 kötet. 2 frt.
- Szabados János**, a haza és szerelemről. Költemények
1 frt.
- Szabó Richárd** beszélyei. 2 kötet. 2 frt 12 kr.
- újabb beszélyei. 2 kötet. 2 frt.
- Szilágyi Virgil**, szelid fájdalmak. Regény 2 köt. 2 frt.
- Szigligeti**, Zsidó. Eredeti színmű 84 kr.
- Thaly Kálmán**, zengő liget. Lyrai és újabb elbeszélő
költemények. 2 kötet. 2 frt.

- Thaly Kálmán**, székely kürt. Erdély regék, mondák,
balladák és dalok 1 frt 50 kr.
- régi magyar vitézi énekek és elegyes dalok a
XVI., XVII., és XVIII. századból. 2 köt. 4 frt.
- Toldy István**, Adél asztalára 2 frt. 40 kr.
- csinosan kötve 3 frt.
- régi Magyarország 2 frt 80 kr.
- a kiegyenlítés okmánytáros története. 2 kötet.
2 frt.
- Tompa Mihály**, virágregék. Második kiadás. 1 frt 26 kr.
- Torkos László**, az ifju küzdelmei. Dramatizált alle-
goria hat képben. A Kisfaludy-társaság által di-
cséretre méltatott mű. 80 kr.
- Turgeneff**, a nemes fészek, fordította G. 1 frt 20 kr.
- Vahot Imre**, országgyűlési szállás. Vigjáték 4 felv.
22 kr.
- Vadnai Károly**, beszélyek. 2 köt. 1 frt 40 kr.
- Virág Lajos**, darázs-fészek. Novellák és humoreszkek.
3 kötet. Új olcsó kiadás. 1 frt 50 kr.
- Szász Károly**, Trencsényi Csák. Történeti beszély tiz
énekekben. 2 frt.
- Vadnai Károly**, Eszter a szép kardalnoknő. Regény
2 kötetben. 2 frt.
- Zajzoni**, börtöndalok. 1 frt.
- Rényi Rezső**, Pausanias. Tragédia 5 felv. 60 kr.
- Xantus János**, levelei Északamerikából. Kötve
3 frt 18 kr.
- utazás Kalifornia déli részeiben. 3 frt 20 kr.